ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 9 (2588)
ПЯТНІЦА
3
сакавіка 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

У НУМАРЫ ЧЫТАЙЦЕ:

ІВАН МЕЛЕЖ — У СПІСЕ КАНДЫДАТАЎ НА АТРЫМАННЕ ЛЕНІНСКАЙ ПРЭМІІ 1972 ГОДА
Стар. 2

ТЭАТР — АРГАНІЗАТАР ТВОРЧАГА ПОШУКУ
Думкі камсамольскага работніка пра выхаванне артыстычнай моладзі
Стар. 3

ЛІРЫЧНЫ САКАВІК
Вершы і апавяданне літаратараў — жанчын.
Стар. 4—5

«ЛЕЙТЭНАНТ ЗІНА»
Старонкі ўспамінаў пра пісьменніцу.
Стар. 6

ЧАСОПІС ВЫЙШАЎ У СВЕТ
Стар. 9

КАЛІ ЖЫЦЦЁ АДДАДЗЕНА ТЭАТРУ
Роздум актрысы.
Стар. 10

АПАВЯДАННІ, АПОВЕСЦІ, РАМАН...
Слова пра Тараса Хадкевіча.
Стар. 11

СЯРОД КНІГ
Стар. 12

ХЛУСНЯ—ІХ ЗБРОЯ
Пра нашых ідэалагічных ворагаў.
Стар. 14—15

Жылуновіч... Мяснікоў... Кнорын... Адамовіч... Чарвякоў...

Групавы партрэт гэтых выдатных дзеячоў рэвалюцыйнай барацьбы на беларускай зямлі напісаў У. Стальмашонак.

«Прэм'ера» гэтай карціны, як і многіх іншых, якія адабраны для ўдзелу ў занальнай мастацкай выстаўцы Беларусі і Малдавіі, адбудзецца сёння ў Маскве ў Манежы—самай вялікай выставачнай зале сталіцы.

Слова з гэтай нагоды — на стар. 8.

АД КАМІТЭТА ПА ЛЕНІНСКІХ І ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЯХ СССР

У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ, МАСТАЦТВА І АРХІТЭКТУРЫ ПРЫ САВЕЦЕ МІНІСТРАЎ СССР

Камітэт па Ленінскіх і Дзяржаўных прэміях СССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры паведамляе, што да ўдзелу ў конкурсе на атрыманне Ленінскіх прэмій 1972 года дапушчаны наступныя кандыдатуры:

1. **Архіпава І. К. Канцэртныя праграмы 1969 — 1971 гг.**

Прадстаўлена Саюзканцэртам, Дзяржаўным Акадэмічным вялікім тэатрам СССР.

2. **Барто А. Л.** Кніга вершаў **«За кветкамі ў зімовы лес».**

Прадстаўлена Саюзам пісьменнікаў РСФСР, выдавецтвам «Дзіцячая літаратура», рэдкалегіяй часопіса «Детская литература» (на прэмію «За творы літаратуры і мастацтва для дзяцей»).

3. **Бердзенішвілі М. І. Помнік Георгію Саакадзе** ў г. Каспі.

Прадстаўлена Саюзам мастакоў Грузіі, Каспскім РК КП Грузіі і Каспскім райвыканкомам.

4. **Кабалеўскі Д. Б.** Опера **«Кала Бруньён»** (новая рэдакцыя).

Прадстаўлена Саюзам кампазітараў СССР, аддзелам культуры Кунгурскага гарвыканкома.

5. **Мезенцаў Б. С.** — архітэктар, кіраўнік работы, **Канстанцінаў М. П.**, **Ісаковіч Г. Г.** — архітэктары, **Фабрыкант Л. Б.**—галоўны будаўнік, **Мекрукоў І. А.**—інжынер, **Рагашоў І. С.**—інжынер, **Малчанаў В. Н.**—выканаўца работ — будаўнікі. **Ленінскі мемарыял** у г. Ульянаўску.

Прадстаўлена Дзяржаўным камітэтам па грамадзянскім будаўніцтве і архітэктуры пры Дзяржбудзе СССР, Ульянаўскім абкомам КПСС і Ульянаўскім аблвыканкомам, Маскоўскай арганізацыяй Саюза архітэктараў СССР.

6. **Мележ І. П.** Раман- дылогія: **«Людзі на балоце», «Подых навальніцы».**

Прадстаўлена Саюзам пісьменнікаў Беларусі.

7. **Озераў Ю. Н.** — рэжысёр і аўтар сцэнарыя, **Бондараў Ю. В.**, **Курганаў О. І.**— аўтары сцэнарыя, **Слабневіч І. М.** — аператар, **Мягкоў А. В.**—мастак. Кінаэпапея **«Вызваленне»** (фільмы: «Вогненная дуга», «Прарыў», «Напрамак галоўнага ўдару», «Бітва за Берлін», «Апошні штурм»).

Прадстаўлена Саюзам кінематаграфістаў СССР, ЦК прафсаюза работнікаў культуры, кінастудыяй «Масфільм», Саюзам пісьменнікаў РСФСР.

8. **Святланаў Е. Ф. Канцэртныя праграмы 1969—1971 гг.**

Прадстаўлена Маскоўскай дзяржаўнай філармоніяй, Дзяржаўнай Омскай філармоніяй, Омскім нафтаперапрацоўчым камбінатам.

9. **Томскі Н. В. Помнік У. І. Леніну** ў г. Берліне.

Прадстаўлена Саюзам мастакоў СССР, Акадэміяй мастацтваў СССР, Міністэрствам культуры РСФСР.

10. **Шагінян М. С.** Тэтралогія пра У. І. Леніна: **«Нараджэнне сына»** («Сям'я Ульянавых»), **«Першая Усерасійская», «Білет па гісторыі», «Чатыры ўрокі ў Леніна».**

Прадстаўлена выдавецтвам «Мастацкая літаратура», выдавецтвам «Маладая гвардыя».

Для шырокага азнаямлення з работамі, выстаўленымі на атрыманне Ленінскіх прэмій, Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў СССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні арганізуе цыкл перадач па радыё і па тэлевізійных цэнтрах, а Камітэт па кінематаграфіі пры Савеце Міністраў СССР—дэманстрацыю фільмаў у гарадах краіны.

Вялікай дапамогай Камітэту па Ленінскіх і Дзяржаўных прэміях СССР з'явіцца актыўнае абмеркаванне прадстаўленых работ савецкай грамадскасцю і органамі друку. Камітэт звяртаецца да творчых і грамадскіх арганізацый, устаноў культуры, навукова-даследчых інстытутаў, а таксама да рэдакцый газет з просьбай арганізаваць абмеркаванне работ, пакінутых для ўдзелу ў конкурсе, да 20 сакавіка г. г.

Водгукі аб кандыдатурах, матэрыялы грамадскіх абмеркаванняў прысылаць у камітэт па адрасе: Масква, Цэнтр, ГСП-4, Няглінная вул., дом 15.

ПЕСНІ БАЦЬКОЎ

З ФЕСТЫВАЛЮ ФАЛЬКЛОРНАГА МАСТАЦТВА ГРОДЗЕНШЧЫНЫ

ПАВОЛЬЧА круцяцца касеты магнітафона. Тры жаночыя галасы зладжана выводзяць:

Тры рэчанькі
сцякаліся,
Тры сястрыцы
з'язджаліся,
Адна ў адной
пыталіся:
Ой, ці добра,
сястрыца,
Ой, ці добра, радная,
З вельхім мужам
жыці?..

— Здарова! — звяртаецца да мяне Марк Коп. — Вы толькі паслухайце, мелодыя якая! А рытм, а гукавыя пералівы! Можна слухаць гадзінамі — любавацца, вучыцца, — падтрымлівае сябра Віктар Губіч.

Абодвух маіх субяседнікаў ведаюць у Гродзенскай вобласці як энтузіястаў народнай творчасці. І хаця працуюць яны на сваіх пасадах нядаўна (Коп — дырэктар абласнога дома народнай творчасці, Губіч — намеснік начальніка ўпраўлення культуры), — паспелі зрабіць нямала. Фестываль фальклорнага мастацтва цяжка ўявіць без іх энергіі, улюбёнасці ў тое, што стварылі на працягу стагоддзяў нашы далёкія і блізкія продкі.

— З якой мэтай быў праведзены такі агляд?— паўтарае маё пытанне Віктар Губіч. — Перш за ўсё трэба захаваць тое, што сёння жыве ў народзе—песні, паданні, танцы. Мы, работнікі культуры, адкрылі столькі новага, не запісанага нікім, неапрацаванага, што асвойваць гэта работнікам устаноў культуры, самадзейным кампазітарам і творчым работнікам вобласці хопіць надоўга.

Акрамя таго, нам хацелася выявіць новыя фальклорныя калектывы, выканаўцаў, а таксама самабытныя харэаграфічныя і інструментальныя ансамблі.

— І гэта ў значнай ступені ўдалося,—уступае ў размову Марк Коп.—На сцэну выйшлі людзі, якія выступалі на ёй упершыню ў жыцці. І якія гэта аказаліся выканаўцы!

Ён зноў уключае магнітафон. Жаночыя галасы пачынаюць песню. Нешта не заладзілася. Моцны старэчы голас спыняе песню:

«Стойце, бабы! Не так у нас палучаецца. Пачалі зноў!».

Песня гучыць зноў. Цяпер яна — як складаны ўзор: нітачка да нітачкі, голас да голасу. Заліста, працяжна спяваюць немаладыя ўжо кабеты, якія, можа, упершыню пачулі гэтую песню яшчэ падлеткамі, гібеючы на панскім полі. А можа, прыйшла яна да іх у доўгія зімовыя вечары, калі тонкімі дзявочымі пальцамі сучылі кудзелю сабе на зрэбныя спадніцы, не ведаючы, што шчаслівая доля, пра якую мараць, хутка прыйдзе і да іх...

— Вось такімі «навічкамі» на сцэне былі вакальная група пенсіянераў калгаса «Ленінскі шлях» Воранаўскага раёна, сёстры Каневіч з калгаса «Праўда» гэтага ж раёна, Навадворскі фальклорны калектыў са Свіслацкага раёна і многія другія, — гаворыць Губіч.

Самае, бадай, цікавае на святах фальклору — гэта народныя абрады: вясельныя, каляндарныя або купальскія. Як вялікі і незвычайна арыгінальны спектакль глядзіш народны вясельны абрад у выкананні Багудзенскага фальклорнага калектыву. Тут табе і сваты з гумарыстычнымі выступленнямі, прыпеўкамі, прыказкамі, і танцы, і песні пра дружкоў, жаніха і нявесту. Многае з гэтага імправізаванае, знойдзенае тут, на сцэне — і трапнае слаўцо, і рэпліка.

— Што было найбольш характэрным у аглядах фальклорнага мастацтва?

М. Коп:

— Канечне, масавасць. Агляды праходзілі як раённыя святы. Шмат было ўдзельнікаў (чатыры з паловай тысячы), а слухачоў — як кажуць, яблыку не было дзе ўпасці. Амаль з кожнай вёскі прывозілі то песню, то танец, то цікавы абрад— у большасці ўсё гэта выносілася на шырокую аўдыторыю ўпершыню. Узяць хаця б Лідскі раён. Дакудава, Бердаўка, Крупава, Збляны, Бярозаўка — у кожнага калектыву свая, арыгінальная праграма, сваё гучанне, каларыт.

— Слухаючы запіс, я заўважыла таксама, што большасць калектываў прывезла на агляд цэлую праграму, аб'яднаную адной думкай або ідэяй. Многа вячорак. Вось тут, на магнітафоннай стужцы, адна з іх. Раскажыце пра яе выканаўцаў.

М. Коп:

— Гэта — вячоркі з вёскі Нясуцічы Навагрудскага раёна. Старэйшаму з выканаўцаў, Пятру Сямёнавічу Фалевічу, семдзесят шэсць гадоў, Журко Мікалаю Адамавічу і яго жонцы Сцепанідзе Фёдараўне — за шэсцьдзесят. Яны, дарэчы, успаміналі, як у змрочныя часы белапольскай акупацыі збіралі сялян на вячоркі са сваёй і суседняй вёсак, як літаральна «вырывалі» ў навагрудскай паліцыі дазвол на песню. Вячоркі былі тады не толькі адпачынкам, але і сродкам барацьбы, падчас іх распаўсюджваліся лістоўкі, збіраліся грошы для палітвязняў. Ды і сама беларуская песня, праспяваная ўголас, выклікала ў людзей жаданне змагацца за сваю нацыянальную незалежнасць.

А сягоння гэтыя вячоркі расказваюць аб вялікай мудрасці нашага народа, яго дабраце і паэтычнасці, перадаюць нам яго даўнейшы боль, радасць, нянавісць і надзеі...

— Аб гэтым, дарэчы, добра пісаў вядомы знаўца беларускіх народных песняў народны артыст СССР Рыгор Раманавіч Шырма, — дадае Віктар Губіч. — Раней лічылася, што ў народзе спяваюць непрыгожа, адкрытым гукам. Цяпер мяняюцца і гэтыя погляды, і адносіны да народнага мастацтва. Усё смялей самадзейныя калектывы мастацкай самадзейнасці выкарыстоўваюць у сваіх праграмах фальклор. Нядаўнія выступленні Лідскага ансамбля песні і танца абутковай фабрыкі, хору завода «Лідсельмаш» і ансамбля «Лідчанка» — яркі таму прыклад.

— Якія танцавальныя калектывы атрымалі лепшыя ацэнкі журы?

В. Губіч:

— Як ужо гаварылася, на аглядах мы сустракаліся з песнямі, танцамі, дасюль не чутымі і не бачанымі не толькі шырокай аўдыторыяй, але і спецыялістамі. А якая своеасаблівасць кампазіцыйнага малюнка, напрыклад, у вясковых кадрылях! Часам у беларускіх сцэнічных танцах назіраем адны і тыя ж рухі, кампазіцыі. Гэта — ленасць харэаграфічнай думкі і няўменне дастаць з народных глыбіняў новае. Мы ў гэтым яшчэ раз пераканаліся, калі глядзелі кадрылі: «Кругавую» ансамбля «Лідчанка», «Гудараўскую»—Карэліцкага, «Бараўскую»—Іўеўскага, «Дзембраўскую» — Лідскага раёнаў.

— Якія недахопы ў развіцці і паказе фальклорнага мастацтва выявіліся ў час раённых аглядаў?

М. Коп:

— Практычна не было празаічных жанраў фальклору. Не часта ўдавалася пачуць беларускія народныя інструменты — дудку, цымбалы, бубен. Ды і ўвогуле мы зразумелі, што падняты толькі верхні пласт фальклору вобласці, што ў глыбіні народнай — невычэрпныя яго запасы.

У той жа час вынікі агляду парадавалі. Дзвесце семдзесят два фальклорныя калектывы — удзельнікі яго — гэта нямала! Тым больш, што такое мерапрыемства праводзілася ў вобласці ўпершыню. Колькі пошукаў правялі нештатныя кансультанты Абласнога дома народнай творчасці — выкладчыкі культурна-асветных і музычных устаноў — Адам Чопчыц, Вячаслаў Куцын, Эдуард Арсюцін, Марыя Бейдук, Алег Андрэеў і многія іншыя! Часам угаварыць чалавека выступіць на сцэне было гэтак жа нялёгка, як і знайсці яго. Людзі спачатку баяліся: «А мо што не так выйдзе?». А выходзіла, ды яшчэ як! Калі мы потым глядзелі, з якім імпэтам вытанцоўвалі яны кадрылю або спявалі прыпеўкі, не верылася, што ім за шэсцьдзесят, за семдзесят гадоў.

Беларуская вусная творчасць асабліва багатая і шматгранная, бо доўгія вякі яна была адзіным выяўленнем народнай душы і паэтычнага яго таленту.

У сакавіку ў Гродне пройдзе заключны тур абласнога фальклорнага фестывалю. І добра было б, каб песні дзядоў і бацькоў выконвалі не толькі людзі пажылога ўзросту, але і тыя, хто павінен будзе несці іх далей...

В. ІПАТАВА.

ХІІІ З'ЕЗД ПРАФСАЮЗАЎ БЕЛАРУСІ

1 сакавіка 1972 года ў Мінску пачаў сваю работу ХІІІ з'езд прафсаюзаў Беларусі.

730 дэлегатаў, што прыехалі на з'езд з усіх куткоў рэспублікі, прадстаўляюць 3 мільёны 505 тысяч членаў прафсаюзаў.

Дэлегаты цёпла сустрэлі прывітанне Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі ХІІІ з'езду прафсаюзаў рэспублікі, якое зачытаў сакратар ЦК КПБ А. А. Смірноў.

Са справаздачным дакладам аб рабоце Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў выступіў старшыня Белсаўпрофа М. Н. Полазаў. Справаздачны даклад рэвізійнай камісіі зрабіў яе старшыня Л. Ф. Паміла.

ПЯТЫ УСЕСАЮЗНЫ

Сёлета Усесаюзны кінафестываль адбыўся ў сталіцы Грузіі Тбілісі. Гэта быў творчы агляд дасягненняў усіх студый краіны напярэдадні вялікага свята — 50-годдзя ўтварэння СССР.

Галоўны прыз атрымала кінаэпапея «Вызваленне» (дзве серыі—«Бітва за Берлін» і «Апошні штурм»), знятая масфільмаўцамі. Прызамі і прэміямі адзначаны стужкі студыі імя А. Даўжэнкі—«Захар Беркут», «Таджыкфільма» — «Рустам і Сухраб», «Грузіяфільма»—«Цяпло тваіх рук». Сярод дзіцячых фільмаў лепшым прызнаны твор Маскоўскай студыі імя М. Горкага «Ох, ужо гэтая Насця!».

Спецыяльнымі прэміямі ўзнагароджаны лепшыя выканаўцы роляў. Іх атрымалі актрысы С. Чыаурэлі і М. Аймедава («Цяпло тваіх рук» і «Нявестка») і акцёры Ю. Гарабец (за галоўную ролю ў карціне студыі «Беларусьфільм» «Бацька»), А. Іскандэраў і Г. Мамедаў (азербайджанская стужка «Апошні перавал») і С. Чакмароў (кіргізская стужка «Чырвоныя макі Іссык-куля»).

Па раздзеле дакументальных і навукова-папулярных фільмаў прызы атрымалі кіргізскі «Нарымскі дзённік» і твор Цэнтральнай студыі дакументальных фільмаў «Шлях Амерыкі», грузінская стужка «Высотнікі», літоўская—«На свята» і таджыкская—«Мой дом». «Ленін і Туркестан»—фільм, зняты ўзбекскімі кінематаграфістамі, і «Крыніцы жыцця» студыі «Цэнтранавукфільм» прызнаны лепшымі сярод навукова-папулярных.

ЮБІЛЯРА ВІНШУЮЦЬ АЎТАЗАВОДЦЫ

Урачысты вечар, прысвечаны 60-годдзю вядомага беларускага празаіка і крытыка Ул. Карпава, адбыўся ў актавай зале Мінскага ордэнаў Леніна і Кастрычніцкай Рэвалюцыі аўтамабільнага завода. Аўтазаводцы ж—героі многіх твораў пісьменніка.

Вечар адкрыў першы намеснік старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Іван Шамякін. Слова пра творчы шлях Ул. Карпава сказаў Макар Паслядовіч. Ад імя пісьменніцкай арганізацыі юбіляра віталі народны паэт БССР Максім Танк і Алесь Асіпенка. Намеснік старшыні Мінскага гарвыканкома М. Жукоўскі горача падзякаваў аўтару за творы пра сталіцу Беларусі і пажадаў яму новых творчых поспехаў. З успамінамі пра слаўныя справы Карпава — падпольшчыка і партызана —выступілі былы камандзір спецатрада «Мсцівец» Ф. Хвясько і генерал-маёр у адстаўцы пісьменнік М. Аляксееў. Ад імя аўтазаводцаў юбіляра віншавала намеснік сакратара парткома Т. Шаўчэнка, якая паднесла яму памятны падарунак.

У заключэнне вечара выступіў Ул. Карпаў.

З УЗНАГАРОДАЙ!

За заслугі ў развіцці беларускай савецкай літаратуры і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў пісьменніка Карпава Уладзіміра Барысавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

НАДЗЕННАЕ, НЕАДКЛАДНАЕ

БЕЗ ГАРЭННЯ АДКРЫЦЦЯ НЕ БЫВАЕ

ВОБРАЗ МАЛАДОГА СУЧАСНІКА НА СЦЭНЕ ГОМЕЛЬСКАГА АБЛАСНОГА ТЭАТРА

А. ПАНАСЕНКАВА,

намеснік загадчыка аддзела прапаганды Гомельскага абкома ЛКСМБ

МОЛАДЗІ ў нас давяраюць. Колькі зусім маладых людзей узначальваюць цэхі і лабараторыі, прадпрыемствы і навукова-даследчыя інстытуты. Памаладзела рэжысура ў кіно і тэатрах, і нас ужо не здзіўляе, калі ролю Гамлета ці Чацкага давяраюць акцёру — равесніку героя.

Гамяльчане любяць свой тэатр, заўсёды з хваляваннем чакаюць прэм'ер. Як у кожнага чалавека, у мяне таксама ёсць любімыя артысты і менш любімыя. Але за моладдзю я сачу асабліва пільна і ўважліва, і, зразумела, больш за ўсё хвалююць мяне тыя спектаклі, дзе вобраз майго маладога сучасніка раскрываецца найбольш пераканаўча, шматбакова, поўна. Вельмі прыемна, калі на сцэне з'яўляецца асоба адухоўленая, інтэлектуальная, маральна патрабавальная, калі ў рабоце акцёра адчуваецца пошук, нават творчая рызыка, абгрунтаваная імкненнем да мастацкага адкрыцця.

Тут, у гэтых шуканнях, асабліва праяўляецца моладзь, якой прыродай наканавана смела ісці насустрач невядомаму, пераадольваць цяжкасці. Яе вабяць героіка нашых дзён, магутны выбух чалавечых пачуццяў. Я зусім не хачу сказаць, нібы ўсё, што робяць маладыя,— бездакорна, бясспрэчна. Але ў работах маладых мне асабіста імпануе паэтычнае мысленне, вобразнае раскрыццё паказаных з'яў, грамадзянская і мастакоўская актыўнасць.

П'ЕСЫ, якія ўзнімаюць важнейшыя, надзённыя пытанні часу, прыцягваюць увагу нашага маладога рэжысёра Лідзіі Манаковай. Яе апошняя работа «Як ты жывеш, Зося?» па п'есе І. Ірошнікавай вельмі мне спадабалася. Барацьба за мір, за тое, каб дзеці не ведалі горкага сіроцтва, каб ніколі не паўтарылася трагедыя Асвенціма, каб людзі розных краін і нацыянальнасцей, якія пацярпелі ад фашызму, дапамагалі адзін аднаму як мага хутчэй загаіць раны ў сэрцах і душах,— ці ёсць больш важная, больш высакародная тэма? Тры галоўныя ролі ў гэтым спектаклі выконваюць маладыя артысты—Г. Макоўская, Л. Корхава і В. Смірноў. Кожны з іх расказвае нам са сцэны складаную, хвалюючую біяграфію маладога сучасніка.

...У іх не было дзяцінства. Зусім маленькімі яны трапілі ў Асвенцім. Анатоль, крыху старэйшы за дзяўчынак, змог вырвацца і дайсці да роднай вёскі ў Беларусі, а Марыся і Зося засталіся ў Польшчы, нават не ведаючы ні свайго імя, ні сваёй краіны. Толькі лагерныя нумары, выкалатыя на руцэ, маглі праліць святло на іх мінулае. Але дзеці раслі, і нумары рабіліся ўсё менш выразнымі. І ўсё менш і менш магчымасцей бацькам знайсці сваіх дзяцей.

Л. Корхава, якая іграе Марысю, вельмі дакладна перадае настрой сваёй гераіні—спачатку смутак, нават тугу па бацькоўскай ласцы, якой яна ніколі не ведала, потым бурны выбух радасці, калі ёй здалося, што яна знайшла маці і брата Анатоля, і зноў цяжкое расчараванне, калі экспертыза дапамагае ёй выявіць сапраўдны нумар— не той, што шукаюць родныя. І хоць мы развітваемся з Марысяй у гэтыя нялёгкія хвіліны, мы верым, што шчасце прыйдзе да яе, бо чалавек, які так цягнецца да цяпла людскіх сэрцаў, які гатовы прынесці сябе ў ахвяру для шчасця іншых, знойдзе людзей, што стануць яму роднымі.

Паступовы працэс перараджэння гераіні — ад дзіцячага эгаізму, ад жадання жыць спакойна і шчасліва, не заўважаючы пакут, якія церпяць з-за яе іншыя людзі, да глыбокага разумення ўсёй складанасці жыцця і адказнасці за яго— паказвае артыстка Г. Макоўская ў вобразе Зосі.

Дапамагае Зосі яе брат Анатоль (артыст В. Смірноў). Яго мы застаем у спектаклі чалавекам, характар і погляды якога ўжо склаліся. У Анатоля мне бачацца рысы, уласцівыя большай часткі нашай моладзі,— сардэчнасць і прынцыповасць, дабрата і цвёрдасць характару, імкненне дапамагчы тым, хто памыляецца, стаць лепшымі, дабрэйшымі, сумленнымі і справядлівымі.

Розныя характары створаны маладымі на сцэне Гомельскага тэатра ў сучасным рэпертуары: мужны і верны Цімоша з «Залатой карэты» (артыст Я. Дашкоў), пра якога пісала газета «Літаратура і мастацтва», бессаромны кар'ерыст Барыс у «Начным дзяжурстве» (артыст А. Лаўрыновіч), лёгкадумная сакратарка Верачка з «Саслужыўцаў» (артыстка Л. Собалева) і іншыя. Мне здаецца, што ад кожнага з гэтых маладых акцёраў можна чакаць многага, калі, зразумела, яны будуць атрымліваць змястоўныя ў ідэйных і мастацкіх адносінах ролі. І тут галоўнае — рэпертуар. Ці дастаткова цікавая, значная, разнастайная афіша нашага тэатра? Безумоўна, яе ўпрыгожваюць такія назвы, як «Барабаншчыца», якая славіць подзвігі нашых бацькоў, ці «Залатая карэта», дзе ўзнімаюцца вечна хвалюючыя пытанні пра высакароднасць і нізасць, пра багацце сапраўднае і ўяўнае. З гумарам і добрым густам напісана п'еса «Саслужыўцы» (праўда, «без віны вінаватая» ў тым, што яе ўзялі амаль усе тэатры рэспублікі і таму яна нецікава глядзіцца на афішы).

АЛЕ ЧАСАМ, з самымі добрымі намерамі імкнучыся адгукнуцца на патрэбы часу, тэатр ставіць п'есы слабыя, далёка не дасканалыя, са штучнымі сітуацыямі, з зададзенымі героямі, якія не нясуць, а толькі дэкларуюць ідэю. Такая, мне здаецца, у рэпертуары п'еса А. Каламійца «Першы грэх». Таму і акцёрам у гэтым спектаклі няма магчымасці праявіцца. Мабыць, не зусім абавязкова было ставіць п'есы «Дзіўны доктар» А. Сафронава і «Дзесяць сутак за каханне» Б. Рацэра і У. Канстанцінава, «Другая» С. Алёшына, якія не маюць вялікай мастацкай вартасці. Ва ўсякім разе, на гомельскай сцэне мы асаблівай вартасці ў іх не адчулі.

Мала працуе тэатр з беларускімі драматургамі. А, відаць жа, няма большага шчасця для артыста, як удзельнічаць у самай першай прэм'еры. Між іншым, наш тэатр мае свой вопыт у стварэнні арыгінальных спектакляў. За «Рудабельскую рэспубліку» і «Легенду аб непрасяпванай песні» ён атрымаў Дыплом першай ступені на рэспубліканскім аглядзе. З калектывам супрацоўнічалі А. Маўзон («У бітве вялікай») і А. Махнач («Маленькія салдаты Брэсцкай крэпасці»).

«Рудабельская рэспубліка» (інсцэніроўка кнігі С. Грахоўскага) і «Легенда аб непраспяванай песні» —творы, аўтарамі якіх былі рэжысёр І. Папоў і артыст тэатра М. Пало.

Драма А. Маўзона звязана месцам дзеяння з Гомелем (вядомы па гісторыі стракапытаўскі мяцеж). Шкада, што тэатр, відаць, не быў паслядоўны ў сваіх патрабаваннях да А. Махнача і разам з драматургам так і не здолеў знайсці яркае і жывое сцэнічнае ўвасабленне тэмы абароны Брэсцкай крэпасці.

Не кажучы ўжо пра тое, што ўсе названыя творы на гістарычную тэму, спытаем: чаму такі вузкі і кароткі спіс аўтараў, якія аддаюць свае п'есы менавіта нашаму тэатру? Гомельшчына дала беларускай літаратуры шмат яркіх пісьменніцкіх імёнаў, у вобласці ёсць прафесійныя літаратары. Яны ведаюць жыццё роднага краю, яго людзей. Няўжо тэатр не можа захапіць іх цікавай тэмай драматургічнага твора, прапанаваць арыенцір, дапамагчы парадамі і кансультацыямі? Зразумела, няма такіх «мясцовых», спецыфічна «гомельскіх» праблем, якія ў нечым рашуча адрозніваліся б ад тых, якімі жыве моладзь рэспублікі і ўсёй краіны. Ды толькі горад і наша беларускае Прыдняпроўе даюць багацейшы жыццёвы матэрыял для мастацкага асэнсавання, і тут могуць знайсціся сюжэты, якім пазайздросціць любы драматург-прафесіянал. Студэнцкае асяроддзе, праца рачнікоў Гомельскага або Пхоўскага портаў, нафта Рэчыцы, рабочыя дынастыі «Гомсельмаша», будні і святы калгаснага сялянства... Ды хай бы зазірнуў хто-небудзь з пісьменнікаў глыбей у гэты вір стваральнага і востра канфліктнага, радаснага і заўсёды звязанага з пошукам жыцця. Той жа А. Сафронаў застаецца ў творчасці адданым песняром Дона, часта закранаючы на такім адкрыта «мясцовым» матэрыяле праблемы дабра і зла, кахання і здрады, коснасці і наватарства, і яны — данскія п'есы — выклікаюць цікавасць шырокіх колаў гледачоў. Гомельскаму тэатру варта было б прыцягнуць да супрацоўніцтва І. Шамякіна, І. Мележа, Р. Сабаленку, І. Навуменку, Б. Сачанку — людзей, якія на тутэйшай зямлі гадаваліся і ўпершыню пазнавалі свет.

Для гэтага патрэбна ініцыятыва кіраўніцтва тэатра. Бо цяпер мы часцей за ўсё бачым на яго афішы назвы тыя ж самыя, што і на афішах Брэста і Разані, Калінінграда і Варонежа. У такіх выпадках тэатралы, здаецца, называюць сцэну «пракатнай пляцоўкай», на якой зноў і зноў паказваюцца апрабіраваныя і канчаткова адрэдагаваныя недзе і кімсьці творы. Жывому творчаму калектыву такая практыка не да твару. І яна не спрыяе творчым пошукам тэатральнай моладзі, пазбаўляе яе радасці ў мастацтве.

ЗНОЎ вяртаючыся да моладзі тэатра, хачу нагадаць, што, каб стаць сапраўдным акцёрам, мала атрымаць спецыяльную адукацыю і нават мець талент. Трэба выхоўваць у сабе грамадзяніна, ведаць, чым жыве сучаснік, пра што марыць, што любіць і што ненавідзіць. Акцёр павінен быць актыўным будаўніком камуністычнага грамадства. І трэба сказаць, што маладыя артысты нашага тэатра не застаюцца ў баку ад жыцця горада. Яны сустракаюцца са студэнтамі і рабочымі на розных канферэнцыях і абмеркаваннях спектакляў, выступаюць у цэхах «Гомсельмаша», кіруюць самадзейнымі драматычнымі калектывамі, шэфствуюць над воінскімі часцямі.

Зразумела, моладзь жыве ў тэатры не адасобленым калектывам, а побач з больш сталымі артыстамі, у якіх заўсёды знаходзіць дарадчыкаў і сяброў. Многа ўвагі ўдзяляюць маладым галоўны рэжысёр тэатра народны артыст БССР І. Папоў, сакратар партыйнай арганізацыі заслужаная артыстка БССР Л. Сторажава. Прафесійны рост кожнага з маладых радуе, а калі росту не бачыш — крыўдуеш...

Цяпер у рэспубліцы Міністэрства культуры БССР і ЦК ЛКСМБ праводзяць агляд маладых акцёраў. Мы спадзяёмся, што гамяльчане—удзельнікі агляду—дастойна прадставяць свой горад, свой тэатр.

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА СССР

Аб узнагароджанні мастака САВІЦКАГА М. А. ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга

За заслугі ў развіцці савецкага выяўленчага мастацтва і ў сувязі з пяцідзесяцігоддзем з дня нараджэння ўзнагародзіць мастака **Савіцкага** Міхаіла Андрэевіча ордэнам **Працоўнага Чырвонага Сцяга.**

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ПАДГОРНЫ.

Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ГЕАРГАДЗЕ.

Масква, Крэмль.
24 лютага 1972 г.

УДЗЕЛЬНІЧАЙЦЕ Ў КОНКУРСЕ!

50-годдзю Усесаюзнай піянерскай арганізацыі імя У. І. Леніна прысвячаецца рэспубліканскі конкурс на лепшую піянерскую песню.

Мэта конкурсу—стварэнне і прапаганда новых песень для дзяцей аб Радзіме, партыі, камсамоле, аб інтэрнацыянальнай дружбе, піянерскім жыцці, гераічнай гісторыі піянерскай арганізацыі, выяўленне таленавітых кампазітараў і паэтаў-песеннікаў. Конкурс праводзіцца да 1 кастрычніка 1972 г.

Вынікі гэтага творчага спаборніцтва падвядзе журы на чале са старшынёй праўлення Саюза кампазітараў БССР Р. Шырмам. Устаноўлена шэсць прэмій, якімі будуць адзначаны пераможцы конкурсу.

МУЗЕЮ ПЕСНЯРА ПРЫСВЯЧАЕЦЦА

Выдавецтва «Полымя» да 90-годдзя з дня нараджэння Якуба Коласа выпусціла ў свет два новыя буклеты. У адным з іх расказваецца аб Літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа ў Мінску. У гэтым доме ў апошнія гады жыў і працаваў народны пясняр Беларусі. Тут былі закончаны паэмы «Рыбакова хата», трылогія «На ростанях», напісаны шматлікія вершы, апавяданні, крытычныя і публіцыстычныя артыкулы. Гасцінна сустракаў паэт у сваім доме пісьменнікаў, вучоных, рабочых, калгаснікаў, студэнтаў і школьнікаў.

Другі буклет прысвечан філіялу Літаратурнага музея Якуба Коласа ў вёсцы Мікалаеўшчына Стаўбцоўскага раёна, дзе нарадзіўся паэт, адкуль ён пайшоў у вялікую дарогу.

Тыраж кожнага выдання — 25 тысяч экземпляраў.

І. ПАЖОГА.

УВЕКАВЕЧАННЕ ПАМЯЦІ МАСТАКА

Вялікі ўклад у развіццё беларускага выяўленчага мастацтва ўнёс народны мастак БССР Іван Осіпавіч Ахрэмчык.

З мэтай увекавечання памяці вядомага жывапісца Савет Міністраў БССР пастанавіў прысвоіць імя І. О. Ахрэмчыка рэспубліканскай школе-інтэрнату па музыцы і выяўленчым мастацтве. На доме № 29 па Ульянаўскай вуліцы ў Мінску, дзе жыў мастак, будзе ўстаноўлена мемарыяльная дошка, а на магіле І. О. Ахрэмчыка—пліта з надпісам.

БЕЛТА.

ШТО НЯСЕШ НА СЦЭНУ?

Дзесяць маладых артыстаў Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горкага ў гэтыя дні адказваюць на такое пытанне зусім канкрэтна — вобразамі, створанымі імі ў спектаклях «Разгром», «А зоры тут ціхія...», «Дзеці Ванюшына», «Дурнічка», «Саслужыўцы» і «Казкі старога Арбата». Зразумела, любы акцёр трымае экзамен на творчую сталасць кожны вечар, калі выходзіць на сцэну, але пачатак сакавіка для маладых горкаўцаў у Мінску стаў удвая адказным тэрмінам: тэатр наладзіў агляд артыстычнай змены. Валянціна Басалаева, Ірына Гаркуша, Жана Ярмаліцкая, Вольга Клебановіч, Наталля Чамадурава, Вячаслаў Галуза, Ларыса Папова, Дзмітрый Мазура, Валерый Мароз і Барыс Падва робяць справаздачу, выступаючы ў адказных ролях і перад гледачамі, што запаўняюць залу на вуліцы Валадарскага, дом № 5, і перад аўтарытэтнай камісіяй, створанай спецыяльна для гэтага агляду.

ПАЛТАЎСКАМУ «ТРЫБУНАЛУ» —УЗНАГАРОДА

Фестываль драматургіі народаў нашай краіны адбыўся на Украіне. Прысвечаны 50-годдзю ўтварэння СССР, гэты агляд тэатральнага мастацтва паказаў, якія шырокія рэпертуарныя далягляды адкрывае літаратура для сцэны аўтараў усіх народаў краіны.

Міністэрства культуры УССР, Украінскае тэатральнае аб'яднанне і Камітэт прафсаюза работнікаў культуры рэспублікі прысудзілі дыпломы спектаклям, пастаўленым па п'есах рускага і грузінскага, башкірскага і казахскага, літоўскага і беларускага пісьменніка.

Дыпломам другой ступені адзначаны калектыў Палтаўскага музычна-драматычнага тэатра імя М. Гогаля, на сцэне якога з вялікім поспехам ідзе трагікамедыя Андрэя Макаёнка «Трыбунал». Палтаўчане паказалі яе ў Кіеве ў час заключнага Тыдня фестывалю.

Марына БАРСТОК

Дзве бярозкі, ўзяўшыся за рукі,
Абмінулі ельнік, дубнякі,—
Подбегам імчалі да чыгункі,
Каб здалёк убачыць цягнікі.

Знемагліся, глянулі ў здзіўленні
І застылі, бегучы з гары.

Іх палілі жаркія праменні,
Абдавалі сіверам вятры.

Паласнулі іх маланкі з ліўнем,
Стукнулі без жалю перуны,—
Пажаўцелі на пачатку жніўня
І засохлі ў верасні яны.

Каб стаялі між дубкоў і клёнаў
У вясёлым, шумным гушчары,
Шапацелі б там лістом зялёным,
Не завялі б гэтак без пары.

Ці заменіць момант захаплення,
Парывання, бегу, забыцця—
Роўнае, спакойнае свячэнне,
Што ідзе ад паўнаты жыцця?

БАТАНІЧНЫ САД

Люблю я батанічны сад,
Ён чараўнічы пры любой пагодзе,
Цвіце па некалькі разоў на годзе—
У красавік, у май і ў лістапад.

Прыпынім нашу спешную хаду.
Вось першая, Цэнтральная алея,
А злева колькі ружаў палымнее...
Не прыйдзе гід —сама вас павяду.

Упрадзе алеяў, як сясцёр,—
Бяроза і чаромха, ліпа, ясень...
У спёку там і цішыня, і засень,
Ды парадзеў зялёны іх шацёр.

Павольна ўсё рыхтуецца да сну,
На дрэвах чырвань—восені прыкмета.
«Бывайце!»—ім сказала лета
І паляцела даганяць вясну.

На возеры свабодны горды птах:
Мо ён застаўся ад сям'і Страцімаў
І пушчан на ваду самім Максімам,
Што затрымаўся ў сонечных краях.

Яго чакаюць тут усе здаўна:
Вярба схілілася і ціха плача,
Сібірскі кедр з вераю юначай
І Вераніка, з тых часоў адна...

Наехала гасцей-сяброў сюды
З далёкай і з мясцовай флоры,
Удоваль ім і сонца, і прасторы,
А нам кагосьці нестае заўжды...

Люба ТАРАСЮК

БЯРОЗЫ

Чаму песні спеты,
Чаму адзвінелі
У полі бярозы,
У бабіна лета
Навек заінелі,
Нібы ад марозу?

Ля кожнай дарогі
І каля парога —
Бярозы... Усё бела...
Чаму ў поле маці
Кагосьці шукаці
Увечары бегла?..

А словы нямелі...
У лісці з'інелым —
Прагорклыя слёзы.
Няўжо адшумелі,
Навек адзвінелі
У полі бярозы?..

ПОЛЕ

«Жыццё пражыць — не поле перайсці»,—
Здаўна вучылі мудра нашы продкі.

Данута БІЧЭЛЬ-ЗАГНЕТАВА

Падымацца санліўцы былой
шчэ промень не блісну.
Меней дбаць аб уласнай выгодзе.
Больш аб родным і блізкім.
Верыць:
не толькі сама ты
можаш быць спраўнай і дужай.
Над вясёлай бяседай
узвысіць ціхую дружбу.
Упэўніцца:
усё не здолець.
Ды самае вартае выбраць.
Не спяшацца, не пнуцца —
час гэтым выйграць.
Раўней, свабодней рух,
хоць столькі ж калдобін гразкіх.
Без пахвальбы гарачкавай
несці свае абавязкі.

Калі зноў ад крыку савы
Роспач сэрца і думкі агорне,—
Хай затрубіць дзед-лесавік
Цішыню на зялёным горне,
Тумано́ў раскруціць сувой;
Напалоханых злоснай савой
Птушанят схавае пад лапкі;
Прынясе ў сівой барадзе
Сон здаровы, ясны — прарочы;
Падаруе ружовы дзень
Па кароткай гаючай ночы.

ПЕРАД СВІТАННЕМ

Некаму
дасвецце абнімацца
Перад тым,
як у крыніцы абмывацца.
Барадой калоцца перад тым,
як брыцца.
...Хмельнай верхаводцы па далінах брысці...
Шпачыха знямее на бярозе.
Мядзведзіха з мядзведзем
у бярлозе
Пераваллюхкаецца з левага
на правы —
Зляжала бок.

Раіса БАРАВІКОВА

ПАМЯЦІ ДЗЕДА

Калісьці на тваіх каленях
Праводзіла гадзіны седзьма,
Слухала — выбягалі алені,
Бачыла—выплывала ведзьма.

Аднекуль здалёку, здалёку.
Я засынала, і ў сне
Прыносіў мне бусел галёпу
На белым сваім крыле.

А зараз аднекуль здалёку
Выплываюць словы твае.
Таксама прыносіць галёпу
Мне бусел на белым крыле.

Спрабую—салодкая пышка.
Дзяцінства ж маё саладзей,
Звычайная казка і шышка
Хваёвая, столькі падзей
У дзяцінстве...

Далёка, дзяцінства, далёка...
Прыедзеш, за вёскай стаіш.
Чарнее у летнюю спёку
Дзядулін парэпаны крыж.
Нядоўга шукаю сцяжынку,
Магіла травой парасла.
Прыходжу сюды на хвілінку...

Аляксандра ЧАРНЯЎСКАЯ

А. Чарняўская — па прафесіі ўрач. На старонках нашага штотыднёвіка яна выступала з нарысамі, якія былі заўважаны нашымі чытачамі.

АЙЧЫМ

АПАВЯДАННЕ

Калі НАТАША выйшла з самалёта, у Мінску ішоў дождж. Яна вярталася з пахавання айчыма, якога, ёй здавалася, не любіла. Але лічыла сваім абавязкам пасля смерці мамы падтрымліваць з ім нейкія зносіны.

Пасля доўгага чакання на могілках, якія наскрозь праціна́ў вецер, цяжкіх памінак, дзе яна была чужой сярод новых, ёй незнаёмых сяброў айчыма, яе прабіралі дрыжыкі. Халодныя дажджавыя кроплі збіраліся на вейках, быццам нехта прымушаў яе плакаць мімаволі.

Плошча перад аэравакзалам была заліта вадой. Плашч ляжаў у чамадане, і даставаць яго не хацелася— усё роўна прамакае. Ад прыпынку таксі цягнулася доўгая чарга. «Гадзіны на дзве», — прыкінула Наташа і пайшла пешшу.

Яна любіла хадзіць пад дажджом. Памятаецца, Іван Сяргеевіч заўсёды здзіўляўся гэтаму, а мама гаварыла, што гэта ў Наташы спадчыннае, таму што яна таксама ўсё жыццё любіла хадзіць пад дажджом.

— Ты толькі адважся, Ваня! Пад дажджом так лёгка думаецца... А потым дома ўлезці ў цёплы халат, захутаць ногі і сядзець з кнігай. Добра, калі ў пакоі нікога няма. А ў садзе шалясціць дожджык і падаюць яблыкі.

— У мяне няма цёплага халата, мне потым улазіць няма ў што, — бурчаў Іван Сяргеевіч, а ў голасе чулася ласка. Айчым вельмі любіў маму, але яны былі зусім розныя людзі — і часта сварыліся.

Пастаяннай прычынай сварак была Наташа. Іван Сяргеевіч гаварыў маме:

— Наташа проста пераймае твае звычкі. Ёй бы ў галаву не прыйшло цягацца пад дажджом, але ты гаворыш, што гэта прыемна, вось яна і будзе хадзіць і мокнуць і ўяўляць сябе тургенеўскай гераіняй. А заўтра будзе чыхаць і кашляць, і ад яе летуценнасці застанецца толькі распухлы нос.

А мама, уздыхнуўшы, гаварыла:

— Пакінь, Ваня, ты гэтага не зразумееш,—і ішла без плашча ў сад, можа крыху дэманстратыўна.

Наташа не любіла айчыма. Яе злавалі яго бясконцыя заўвагі, яго педантычная любоў да парадку, тое, што ён заўсёды рабіў усё правільна і вельмі падоўгу тлумачыў, чаму робіць так, а не інакш.

А калісьці ж даўно, калі Наташы было восем—дзевяць год, а Іван Сяргеевіч быў проста знаёмы, яны вельмі сябравалі. Зрэшты, гэта яна заўважыла яго ў поездзе, калі яны ехалі ў Калінінград. Ён сядзеў у суседнім купэ, расказваў гісторыі са свайго калінінградскага жыцця, і яго ўкраінскія прымаўкі здаваліся Наташы, якая вырасла ў Маскве, вельмі мілымі і смешнымі.

Паводле слоў Івана Сяргеевіча выходзіла, што жывецца ў гэтым разбураным горадзе, у якім яшчэ многа немцаў, вельмі весела і цікава. І мама, якой, нягледзячы на яе рашучы характар, відаць, было страшнавата выязджаць з Масквы ў незнаёмы горад, узрадавана ўсміхалася.

І яшчэ Іван Сяргеевіч хораша спяваў. Калі ён зацягваў сумныя ўкраінскія песні, у вагоне змаўкалі, і твары людзей рабіліся сумнымі і добрымі, а мама адкладвала кнігу.

Можа таму, што пасля вайны паязды ішлі павольна, а ў Івана Сяргеевіча ў сорак другім у Кіеве загінулі жонка і дачка, і Наташын бацька не вярнуўся да іх з фронту, к канцу дарогі Іван Сяргеевіч і Наташа былі ўжо неразлучныя.

У Калінінград яны прыехалі ўвечары трыццаць першага снежня. Ліў дождж, вакол чарнелі руіны, а да горада было шэсць кіламетраў. Іван

А мне да сталасці яшчэ расці і расці
І зведаць хлеб, у працы несалодкі.

Нядобрым словам поле не кранi,
Што ўраджаем буйна ўскаласіла.
А маладога сэрца карані
Бясконца п'юць яго любоў і сілу.

Ніна ЗАГОРСКАЯ

Нейкі схмялелы ранак...
Ці, можа, я схмялела.
Як першы раз, дзіўлюся
ранку вясноваму...
Яшчэ з акна
Я згледзела шпакоў
ці мо другіх,
да іх падобных птушак.
Яны першыя згледзелі сонца,
што з-за небакраю плыло.
Зразумеўшы сігнал птушыны,
я спяшаюся па снежнай скарынцы
на вялікі прагал ля рэчкі —
я спяшаюся вітаць зару.
Як лянівы каток з запеку,
разаспанае і ружовае,
не спяшае, паволі коціцца,
прачынаецца сонца-зара...
І бягу я шпарка за сонцам
на гару, да падпораў-сосен...
Толькі што гэта?!
Тысячы сонцаў,
весялушак-люстэркаў маленькіх,
зіхацяць на іголках сосен...
І гляджуся ў люстэркі тыя —
як бы лёсу свайго шукаю,
а вясёлае — друг мой — сонца
п'е люстэркі-расу...
Я праменні сонца
У далоні, як дзеці, лаўлю.
І адно маленькае шчасце
на рапіры — сасновай іголцы —
дадому нясу...

Люба РУСІЛКА

МАЦІ

Яе сустрэла — сэрца паласнуў
Жалобны колер просценькай хусцінкі.
І ноччу вось мне доўга не заснуць,
Цякуць у думкі матчыны слязінкі.

І бачу зноў яе адну,
У чорнай хустцы, з тварам без крывінкі.
Нішто не зможа страту ёй вярнуць
І боль сардэчны сціішыць на хвілінку.

У ЯГАДАХ

Падпіраюць неба сосны,
У роздуме хістаюцца.
А брусніцы ранкам росным
Добра абіраюцца!
Тс-с...,— дзяўчатак смех іскрысты,
Водарам захмелены.
А навокал чыста-чыста
І ружова-зелена.

Жэня ЯНІШЧЫЦ

УЗОР

Узор мой вытчацца даўгім
На кроснах суму і спакою
Паміж зялёнаю вясною
І лістападам залатым.

Сатку узор прыгожы свой
Я з верасоў і медуніцы
І раскатаю ўвесь сувой
Да роднай вёскі Велясніцы.

Узор другі сатку, калі
Ўпадзе лісцё з галін дубовых—
І пасцялю на той зямлі,
Што волю мне дала і мову.
А трэці вытку я тады,
Калі ў журбе і весялосці
Адыдуць лепшыя гады
Неўтаймаванай маладосці.

РАДКІ ДА СЯБРА

АЛЕСЮ

Яшчэ пранясуцца ў трывозе
Адчай. Неспакой. Забыццё.
Як лёгка ступаць па дарозе!
Як цяжка праходзіць жыццём.

Ісці з непакоем, без жалю
Пад полагам выспелых зор,
За гэтай адвечнаю даллю
Такі неабжыты прастор!

За роднай драўлянаю хатай,
За выганам тым палявым
Ўсё звязана з песняй крылатай
І з іменем простым тваім.

Сяргеевіч знайшоў нейкі «газік» і павёз іх у аблана: Наташына мама была настаўніца. На вуліцах не было людзей, дамоў таксама не было, толькі велізарныя кучы цэглы ды сям-там сцены з чорнымі праваламі акон.

Мама расказвала потым Івану Сяргеевічу, што вось тады яна па-сапраўднаму спалохалася: куды яна едзе ў чужой машыне з невядомым чалавекам у гэтым мёртвым горадзе! Што будзе з ёй і з дзіцем! А Наташы было спакойна і ўтульна на каленях у Івана Сяргеевіча.

Будынак, у якім размяшчалася аблана і ўсе астатнія гарадскія арганізацыі, быў цэлы, але дзверы былі замкнёныя. Ля пад'езда стаяў замёрзлы міліцыянер. Мама запыталася, як трапіць у аблана.

— Сёння выхадны, — буркнуў міліцыянер і пайшоў рабіць абход.

Мама, здаецца, заплакала — у цемры не было відаць.

— Ну цэ шчэ нэ лыхо,— сказаў Іван Сяргеевіч і павёў іх у педвучылішча. Начаваць размясціліся на сталах у класе, і Наташы было вельмі весела. Іван Сяргеевіч пайшоў да сябе ў інтэрнат, паабяцаўшы завітаць назаўтра.

Наступнага дня Наташа не памятае. Мама, якая ніколі ў жыцці не паліла ў печы, рана зачыніла комін, і яны ўчадзелі. На шчасце, Іван Сяргеевіч сапраўды прыйшоў раніцай, а потым прыходзіў у бальніцу, дзе яны з мамай ляжалі. Ён і адвёз іх на новую кватэру, якую маме далі, пакуль яны хварэлі.

Праз год мама і Іван Сяргеевіч ажаніліся. Мама паклікала Наташу, пасадзіла на калені. Твар у яе быў вінаваты.

— Наташанька, хочаш, Іван Сяргеевіч заўсёды будзе жыць з намі?

— Хачу, — узрадавалася Наташа. Але ў тую ж хвіліну ёй раптам захацелася, каб Іван Сяргеевіч пайшоў з іх дома і каб яны па-ранейшаму жылі з мамай удваіх. Чамусьці ёй раптам успомніўся бацька. Сваіх успамінаў у Наташы не было, але мама раней пра яго расказвала і толькі пасля знаёмства з Іванам Сяргеевічам расказваць перастала.

Бацька быў разумны, вясёлы і прыгожы. У Наташы захавалася адно пісьмо, якое ён прыслаў ёй з фронту. Ён пісаў, што, калі прыедзе, абавязкова навучыць яе скакаць цераз скакалку, а пакуль ён патрэніруецца сам, каб потым яму перад Наташай не было сорамна. А ў канцы быў намаляваны чалавечак з доўгай шыяй, аблытанай скакалкай.

Бацька не вярнуўся з вайны, і яна сама навучылася скакаць цераз вяровачку. Наташа падумала, што Іван Сяргеевіч зусім не падобны на яе бацьку, але пабаялася яго крыўдзіць. Яна толькі ўздыхнула і пайшла на вуліцу.

Яны пражылі разам шмат гадоў. Наташа вырасла, закончыла школу. Іван Сяргеевіч пастарэў, палысеў.

— Наташа, трымай відэлец правільна і не хрумстай, калі ясі.

Наташа паклала відэлец, ёй больш не хацелася есці. Ён гэтага не заўважыў.

— Дарэчы, мне сёння патрэбны былі нажніцы, а ты іх кінула ў сваім пакоі. Хіба цяжка пакласці рэч на месца, каб іншым не даводзілася шукаць?

Наташа, насупіўшыся, маўчала, таму што Іван Сяргеевіч сапраўды многа разоў прасіў яе класці рэчы на сваё месца, але яна не ўмела гэтага рабіць.

— І яшчэ: ты зноў брала маю аўтаручку, а я ж прасіў гэтага не рабіць, ты пішаш з нахілам і пяро робіцца крывое...

«Ну, чаго ён ад мяне хоча?» Як заўсёды ў такія хвіліны, падумала пра бацьку. «Чаму мне так не пашанцавала? Быў бы бацька, усё было б інакш. Ён быў вясёлы, вялікадушны.

Мал. А. САПЕТКІ.

Ён не крыўдзіў бы мяне з-за дробязей. Нажніцы, аўтаручка... Калі б ён быў жывы! Мама ніколі б не выйшла замуж за Івана Сяргеевіча. Як ён мне надакучыў! Вельмі мне не пашанцавала».

Калі б Наташа ведала тады праўду! Калі б яна ведала, што бацька жывы і праз год яна будзе плакаць ад гора і адзіноты, чытаючы яго пісьмо! Але тады яна яшчэ нічога не ведала і сядзела насупраць айчыма, намагаючыся праглынуць камячок, што засеў у горле, і не заплакаць. Тады Наташа са смуткам глядзела ў акно і думала, што, калі б яна магла сказаць айчыму ўсё, ёй было б лягчэй. Але за сталом сядзеў чужы чалавек, а яна не любіла расказваць чужым пра свае бядоты. Пакрыўджаная, яна замаўкала, замыкалася ў сабе.

А Іван Сяргеевіч працягваў.

— Ты зразумей, мне не шкада ручкі. Хочаш, я куплю табе новую? Для мяне важна, каб ты прывыкла да парадку.

Мама, спалохаўшыся, што Наташа заплача, а потым будзе саромецца сваіх слёз, абурана ўстала з-за стала:

— Перастань, Іван! Чуеш, перастань! Наташа больш не будзе браць тваёй ручкі. Я сама хачу адказваць за тое, як яна трымае відэлец. І скончым на гэтым.

«Здаецца, я яго ненавіджу», — ужо ўпэўнена сказала яна сама сабе і, раптам супакоіўшыся, пайшла ў свой пакой.

Перад ёй мільгануў разгублены твар айчыма. Ён машынальна выцiраў акуляры ражком гальштука.

— Анечка, што здарылася? Я не хацеў вас пакрыўдзіць. Я хачу Наташы толькі дабра, ты гэта ведаеш.

І закончыў нечакана хрыплым голасам:

— Ты ж ведаеш, што пасля смерці Машы і Леначкі ў мяне засталіся толькі вы. Я не хацеў вас пакрыўдзіць.

Мама рванулася да Івана Сяргеевіча, прыціснула яго галаву да сябе. Наташа ведала, што цяпер Іван Сяргеевіч будзе пакутаваць, хадзіць на дыбачках міма яе пакоя, вечарам будзе чысціць яе туфлі, а потым прыйдзе і доўга будзе тлумачыць і прасіць, каб яна не крыўдзілася. І, як заўсёды, ёй будзе яго шкада, і яна засмяецца яго няўмеламу жарту, як смяялася некалі ў дзяцінстве.

А з-за дзвярэй чуўся ціхі мамін голас:

— Я ўсё ведаю, Ваня. Табе з намі вельмі цяжка. Даруй мне.

Мама памерла ў красавіку ў сонечны, цёплы дзень. Усё адбылося нечакана. Яна не паспела данесці руку да сэрца, не паспела нічога сказаць. Толькі на твары застыла здзіўленне.

Як бы аглушаная, стаяла Наташа на могілках. Іван Сяргеевіч плакаў. Яго ніяк не маглі адвесці ад труны. А Наташа не ўмела плакаць пры людзях. Яна ведала, што гора Івана Сяргеевіча шчырае, але не хацела, не магла дзяліць яго з ім. У яе было сваё гора. І ў яе з'явілася свая адзінота. Увечары Наташа плакала ў сваім пакоі, накрыўшы галаву падушкай. Яна вельмі баялася, што хто-небудзь пачуе і прыйдзе яе шкадаваць.

Праз два месяцы пачаліся выпускныя экзамены ў школе. Дома было пуста і ціха. Іван Сяргеевіч павесіў над ложкам мамін партрэт у чорнай раме і, прыходзячы з работы, гадзінамі сядзеў, гледзячы на яго, як быццам спадзяваўся пачуць нешта, яму недасказанае. Партрэт быў павялічаны з аматарскай фотакарткі, бяздарна адрэтушыраваны фатографам. Твар на партрэце быў прыгожы, але нейкі застылы і — ганарлівы. А ў жыцці мама не была такая прыгожая. Яна была ласкавая, добрая, з ціхім голасам. Наташа не магла глядзець на гэты чужы твар, яна не разумела, навошта Іван Сяргеевіч павесіў партрэт у агіднай чорнай раме ў доме, дзе многа маміных рэчаў, дзе, як ёй здавалася, яшчэ гучыць мамін голас.

На час экзаменаў Наташа перабралася да сяброўкі. Іван Сяргеевіч іншы раз прыходзіў да яе, каб даведацца, ці ўсё ў яе ёсць, і запытацца, як здала чарговы экзамен, але адчувалася, што яму цяжка бачыць Наташу: яна была вельмі падобная на маці.

У жніўні Наташа ад'язджала ў Мінск здаваць экзамены ў інстытут. На вакзале Іван Сяргеевіч мітусіўся: то бегаў па бутэрброды і старанна загортваў іх у сурвэтку, то ўспамінаў, што Наташа забыла зубную пасту і кідаўся да аптэчнага кіёска. У купэ вельмі доўга ўладкоўваў чамадан на верхняй паліцы і толькі перад самым адпраўленнем цягніка прысеў побач, нясмела пагладзіў яе па галаве:

— Ты пастарайся ўжо, Натачка. Мама так хацела, каб ты вучылася.

Наташы захацелася адхіліцца ад гэтай чужой рукі, але яна спахапілася, застыла на месцы і моўчкі кіўнула галавой.

(Заканчэнне на 6-й стар.).

ГАДЫ два назад я, будучы ў Сібіры, ехаў з Навасібірска ў Краснаярск. Здарылася так, што пры пасадцы на цягнік, у людской штурханіне, расчыніўся мой чамаданчык, і ў вагоне я вымушан быў нанова парадкаваць рэчы. Некалькі кніг і газет я паклаў на вагонны столік.

Нечакана сусед дакрануўся да майго локця і папрасіў дазволу паглядзець газеты. Я зірнуў на яго і сказаў:

— Калі ласка, толькі яны — на беларускай мове.

Сусед усміхнуўся:

— То ж таму і прашу. Я — беларус...

Неўзабаве мы разгаварыліся. Сусед аказаўся былым салдатам-панфілаўцам, ехаў з Новасібірска да сына-шахцёра ў госці.

ЛЕЙТЭНАНТ ЗІНА

— От ведаеце, — казаў ён, — мы сустрэліся як землякі. Мы не знаёмыя. А на Калінінскім фронце, вось так нечакана, як і з вамі, сустрэўся я са сваёй настаўніцай. Пятнаццаць год яе не бачыў, нічога не чуў пра яе. І раптам... Паслухайце от.

Дзень быў спякотны, летні. Наша артылерыя няспынна давала фашыстам, як кажуць, «прыкурыць», а тыя агрызаліся. На нашы акопы падалі снарады. Адзін з іх грымнуў недзе паблізу. Мне ў твар шуганула гарачай зямлёю, я выпусціў з рук аўтамат. Больш нічога не памятаю. Было гэта на пагорку ў рэдкалессі, а прачнуўся ў цёмным яры. Адчуў, што шыя, рука і твар у мяне забінтаваны. Губы запякліся ад смагі. Гляную — і нібы сон бачу. На каленях стаіць каля мяне мая настаўніца Зінаіда Аляксандраўна ў гімнасцёрцы з пагонамі лейтэнанта медыцынскай службы. У руках яе біклажка з вадою і кавалак акрываўленай ваты. Я ляжу на вялізнай яловай лапцы — відаць, Зінаіда Аляксандраўна прыцягнула мяне на ёй сюды, у цёмны яр. Убачыў я тое на імгненне, а потым зноў праваліўся ў сон. Прачнуўся толькі ў палявым шпіталі. Праз шэсць месяцаў, перад тым, як стаць зноў у строй, напісаў Зінаідзе Аляксандраўне пісьмо, але адказу не атрымаў. Дзе яна цяпер — не ведаю.

— А дзе яна вас вучыла? — спытаў я проста так свайго суседа.

— Ды тут, не так далёка ад Барабінска, у вёсцы Медзякова. Цяпер гэта Купінскі раён Новасібірскай вобласці.

Назва вёскі Медзякова мне падалася знаёмай. Медзякова? Няўжо? Я аж уздрыгнуў ад нечаканай здагадкі:

— Дык вашай настаўніцай была Бандарына?

— Адкуль вы ведаеце? — яшчэ больш здзівіўся сусед. — Канечне, Бандарына. Менавіта яна, Зінаіда Аляксандраўна, выратавала мяне ад смерці.

Я расказаў суседу, што Зінаіда Бандарына дзесяць год таму назад памерла, пра сваё знаёмства з ёю з юнацкіх год. Ён слухаў уважліва і вельмі расчуліўся.

На станцыі Анджэра-Суджанск я развітаўся з Міколам Акулічам — так звалі майго спадарожніка, але разварушаныя ўспаміны доўга не пакідалі мяне...

Прыгадваўся 1924 год, калі зусім маладзенькая Зіна Бандарына ад'язджала на працу ў мястэчка Койданава. Перад ад'ездам яна забегла развітацца ў рэдакцыю газеты «Малады араты» (пазней яна была ператворана ў часопіс). Былі тут А. Александровіч, І. Барашка, В. Маракоў і іншыя маладыя літаратары. Зіна скончыла Мінскі белпедтэхнікум і ехала працаваць у пагранічны раён загадчыцай дзіцячага сада. Мы віншавалі яе, зычылі поспехаў у працы і творчасці.

А праз два гады Зіна ехала ў Сібір, каб адкрыць у глухой вёсцы Медзякова беларускую школу для дзяцей перасяленцаў з Беларусі, якія ствараліся наркамасветы РСФСР у Заходне-Сібірскім краі. Зіна везла туды шмат падручнікаў і літаратуры на беларускай мове.

Цяпер, пасля спаткання з Міколам Акулічам, захацелася даведацца больш аб працы Зіны ў Сібіры. Я напісаў пісьмо ў Купінскі раённы аддзел асветы і ў Медзякова. І неўзабаве меў ужо цікавыя ўспаміны былых вучняў Зінаіды Бандарынай.

С. Дайняк пісаў, што Зінаіда Аляксандраўна была першай настаўніцай у Медзякове, што яна заўсёды клапацілася аб сваіх вучнях, што яна прывезла ў вёску першы радыёпрыёмнік, ля якога вечарамі збіраліся і старыя, і малыя.

М. Акуліч пісала, што шчыра любіла сваю настаўніцу, шкадавала яе, асабліва калі Зінаіда Аляксандраўна цяжка захварэла і ляжала ў бальніцы ў пасёлку Купіна. Настаўніца падаравала М. Акуліч некалькі кніг, якія яна зберагае і зараз.

З успамінаў я даведаўся, што ў вячэрнія часы Зінаіда Бандарына займалася з дарослымі, што, дзякуючы настаўніцы, многія яе вучні паехалі ў Томскі універсітэт вучыцца на аддзяленні беларускай мовы.

У 1928 годзе З. Бандарына вярнулася ў Мінск. Каваль, Маракоў, Кляшторны і я адведалі яе на другі ці трэці дзень.

Жыла яна з бацькамі ў невялікім драўляным доміку на правым беразе Свіслачы, непадалёк ад цяперашняга будынка ВДНГ БССР. З захапленнем слухалі мы яе расказ пра Сібір, пра далёкіх нашых землякоў. Зіна нават заспявала медзякоўскую песню, якая кранула нашы сэрцы:

У чужыне жывучы
Будзем плакаць ідучы...

Вядома, гэта была песня старой Сібіры...

У тым жа годзе З. Бандарына паехала на працу ў газету «Палеская праўда» (цяпер — «Гомельская праўда»), а 1 кастрычніка 1930 года стала студэнткай Усесаюзнага інстытута кінематаграфіі ў Маскве. Пасля сканчэння тэарэтычнага курса сцэнарнага факультэта яна працуе ў Віцебскім кінатэхнікуме, затым вучыцца ў аспірантуры Акадэміі мастацтваў у Ленінградзе. У 1938 годзе яе накіроўваюць працаваць рэжысёрам Тэатра юнага гледача ў Архангельску, а напярэдадні вайны — у Горкім.

Пачалася Вялікая Айчынная вайна. З. Бандарына добраахвотна ідзе ў армію, паступае на медкурсы і ў чыне лейтэнанта камандуе санітарным узводам легендарнай Панфілаўскай дывізіі, прымае ўдзел у баях пад Масквой, на Калінінскім і Ленінградскім франтах.

Літаратурная спадчына З. Бандарынай не вельмі вялікая: некалькі зборнікаў паэзіі і прозы, сцэнарый, вершы, нарысы, апавяданні ў перыядычным друку. Але ўсё гэта было напісана шчыра, проста і пранікнёна.

Зінаіду Бандарыну памятаюць многія як настаўніцу, паэтэсу, празаіка, сцэнарыста і рэжысёра, але засталася яна ў памяці многіх і як медыцынская сястра, як камандзір санітарнага ўзвода, лейтэнант медыцынскай службы Панфілаўскай легендарнай дывізіі.

С. ШУШКЕВІЧ.

РЫГОРУ МУРАШКУ ў гэтым годзе споўнілася б 70, калі б лёс быў да яго больш літасцівым. Але пражыў ён толькі сорак два, не паспеўшы здзейсніць многае з таго, пра што збіраўся і што мог бы напісаць. Шлях Мурашкі ў літаратуру быў тыповым для большасці беларускіх пісьменнікаў паслякастрычніцкай эпохі. Свае жыццёвыя універсітэты ён пачаў праходзіць яшчэ ў роднай вёсцы Бязверхавічы, на Случчыне, у беднай сялянскай сям'і, якая гаспадарыла на пяці дзесяцінах зямлі і мела трынаццаць душ.

Скончыўшы народную школу, хлапчук спрабаваў далучыцца да сапраўднай навукі. Ён паступае ў слуцкае гарадское вучылішча. Ды трэба ж так здарыцца, што поп «зрэзаў» Рыгора на «законе божым». Няўдача не спыніла маладога бязбожніка: ён скончыў двухкласную валасную школу і ў 1917 годзе паступіў у настаўніцкую семінарыю ў Нясвіжы. Ды толькі і на гэты раз не надта пашанцавала сялянскаму сыну, што прагнуў спасцігнуць таямніцы навукі: семінарыі ён не скончыў, белапольская акупацыя спыніла заняткі. Прыйшлося юнаку вярнуцца на родны падворак. Давялося Рыгору паспытаць і батрацкага хлеба, ходзячы на заработкі, бо трэба было карміць вялікую сям'ю. Трагічныя падзеі вайны, беднасць, галеча, здзекі акупантаў — усё гэта прымусіла юнака шырэй паглядзець на жыццё і вызначыць сваё месца ў ім. І ён робіць выбар, які прадвызначыў увесь яго далейшы жыццёвы шлях. Мурашка ўключаецца ў падпольную барацьбу з акупантамі, распаўсюджвае нелегальную літаратуру, расклейвае лістоўкі і пракламацыі, а затым становіцца партызанам.

Пасля вызвалення Беларусі Мурашка ідзе ў Чырвоную Армію, служыць у Оршы, Ленінградзе, Волагдзе, уступае ў бальшавіцкую партыю. У маі 1921 г. вяртаецца ў Слуцк і вядзе савецкую і партыйную работу ў горадзе і на вёсцы, працуе членам валаснога зямельнага аддзела. У 1924 годзе ён зноў у Чырвонай Арміі. Пасля дэмабілізацыі Р. Мурашка пра-

цуе адказным сакратаром часопіса «Бальшавік Беларусі», уваходзіць у рэдакцыю часопіса «Маладняк» і кіруючыя органы маладнякоўскага аб'яднання, потым знаходзіцца на пасадзе загадчыка аддзела мастацкай літаратуры Дзяржаўнага выдавецтва.

Пачаткам літаратурнай дзейнасці Рыгора Мурашкі можна лічыць 1924 год, калі ў газеце «Савецкая Беларусь» ён надрукаваў абразок «Папоўскі шлюб». Першы зборнік апавяданняў «Стрэл начны ў лесе» выйшаў у 1926 г., затым з'явіўся зборнік «У іхным доме» (1929), названы па аднайменнай аповесці, зборнікі апавяданняў «Прыгранічны манастыр» (1930), «Званкі» (1931), «Рузікі» (1932), «Мюдаўская ноч» (1934).

Мурашка з'яўляецца таксама аўтарам раманаў «Сын» (1926—1929) і «Салаўі святога Палікара» (1933—

АЙЧЫМ

(Заканчэнне. Пачатак на 4—5 стар.).

Паступленне ў інстытут не прынесла Наташы радасці. Яна прывыкла ўсё рабіць для мамы: вучылася на пяцёркі для мамы, прыбірала кватэру і ставіла на стол белы бэз, каб яе парадаваць, пісала вершы і хадзіла ў музычную школу, каб мама магла ёю ганарыцца. А цяпер да яе паступлення нікому не было справы, хіба што Івану Сяргеевічу. Але і для яго яе ўдача, здавалася Наташы, была важнай толькі таму, што гэта спадабалася б маме.

Наташы было вельмі адзінока. Але ўсё-такі ў чужым горадзе сярод малазнаёмых людзей ёй было лягчэй, чым у халодным апусцелым доме, дзе за ёй сачылі тужлівыя вочы айчыма.

Вечарамі, выходзячы з інтэрната, яна гадзінамі хадзіла па вуліцах, стараючыся не глядзець на асветленыя вокны чужых кватэр, дзе чыталі, пілі чай, ціха размаўлялі шчаслівыя людзі, у якіх былі свае сем'і. Радасць прыйшла нечакана — у канверце, падпісаным незнаёмым почыркам. Наташа чытала пісьмо, спачатку не разумеючы, потым баючыся паверыць у тое, што напісанае ў ім праўда, а потым плачучы ад шчасця, таму што гэта было пісьмо ад бацькі.

«Дарагая мая дзяўчынка! Сёння атрымаў пісьмо ад Івана Сяргеевіча і даведаўся аб тваім велізарным горы. Мне вельмі балюча за цябе і шкада маму — яна памерла такой маладой. Будзь мужнай, родная. І ведай, што ты не адна на свеце. У цябе ёсць бацька. Ты ўжо вялікая, думаю, ты мяне зразумееш. Так здарылася, што на фронце я сустрэў жанчыну, якую пакахаў. Не асуджай мяне, дзяўчынка, так бывае. Я напісаў тваёй маме праўду, і яна даравала мне. Твая мама была вельмі вялікадушная і добрая. Тады мы вырашылі, што лепш мне не бачыцца з табой і не гаварыць табе праўды. Табе, напэўна, цяжка было б ведаць, што ў мяне ёсць другая сям'я. Я ніколі не парушаў нашага дагавору. Павер, гэта было нялёгка. Я ніколі не забываў цябе. Мама абяцала расказваць пра цябе, і я час ад часу атрымліваў яе пісьмы і твае фотакарткі. Але сустрэцца з табой я не адважваўся. І сёння гэта жахлівае пісьмо ад Івана Сяргеевіча.

Наташа, дачушка мая! Я хачу, каб ты ведала, што я вельмі люблю цябе, што тваё месца ў маім сэрцы нікім не занята, што мой дом — гэта твой дом, і я заўсёды буду шчаслівы цябе ў ім бачыць, а дзве твае маленькія сястрычкі палюбяць цябе гэтак жа, як я люблю. Твой тата».

— Мой тата, мой тата, — паўтарала Наташа нязвыклае словазлучэнне.

— Мой тата, — гаварыла Наташа на другі дзень, і твар яе свяціўся.

— Мой тата, — напявала яна праз тыдзень, распячатваючы пісьмо ад Івана Сяргеевіча.

Пісьмо было сумнае. Падрабязна, як быццам пісаў справаздачу, айчым расказваў пра сваю работу — ён быў інспектарам гарана. Скардзіўся, што вучні сталі вельмі самаўпэўненыя і не згаджаюцца з тым, што напісана ў падручніках, а настаўнікі бездапаможныя і не могуць ім даказаць, што нігілізм Базарава быў перадавой з'явай, а не проста нормай паводзін дрэнна выхаванага маладога чалавека. Пісаў пра нейкага прыяцеля, які выйшаў на пенсію і вырасціў гуркі неверагоднай даўжыні, і яшчэ пра нешта такое ж нецікавае.

І толькі ў прыпісцы да пісьма ўпамянуў, што ён напісаў Наташынаму бацьку, і калі ёй гэта непрыемна, няхай яна яму даруе. Але ён не ведаў, ці мае ён права ўтойваць ад Наташы праўду, а раптам ёй будзе лягчэй, калі яна даведаецца, што яе бацька жывы. І яшчэ Іван Сяргеевіч прасіў, каб Натачка правільна зразумела маму, якая не хацела гаварыць ёй праўду не з-за помсты бацьку, а каб Наташы было лягчэй жыць. А цяпер, калі Наташа вырасла і можа ва ўсім разабрацца, мама, напэўна, сама б ёй расказала ўсё. Яна проста не паспела, няхай Наташа на яе не крыўдзіцца.

А ў другой прыпісцы Іван Сяргеевіч пытаўся, ці хапае Наташы тых грошай, што ён прысылае, ці не трэба пасылаць больш, і прасіў, каб яна часцей пісала, а то яму без яе сумнавата і ён адлічвае ў календары месяцы, якія засталіся да яе прыезду дамоў на канікулы.

«Дамоў? — недаўмёна падумала Наташа. — Але мой дом там, у бацькі. І ён мяне чакае! Чаму Іван Сяргеевіч ніколі нічога не разумее? Як растлумачыць яму гэта, каб не пакрыўдзіць?»

Наташа вырашыла адкласці непрыемную размову на потым. Яна таксама купіла каляндар і выкрэслівала пражытыя дні. Яны цягнуліся павольна, лета яшчэ было вельмі далёка.

Бацька прысылаў вясёлыя пісьмы, фатаграфіі са смешнымі подпісамі. Жыццё набыло іншы сэнс, Наташа чакала сустрэчы з бацькам. Дзяўчаты ў інтэрнаце гаварылі ёй:

— Мы думалі, што ты злосная. А ты, аказваецца, вясёлая. І наогул ты шчаслівая, Наташа. Табе нават анатомія лёгка даецца.

З пошты ЛіМа
ЯЕ ВЕРШЫ ЗАПАМІНАЮЦЦА

З вялікім задавальненнем прачытала новую кніжку Еўдакіі Лось «Перавал». Ва ўсіх сямі раздзелах зборніка вершаў адчуваецца шчырасць, веданне жыцця, гуманізм, патрыятызм.

Ці паэтэса піша пра Леніна, ці пра падзеі Вялікай Айчыннай вайны, ці пра свае падарожжы за мяжу, ці пра каханне — усюды паэтычнае «я» зліваецца з героямі вершаў, з падзеямі, пра якія гаворыць аўтар. Адчуваецца, што паэтэса сэрцам перажыла ўсё тое, пра што піша.

Мова вершаў лаканічная, выразная, а вобразнасць, ідэйнасць, дынамічнасць робяць іх запамінальнымі. Мне спадабаўся верш «Ветэраны». Ён як бы пра нас з мужам напісаны.

Напярэдадні 8-га Сакавіка хочацца павіншаваць Еўдакію Якаўлеўну з жаночым днём, пажадаць ёй здароўя і творчых поспехаў на ніве паэзіі.

В. ПАДВІНСКАЯ,
настаўніца.
г. Дзяржынск.

1939). Лёс трылогіі «Чалавек-маска» і рамана «Сям'я Канончыкаў», над якімі, паводле звестак друку, пісьменнік працаваў у пачатку 30-х гадоў, невядомы.

Мастацкая спадчына Мурашкі, як бачым, даволі багатая. На жаль, творы яго і дагэтуль не сабраны і таму мала вядомы сучаснаму чытачу, за выключэннем хіба толькі «Сына» і «Салаўёў святога Палікара». Дарэчы, апошні раман у 1970 г. выйшаў на рускай мове ў перакладзе Л. Салаўя. Творчасць Р. Мурашкі яшчэ чакае ўдумлівага даследчыка, які б аб'ектыўна, непрадузята паказаў сапраўднае месца пісьменніка ў беларускай літаратуры, хоць што-кольвечы ў гэтым напрамку ўжо зроблена Ю. Пшырковым, Н. Перкіным, А. Адамовічам і іншымі, а таксама аўтарамі апошніх калектыўных прац па гісторыі беларускага рамана і аповесці — Л. Голубевай і Д. Гальмаковым.

Багаты жыццёвы вопыт, набыты падчас працы на вёсцы, у Чырвонай Арміі, дапамог пісьменніку ў яго першых мастацкіх спробах, пераважна ў жанры апавядання, а затым і ў больш буйных жанравых формах. Падзеі грамадзянскай вайны, змаганне з акупантамі, гераізм паўстанцаў і падпольшчыкаў, жыццё горада, нараджэнне новага чалавека, барацьба за новы быт, новыя адносіны паміж людзьмі — усе гэтыя з'явы, характэрныя для першых паслякастрычніцкіх год, знайшлі свой адбітак у апавяданнях Р. Мурашкі «Вінчэсцер», «Пытанні», «Катрыншчык», «Галіна», «Яйцо і сліза», «Прыгранічны манастыр», «Каваль Максім», «Бросня вясновая», «Пасвянціў», «Шлёмка-пернічнік», «Званкі», «Стрэл начны ў лесе», «Рузікі». Усе яны пабудаваны на вострых, драматычных калізіях, прасякнуты бадзёрым, жыццесцвярджальным маладнякоўскім пафасам.

У ПОШУКАХ ШЛЯХУ

ДА 70-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ РЫГОРА МУРАШКІ

На пачатку 30-х гадоў Мурашка працуе асабліва інтэнсіўна. У яго спеюць задумы вялікіх мастацкіх палотнаў—трылогіі, рамана. Выходзіць другое, папраўленае выданне «Сына» (1933). Але цяжкая хвароба падсцерагла пісьменніка, прымусіўшы надоўга адысці ад актыўнай грамадскай і творчай працы. А тут яшчэ адно няшчасце напаткала сям'ю Мурашкі — трагічная смерць сына Генрыха. Людзі, што блізка ведалі Рыгора Данілавіча, расказваюць пра здзіўляючую, вартую глыбокай павагі мужнасць, з якой ён пераносіў несуцешнае бацькоўскае гора і выпрабаванне лёсу. У шматгадовым змаганні пісьменніка з жыццёвымі нягодамі заўсёды побач была верная яго сяброўка Саламея Амяльянаўна, якая і сёння, ужо ў немаладых гадах, рупліва працуе разам з людзьмі ў белых халатах, дапамагаючы многім вярнуць радасць жыцця.

Але, мабыць, самым лепшым сведчаннем духоўнай сілы, нязломнасці, дужасці пісьменніка быў раман «Салаўі святога Палікара», над якім ён працаваў на працягу доўгіх год. Завяршэнне рамана было сапраўдным подзвігам пісьменніка-грамадзяніна.

Раман нельга глыбока зразумець, не прыняўшы пад увагу ўсе акалічнасці, якія ўплывалі на пісьменніка ў працэсе напісання твора. Прысвечаны падзеям, што адбываюцца ў глухой, закінутай беларускай вёсцы на пачатку 30-х гадоў, раман «Салаўі святога Палікара» ўспрымаецца сёння як твор глыбока сучасны, надзённы. Гэта раман пра барацьбу новага свету з рэшткамі старога ладу, старой, антычалавечай маралі, заснаванай на ўладзе моцнага над слабым. Вядучы пафас твора — у неадольнасці новага, перадавога, у абароне ідэй гуманізму, праўды новага жыцця, сацыялістычных ідэалаў, носьбітамі якіх выступаюць настаўнік Васіль Гарбач, селянін Анісчык, старшыня сельсавета Масько.

Раман уражвае здзіўляючай цэласнасцю, глыбокай канцэптуальнасцю, а, галоўнае, у ім вабіць выразнасць маральнай пазіцыі аўтара, яго страснасць, непрымірымасць да свету бездухоўнасці, уласніцтва, да тых, хто хацеў бы вярнуць тое, што аджыло. «Салаўі святога Палікара» — гэта значны ўклад у беларускую раманістыку. Апублікаваны ў часопісе «Полымя рэвалюцыі», раман быў прыхільна сустрэты чытачом. Поспех акрыліў пісьменніка, і ён нават здолеў зноў вярнуцца да працы, хоць стан яго па-ранейшаму заставаўся цяжкім.

Вайна застала Мурашку ў санаторыі «Наваельня». Не паспеўшы эвакуіравацца, ён вымушаны быў застацца на акупаванай ворагам тэрыторыі. У хуткім часе Мурашка ўключаецца ў барацьбу з захопнікамі, дапамагае падпольшчыкам і партызанам, вядзе прапагандысцкую работу сярод насельніцтва. Нягледзячы на неспрыяльныя для творчай працы абставіны, Мурашка збірае матэрыял для новага твора і нават друкуе ў падпольнай раённай газеце апавяданне «Смерць маткі». Але гэтая старонка жыцця пісьменніка яшчэ чакае даследавання.

Загінуў Мурашка летам 1944 г. у часе прарыву блакады карнікаў у раёне Лагойска.

Рыгор Мурашка заслугоўвае таго, каб яго імя і яго творы былі шырока вядомы, бо ён жыў і працаваў дзеля нашага сёння.

М. МУШЫНСКІ.

●

На радзіме Рыгора Мурашкі, у вёсцы Бязверхавічы Слуцкага раёна, адбыўся літаратурны вечар, прысвечаны сямідзесяцігоддзю з дня нараджэння пісьменніка. Калгаснікі і вучні школы запоўнілі калгасны клуб. На вечар з Мінска прыехалі вядомыя пісьменнікі — землякі Рыгора Мурашкі — Алена Васілевіч, Мікола Хведаровіч, Васіль Вітка і Янка Скрыган. Настаўнікі і вучні Бязверхавіцкай школы наладзілі выставачны стэнд, прысвечаны жыццю і творчасці празаіка. Цікавай была сустрэча з сястрой Р. Мурашкі Зінаідай Данілаўнай.

Госці з Мінска расказалі пра свае сустрэчы з Р. Мурашкам. Вучні прачыталі ўрыўкі з твораў пісьменніка-земляка.

Наташа не пярэчыла ім, яна сапраўды была шчаслівая.

Перад пачаткам летняй сесіі Наташа напісала бацьку, што праз месяц прыедзе.

Экзамен па анатоміі быў перадапошні і самы страшны. Дзяўчаты дрыжалі пад дзвярыма лекцыйнай залы, кідаючыся да кожнага, хто выходзіў з заліковай кніжкай. Наташа выйшла радасная, сесія ў яе праходзіла выдатна.

У інтэрнаце яе чакала пісьмо ад бацькі.

«Дачушка, я хачу з табой параіцца, — пісаў ён. — Толькі не думай крыўдзіцца, пастарайся зразумець мяне. Я, вядома, вельмі хачу з табой убачыцца, але не ведаю, як зараз гэта зрабіць. У мяне цяпер многа работы, і я мала бываю дома. Мая жонка — хворая і нервовая жанчына. Яна нават са сваімі дзецьмі часта бывае несправядлівая і рэзкая. І я баюся, што ненаўмысна, сама таго не жадаючы, яна можа цябе пакрыўдзіць, а мне гэта было б балюча. Давай адкладзём нашу сустрэчу да больш зручнага моманту. З часам я падрыхтую жонку, а можа выберуся і прыеду да цябе сам. Я вельмі люблю цябе, мая дзяўчынка, і калі-небудзь мы абавязкова сустрэнемся».

Жахлівая, знаёмая адзінота прыціснула плечы...

Больш пісем ад бацькі не было, і ўлетку Наташа паехала ў Калінінград. Іван Сяргеевіч сустракаў яе на вакзале з вялікім букетам белага бэзу. Убачыўшы Наташу, ён засунуў кветкі пад паху, палез у кішэню, доўга выцягваў вялікую клятчастую насоўку, адвярнуўшыся, нязграбна цёр вочы, потым акуляры, і, нарэшце, паклаў букет на чамадан і моцна прыціснуў да сябе Наташу.

Падыходзячы да дома, ён радасна кланяўся суседзям, спыняўся і гаварыў ім:

— Прабачце, мне няма часу, дачушка прыехала.

Потым забываўся, што спяшаецца, і патрабаваў, каб суседзі ўважліва паглядзелі на Наташу і пацвердзілі, што яна вырасла і стала прыгожая. Суседзі радаваліся разам з Іванам Сяргеевічам і гаварылі, што Наташа стала зусім вялікая і, як дзве кроплі вады, падобная на маму. Наташы было сумна і да болю шкада Івана Сяргеевіча.

Лета было халоднае і дажджлівае. Наташа цэлымі днямі сядзела ў альтанцы і чытала. Каб яна не сумавала, Іван Сяргеевіч аднекуль прыцягнуў вясёлае, калматае шчаня, якое нязграбна скакала і лезла цалавацца — у яго ў жыцці яшчэ не было ніякіх няшчасцяў. За апошні год Іван Сяргеевіч захапіўся шашкамі, і вечарамі Наташа гуляла з ім, хоць гульню гэту не любіла. Раніцай Іван Сяргеевіч уставаў на досвітку, каб паспець прыгатаваць Наташы снеданне. Ёй ён уставаць рана ні за што не дазваляў, злаваў і нерваваўся, калі яна спрабавала гаспадарыць на кухні.

— Канікулы даюцца для таго, каб адпачываць, а не працаваць. Ад цябе патрэбна толькі адно: адаспацца і паправіцца. Таму да дзевяці гадзін будзь ласкава ляжаць у пасцелі. Абед я прыгатаваў яшчэ ўчора. Ты ляжы і чытай. Прыйду з работы, будзем гуляць у шашкі.

Калі Іван Сяргеевіч ішоў на работу, Наташы рабілася лягчэй. Яна прывыкла да сваёй адзіноты, і прыхільнасць айчыма ёй перашкаджала. У жніўні з нецярпеннем чакала ад'езду.

Развіталіся паспешліва — на вакзал прыехалі са спазненнем. Паабяцала часта пісаць, есці ў час, сачыць за здароўем. Паспешліва пацалавала ў шчаку. Яна не ведала тады, што бачыць айчыма апошні раз.

Другі курс быў шчаслівы і неспакойны. Яна сустрэла Алега і забылася пра ўсіх — бацьку, Івана Сяргеевіча, сябе. Вясной Наташа выйшла замуж. Іван Сяргеевіч на вяселлі не быў — хварэў. Ён прыслаў доўгае пісьмо. Пісаў, што рады за яе, што яго хвароба — дробязь, неяк абыдзецца. Няхай Натачка не турбуецца за яго, улетку яны абавязкова ўбачацца.

Улетку Наташа з мужам паехала ў Крым. Перад ад'ездам Іван Сяргеевіч пазваніў ім, але Наташы не было дома, і ён гаварыў з Алегам. Прасіў, каб Алег прыглядаў за ёй, не пускаў купацца адну і прымусіў яе паласкаць горла марской вадой — у Наташы былі хворыя міндаліны. Сказаў, што яны правільна вырашылі ехаць у Крым. Сам ён ніколі там не быў, але, кажуць, там цудоўна. Грошы на паездку ён выслаў напярэдадні і вельмі просіць Алега ні ў чым Наташы не адмаўляць, таму што ў апошнія гады ёй жылося нялёгка, і ён хоча, каб Наташа добра адпачыла.

Лета было казачнае, і Наташы здавалася, што за два кароткія месяцы яна пражыла новае, вялікае і неверагодна шчаслівае жыццё. Ёй было так хораша, што іншы раз яна палохалася гэтага свайго шчасця. Недзе ў глыбіні свядомасці, як павуцінне, дрыжала думка, што яна не варта Алега, што пройдзе час, і ён зразумее, што памыліўся, разгледзіць у ёй баязлівае, брыдкае качаня. І тады зноў прыйдзе спусташальная адзінота, перажыць якую ўжо не хопіць сіл.

Але прыходзіў Алег, і павуцінне пераставала дрыжаць.

У канцы жніўня вярнуліся ў Мінск. Яны жылі ў трохпакаёвай кватэры, якая належала бацькам Алега. Бацька Алега — палкоўнік, даволі вядомы хірург, служыў у Германіі, і Алег некалькі гадоў жыў у вялікай кватэры адзін. Прывёўшы Наташу ў дом, ён сказаў:

— Тут усё тваё. Будзь гаспадыняй.

Але яна ніяк не магла прызвычаіцца да гэтага чужога дома з дыванамі, паліраванай мэбляй і крышталёвым посудам. Як і ў першы месяц жыцця з Алегам, яе не пакідала адчуванне, што яна самазванка, якая па непаразуменні трапіла ў чужую багатую кватэру, так не падобную на яе ранейшы сціплы дом. Яна пакорліва выконвала ўсе ўказанні свякрухі, калі тая прыязджала ў водпуск: чысціла дываны, мыла парашком крышталёвыя вазы, да бляску націрала паркет. Але пры гэтым чамусьці заўсёды думала: «Трэба як след вычысціць іх дываны. Не разбіць бы чужы сервіз, не падрапаць бы паліроўку».

Праз год у Наташы нарадзіўся сын. Алег вучыўся ў аспірантуры, вельмі многа працаваў, і Наташа не бачыла яго цэлымі днямі. Яна кідалася паміж домам і інстытутам, ніяк не паспявала ўсяго зрабіць і вельмі стамлялася. На пісьмы айчыма адказвала рэдка.

Іван Сяргеевіч пісаў кожны тыдзень. Ён вельмі непакоіўся за Наташу, патрабаваў, каб яна неадкладна знайшла няню для малога. Няню знайсці не было магчымасці, але Наташа не хацела хваляваць айчыма і адказвала, што ёй зусім не цяжка, дзіцяці добра ў яслях, запрашала прыехаць у госці. Прыехаць Іван Сяргеевіч не мог: то было многа работы, то хвароба блытала яго планы, і Наташа, змучаная клопатамі, адклаўшы пісьмо, тут жа забывалася пра яго.

А потым прыйшла тэлеграма аб смерці. Як гэта часта здараецца, смерць Івана Сяргеевіча здалася Наташы нечаканай. Аднак суседзі ў Калінінградзе сказалі, што Іван Сяргеевіч доўга хварэў, ляжаў у бальніцы, але не хацеў пісаць аб гэтым Наташы і іншым не дазваляў гэтага рабіць.

Яна ішла пад дажджом, вяртаючыся з пахавання айчыма. Чамусьці ў галаву лезлі ўсялякія дробязі. Успомнілася, як у дзяцінстве мама падарыла ёй прыгожую сукенку, а Наташа звалілася з арэляў, і сукенка адразу стала брудная і непрыгожая. Наташа сядзела ў альтанцы, глядзела на разбітае калена і плакала — баялася, што мама будзе сварыцца на яе за сукенку. А Іван Сяргеевіч мазаў калена зялёнкай, дзьмухаў на яго, каб не балела, і суцяшаў, што зараз ён памые сукенку, потым пагладзіць, і да мамінага прыходу Наташа зноў будзе прыгожая. Мама тады так нічога і не даведалася.

Успомнілася яго бурчанне: «Канікулы дадзены, каб адпачываць, а не працаваць. Ад цябе патрэбна толькі адно: адаспацца і папраўіцца». Наташа ўжо больш года не магла ніяк выспацца, і не было каму сказаць ёй: «Будзь ласкава ляжаць у пасцелі да дзевяці гадзін. Увечары будзем гуляць у шашкі».

Нехта чужы будзе жыць у іхнім доме. І ніхто не сустрэне яе з букетам белага бэзу, таму што больш ніхто не ведае, што яны з мамай вельмі любілі белы бэз.

Падзеі. Факты. Навіны

□ У Бабруйску адбыўся конкурс палітычнай песні, у якім прынялі ўдзел самадзейныя артысты горада. Лепшыя выканаўцы ўзнагароджаны граматамі, дыпломамі, сувенірамі. Пераможцы накіраваны на абласны конкурс.

Тут жа адбыўся конкурс на лепшага чытальніка, прысвечаны 90-годдзю з дня нараджэння Я. Купалы і Я. Коласа.

Р. ДЗМІТРЫЕВА.

□ Пры Клімавіцкім раённым аддзеле культуры створан універсітэт культуры. На літаратурна-музычным факультэце займаюцца 50 чалавек. Гэта выкладчыкі літаратуры гарадскіх школ, настаўнікі музычнай школы, рабочыя і служачыя прадпрыемстваў і ўстаноў горада.

Я. ЗЛАТКІН.

□ У сталічным кінатэатры «Цэнтральны» дэманструюцца мастацкія фільмы вытворчасці эстонскай кінастудыі. Гледачы ўжо прагледзелі кінафільмы: «Укралі Старога Томаса», «Апошняя рэліквія», «Вясна», «Гладыятары» і іншыя.

Тэматычны паказ фільмаў, прысвечаны 50-годдзю ўтварэння СССР, намечана правесці ва ўсіх кінатэатрах Мінска і вобласці. Работнікі кінатэатраў і дамоў культуры сталіцы пазнаёмілі ўжо мінчан з кінамастацтвам братняй Літвы, Кіргізскай ССР. У сакавіку, красавіку пройдуць кінафестывалі фільмаў Азербайджана і Латвіі.

М. ДУБОЎКА.

□ У Жлобіне пачалося будаўніцтва новай фабрыкі мастацкай інкрустацыі. Са шкла і бетону будуць пабудаваны трохпавярховы вытворчы і чатырохпавярховы адміністрацыйны карпусы.

М. ГАЙ.

□ На чарговыя занятні народнага універсітэта культуры ў гарадскі пасёлак Узда прыехалі артысты Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Са сцэны раённага дома культуры ў той вечар гучалі інструментальная музыка, песні, арыі з опер, рамансы рускіх савецкіх і зарубежных кампазітараў. У канцэрце прынялі ўдзел народны артыст рэспублікі А. Астрамецкі, дыпламантка Усесаюзнага конкурсу выканаўцаў Т. Ткачова, дыпламантка рэспубліканскага конкурсу Л. Ілюкевіч, артысты Б. Казанцаў і В. Савін.

С. МІХЕД.

□ Па ініцыятыве Жлобінскага райкома камсамола адбыўся раённы агляд-конкурс на лепшае выкананне грамадска-палітычнай песні. У ім прынялі ўдзел 14 самадзейных калектываў. Пераможцамі конкурсу выйшлі ансамблі раённага дома культуры, Шчадрынскага сельскага дома культуры і камбіната бытавой абслугі. Сярод салістаў лепшыя былі Віктар Дарошчанка, Таня Кучынская і Клава Кавалевіч.

Г. МІХАЙЛАЎ.

ПЕРШЫ АБАВЯЗАК МАСТАКА

А. ВАНІЦКІ,

намеснік міністра культуры БССР

В. ГРАМЫКА. Жанчынам Вялікай Айчыннай прысвячаецца.

У. ХМЫЗНІКАЎ. Скарына.

XXIV З'ЕЗД Камуністычнай партыі Савецкага Саюза накрэсліў велічную праграму развіцця нашага грамадства на бліжэйшую пяцігодку. Істотная ўвага сярод шматлікіх важных пытанняў на з'ездзе была ўдзелена надзённым праблемам далейшага развіцця нашай навукі, літаратуры і мастацтва. І гэта не магло не актывізаваць творчую работу савецкіх дзеячоў культуры, у тым ліку майстроў выяўленчага мастацтва.

Партыйны з'езд заклікаў мастакоў яшчэ мацней звязаць творчасць з вялікімі справамі краіны, якая будуе камунізм.

На развіцці выяўленчага мастацтва сёння ўжо адчуваецца ўплыў прасякнутай духам патрабаванняў XXIV з'езда Пастановы ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы». Гэтая пастанова — уважлівая, чулая падтрымка партыяй сапраўды наватарскага, сапраўды таленавітага ў нашым мастацтве, рашучы заклік па-дзелавому, творча пераадольваць усё, што не садзейнічае паспяховаму ажыццяўленню ў нашым мастацтве прынцыпаў партыйнасці і народнасці.

Днямі мы ўсе прачыталі яшчэ адзін важнейшы партыйны дакумент — Пастанову ЦК КПСС «Аб падрыхтоўцы да 50-годдзя ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік». Да ўсіх савецкіх майстроў мастацтва, у тым ліку і выяўленчага, мае дачыненне выказаная ў гэтым дакуменце прынцыпова-важная думка аб тым, што за гады будаўніцтва сацыялізма і камунізма ў СССР узнікла новая гістарычная агульнасць людзей — савецкі народ. У развіцці гэтага тэзіса пастановы — цэлая праграма дзейнасці нашага мастацтва, важнейшы кірунак гэтай дзейнасці. «Склаліся выдатныя рысы савецкага чалавека: адданасць справе камунізма, сацыялістычны патрыятызм і інтэрнацыяналізм, высокая працоўная і грамадска - палітычная актыўнасць, непрымірымасць да эксплуатацыі і прыгнёту, нацыянальных і расавых забабонаў, класавая салідарнасць з працоўнымі ўсіх краін. Выраслі пакаленні сапраўдных інтэрнацыяналістаў — самаадданых барацьбітоў за камунізм. У СССР створаны неабходныя матэрыяльныя і духоўныя ўмовы для далейшага росту творчых магчымасцей кожнага савецкага чалавека, усебаковага развіцця асобы».

Чытаючы гэтыя радкі Пастановы ЦК КПСС, нельга не думаць: які наш сучаснік, савецкі чалавек, багаты душой, і адлюстраваць ягоныя рэальныя рысы — першы абавязак мастака!

Ствараць вобразы нашых сучаснікаў, якія былі б здольныя выхаваўча ўздзейнічаць на гледача, якія маглі б гледачу спасцігаць сутнасць працэсу развіцця нашай рэчаіснасці, — удзячная і адказная мэта выяўленчага мастацтва.

Партыйныя дакументы па ідэалагічных пытаннях — яскравы прыклад сапраўды ленінскага клопату пра развіццё нашай культуры.

Экспазіцыя, разгорнутая ў Цэнтральнай выставачнай зале ў сталіцы нашай Радзімы,— адказная творчая справаздача майстроў выяўленчага мастацтва перад партыяй і перад народам.

Выстаўка прысвечана 50-годдзю ўтварэння СССР. У яе экспазіцыі — усё лепшае, чаго дасягнула выяўленчае мастацтва Савецкай Беларусі за апошні час.

Абмеркаванне выстаўкі дасць магчымасць майстрам мастацтваў акрэсліць перад сабой новыя, больш складаныя задачы, формы і метады іх здзяйснення. Мы спадзяёмся, што грамадская думка аб экспазіцыі гэтай выстаўкі дапаможа беларускім мастакам найлепшым чынам падрыхтавацца да выстаўкі «СССР — наша Радзіма», якая адбудзецца ў дні святкавання 50-годдзя СССР.

У сувязі з занальнай выстаўкай і з выстаўкамі, якія за ёй адбудуцца, патрэбна вялікая канструктыўная праца па далейшым удасканаленні спосабаў вырашэння тых творчых праблем, якія ставіць жывая практыка нашага выяўленчага мастацтва. Вялікая карысць была б, калі б у асэнсаванні здабыткаў нашага мастацтва і таго, што яшчэ трэба яму здабываць, праявілі б сапраўдную творчую актыўнасць не толькі крытыкі і мастацтвазнаўцы нашай рэспублікі, але і самі мастакі.

Па-гаспадарску клапатліва абмяркоўваючы нашы здабыткі і нашы пралікі, імкнучыся пастаянна ўдасканальваць на аснове марксісцка-ленінскага дыялектычнага метаду крытэрыі ацэнак разнастайнага і складанага сучаснага творчага працэсу, мы павінны пасля кожнай выстаўкі рабіць істотны крок наперад — рабіць вывады, карысныя для штодзённай практыкі нашага мастацтва.

Менавіта аб гэтым думаеш у сувязі з вялікай справаздачай беларускага савецкага мастацтва.

Абмеркаванне выстаўкі — наперадзе. І наперадзе — вывады з гэтага абмеркавання.

Л. ГУМІЛЕЎСКІ. Партрэт артысткі Бендавай.

В. АРАКЧЭЎ. Брэсцкая крэпасць.

ЧАСОПІС ВЫЙШАЎ У СВЕТ ЧАСОПІС ВЫЙШАЎ У СВЕТ ЧАСОПІС ВЫЙШАЎ У СВЕТ

ЗА СПЛАЎ ДУМКІ І ПАЧУЦЦЯ

ГАРТАЮЧЫ «КРЫТЫЧНЫЯ» СТАРОНКІ «ПОЛЫМЯ»

Рэпутацыю саліднага, аўтарытэтнага выдання «Полымя» падтрымлівае не толькі раздзеламі прозы, паэзіі і нарыса, але і раздзеламі крытыкі і літаратуразнаўства. Што гэта сапраўды так, пацвярджае і другая, лютаўская кніжка «Полымя» за гэты год.

Уражвае ўжо сам аб'ём літаратуразнаўчых і крытычных матэрыялаў нумара — яны займаюць амаль чвэрць часопіснай плошчы. Галоўнае ж у тым, што многія з гэтых матэрыялаў зроблены на добрым, «палымянскім» узроўні і ўспрымаюцца з той жа чытацкай зацікаўленасцю і хваляваннем, як і лепшыя паэтычныя і празаічныя старонкі нумара (у дадзеным выпадку маю на ўвазе адметныя ў сваёй настраёвасці і глыбакадумнасці апавяданні Я. Брыля «З новай кнігі», натуральныя па жыццёвай плыні апавяданні Ул. Карпава з яго кнігі «Прызнанне ў нянавісці і любові», пякучыя радкі паэмы А. Бялевіча «Гарынь» і арыгінальную нізку вершаў «паэтаў чырвонай Лодзі»). Аднак перш чым зрабіць кароткі агляд крытычных і літаратуразнаўчых выступленняў у лютаўскай кніжцы «Полымя» — невялічкае адступленне.

У гаворцы аб стане нашай крытыкі, якая адбылася на старонках газеты «Літаратура і мастацтва», а таксама на нядаўнім пленуме праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, прысвечаным гэтаму ж пытанню, гарачыя спрэчкі выклікала праблема суб'ектыўнасці і аб'ектыўнасці ў крытыцы. І ўдзельнікі лімаўскай дыскусіі, і прамоўцы на пленуме адзінадушна пагаджаліся на тым, што крытык у ацэнцы з'яў і фактаў літаратуры павінен імкнуцца да аб'ектыўнасці, рабіць літаратуразнаўчы аналіз твора на аснове аб'ектыўных законаў мастацкай творчасці. З другога боку, падкрэслівалася, што крытык — не статыстык, не бясстрасны рэгістратар, не суддзя ад літаратуры, а мастак, які творыць па тых жа законах мастацтва, што і пісьменнік, і што зацікаўленасць, душэўны водгук чытача выклічуць толькі тыя крытычныя працы, у якіх б'ецца і пульсуе жывая думка даследчыка, у якіх праяўляюцца яго чалавечыя сімпатыі і антыпатыі, яго ўласная канцэпцыя жыцця і часу.

Зірнем, зыходзячы з гэтага, на матэрыялы, змешчаныя ў часопісе пад звычнымі палымянскімі рубрыкамі «Крытыка і літаратуразнаўства», «Сярод кніг» і «Кароткія рэцэнзіі».

Найперш, хочацца адзначыць артыкул Р. Бярозкіна «Купала. Багдановіч, руская паэзія». Артыкул гэты — аб узаемадачыненні нашых двух найвялікшых мастакоў слова, аб прыродзе іх таленту («Янка Купала і Максім Багдановіч — два «духоўныя характары», два тыпы творчай культуры, аднолькава ўзрошчаныя рэвалюцыйным часам, і розніца паміж імі — розніца паміж многімі аспектамі часу, яго шматлікімі вымогамі і задаткамі»), аб традыцыях рускай рэвалюцыйна-дэмакратычнай паэзіі ў творчасці беларускіх паэтаў. Зрэшты, тэму, пазначаную ў назве артыкула, крытык не вычэрпвае, ён закранае толькі адзін яе аспект — Купала і Някрасаў. Пра тое, як «някрасаўскае» («у абалонцы нейкай іншай тыпам і кірункам паэтычнай культуры») праяўляецца ў творчасці Багдановіча, даследчык абяцае паразважаць у наступным артыкуле.

Артыкул «Купала, Багдановіч, руская паэзія» — арганічны сплаў думкі і пачуцця крытыка-даследчыка, надзвычай змястоўны, багаты на роздум, на тонкія назіранні і цікавыя высновы. Захоўваючы, так сказаць, высокую ступень навуковасці (аргументаванасць высноў, палеміка з іншымі даследчыкамі, спасылкі на аўтарытэты), крытык не хавае сваёй улюбёнасці і чыста чалавечай зацікаўленасці прадметам даследавання, і яго пачуццёвая думка вядзе за сабой чытача.

Паэзія Купалы і Багдановіча — з'ява, канечне, непераходная, яна жыве і вечна будзе жыць у нашым народзе. Крытык гаворыць пра даўні час, пра пачатак нашага стагоддзя, прасочвае шляхі станаўлення «духоўных характараў» двух волатаў роднай літаратуры. Ды — дзіўная рэч: разважанні і высновы даследчыка (прынамсі, многія з іх) гучаць надзённа і актуальна. Нагадаю толькі некаторыя, магчыма, не галоўныя моманты.

У аўтабіяграфічных нататках Купала пісаў пра Багдановіча: «З першых жа вершаў яго я адчуў у ім шчырага паэта, але захапіцца ім, як, магчыма, ён таго заслугоўвае, я не мог — вельмі ўжо па-рознаму мы пісалі». Са свайго боку, Багдановіч, высока ацэньваючы талент Купалы, у многім не пагаджаўся з ім, палемізаваў, нават адмаўляў некаторыя рысы і асаблівасці яго паэтычнага стылю. Нагадаўшы гэтую акалічнасць, даследчык заўважае (і не пагадзіцца з ім немагчыма): «Такі пісьменніцкі суб'ектывізм — зусім натуральная з'ява, ён — сведчанне і паказчык нармальнага літаратурнага развіцця, якое не можа адбывацца інакш, як толькі праз вольнае спаборніцтва, а часам і спрэчкі розных творчых індывідуальнасцяў». Альбо вось другая заўвага крытыка: аб тым, што трэба паважаць творчую спадчыну класікаў, аб тым, што гэтай павазе не спрыяе «іерархія і ранжыр жыццёвых абліччаў» іх. Як жа дарэчы яна, гэтая заўвага, сёння, калі, нядаўна адзначыўшы 80-гадовы юбілей Багдановіча, мы рыхтуемся ўрачыста адзначыць 90-годдзе з дня нараджэння Купалы і Коласа! І яшчэ адну думку крытыка хочацца нагадаць. «Эстэтычнае ў Багдановіча (ва ўсякім разе, у лепшых яго творах),— піша Р. Бярозкін,— нязменна сцвярджае сацыяльна справядлівае і гуманістычнае». Гэтая думка таксама гучыць надзённа.

Сярод рэцэнзій, што змешчаны ў лютаўскім нумары «Полымя», я вылучыў бы рэцэнзію Б. Бур'яна на выбранае Б. Сачанкі. Карыстаючыся выпадкам, рэцэнзент гаворыць не толькі пра тое, што Б. Сачанка палічыў патрэбным уключыць у кнігу свайго выбранага, а кідае позірк на ўвесь творчы шлях пісьменніка, вызначаючы на гэтым шляху тыя галоўныя вехі, якія выяўляюць адметнасць таленту празаіка, своеасаблівасць яго голасу ў сучаснай беларускай прозе. Акцэнты, якія расстаўляе крытык, уяўляюцца нам справядлівымі, а вывады — слушнымі. Пэўную нязгоду выклікаюць толькі два моманты. Пагаджаючыся ўвогуле з тым, што ў прозе Б. Сачанкі сям-там праглядваюцца літаратурныя рэмінісцэнцыі, усё ж здаецца, што крытык занадта сурова паставіўся да аповесці «Пакуль не развіднела». Думаецца, што і ў апавяданні «Дзік-бадзяга» нявартa шукаць, няхай сабе і далёкіх, апасродкаваных уплываў Д. Лондана, Д. Олдрыджа, Э. Хемінгуэя. Што, аднак, хочацца падкрэсліць асабліва, дык гэта тое, што рэцэнзія напісана з глыбокай зацікаўленасцю, з хваляваннем, з адчуваннем асабістасці разумення і ўспрымання творчасці аднаго з нашых цікавых празаікаў.

Рэцэнзія Р. Семашкевіча на кнігу І. Баса «Падарожжа ў літаратурнае мінулае» цікавая дасведчанасцю рэцэнзента ў фактах і з'явах літаратурнага жыцця XIX стагоддзя, кампетэнтнасцю яго размовы і спрэчак з аўтарам — даследчыкам сувязей рускай, беларускай і польскай культур.

Сур'ёзнасцю, прынцыповасцю гаворкі вылучаецца рэцэнзія Г. Шупенькі на кніжку прозы М. Даніленкі «Наш дом». Рэцэнзент, не закрэсліваючы цалкам творчасць пісьменніка, спрабуе разабрацца ў прычынах яго многіх няўдач, тактоўна раіць празаіку не збівацца на белетрызацыю сапраўды важных сучасных тэм, не спрашчаць складаныя праблемы жыцця. Вартасць рэцэнзіі Г. Шупенькі і ў тым, што сказанае тут пра М. Даніленку лёгка праецыруецца на іншых пісьменнікаў, якія таксама не заўсёды абцяжарваюць сябе глыбокай распрацоўкай характараў, пошукамі дакладнага і свежага слова.

І. Лушчыцкі і А. Круглоў рэцэнзуюць «Нарысы гістарыяграфіі Бібліі і ранняга хрысціянства» Г. Ліўшыца, але, на жаль, рэцэнзія іх носіць чыста анатацыйны характар. У асноўным анатацыйная рэцэнзія Л. Малаш і А. Аксамітава на даследаванне Н. Махнач «Ідэйная барацьба ў Беларусі ў 30—40 гадах XIX стагоддзя».

Купалаўскія традыцыі ў нашай паэзіі жывыя і трывалыя, праблема гэта надзённая і хвалюючая. І, пэўна ж, невыпадкова яна стала тэмай даследавання М. Яроша. На жаль, рэцэнзія М. Грынчыка на яго кнігу «Янка Купала і беларуская паэзія» напісана сумнавата, у ёй пераважае пераказ асноўных палажэнняў даследчыка.

У заключэнне некалькі слоў пра рэцэнзіі на мовазнаўчыя кнігі. Іх у нумары змешчана дзве: А. Наркевіч і А. Шыдлоўскі пішуць пра кнігу «Развіццё складаназалежнага сказа ў беларускай мове» А. Груцы, а В. Лемцюгова — пра «Мікратапанімічныя назвы» Я. Адамовіча. Напісаны яны прафесійна, але, думаецца, крышачку не ў «палымянскім» ключы: яны больш прыдатны для спецыяльнага мовазнаўчага часопіса ці навуковага бюлетэня. Для «Полымя», якое адрасуецца масаваму чытачу, рэцэнзіі на такія і падобныя да іх кнігі павінны, мне здаецца, насіць больш «практычны», а не чыста мовазнаўчы характар.

К. РАГОВІЧ.

НА ПАЧАТКУ ДАРОГІ

Малады аўтар заўсёды мае вострую патрэбу ў слове крытыка. Ён чакае з незвычайна-трапяткім хваляваннем водгуку на свае першыя літаратурныя спробы, на сваю першую кніжку. Такая ўжо логіка творчасці: неабходна ацэнка, бескампрамісныя заўвагі аб мастацкіх вартасцях твора, пэўная падтрымка. Без гэтага наогул цяжка ўявіць творчы рост пачаткоўца.

І ўсё ж яшчэ далёка не заўсёды дапамога пачаткоўцу прыходзіць своечасова. На шляху творчых пошукаў аўтару часцяком, як паветра, не хапае менавіта аб'ектыўнага слова крытыка. Прыгадваецца, аб гэтым гаварылі зусім нядаўна на пленуме па крытыцы: няма пакуль у нас крытычных аглядаў, якімі славілася руская рэвалюцыйна-дэмакратычная крытыка яшчэ з часоў Бялінскага, паэтам даводзіцца нярэдка самім абслугоўваць сябе — выступаць з артыкуламі аб творчасці свайго сабрата па пяры...

У гэтым сэнсе выклікаюць пэўную цікавасць нататкі А. Грачанікава аб творчасці пачаткоўцаў «Крылы дужэюць у палёце», якія змешчаны ў лютаўскім нумары часопіса «Неман».

У выдавецтве «Беларусь», як вядома, ужо некалькі гадоў выходзіць серыя «Першая кніга паэта», невялічкія паэтычныя зборнікі пачаткоўцаў — рабочых, калгаснікаў, служачых... У мінулым годзе ў гэтай серыі дэбютавалі сем аўтараў: Валянціна Коўтун, Мікола Мінчанка, Марыя Шаўчонак, Нэла Тулупава, Мікалай Янчанка, Ніна Шклярава, Васіль Пак. І зусім зразумелая цікавасць аўтара нататак да новых імёнаў: што гэта за паэты, як яны глядзяць на жыццё, на свет, з чым ідуць, зрэшты-рэшт, у літаратуру?

Спрабуючы добрасумленна разабрацца ў творчасці пачаткоўцаў, А. Грачанікаў засяроджвае ўвагу не толькі на вельмі важных для маладых пытаннях майстэрства, але і на тым, наколькі змястоўная гэта паэзія наогул. І першы вывад, які ён робіць, далёка не суцяшальны, трывожны: паэзія пачаткоўцаў значна адстае ад задач дня... У чым жа прычына? Аўтары — несумненна здольныя, таленавітыя, з добрай тэарэтычнай падрыхтоўкай, за плячамі ў кожнага — вышэйшая навучальная ўстанова. Але ці дастаткова аднаго таленту, каб увасобіць **героя нашага часу**, яго багаты духоўны свет у мастацкіх творах? Відаць, у наш атамны век, калі жыццё «падкідвае» літаратуры ўсё новыя праблемы, акрамя таленту, у мастака павінен быць высокі інтэлектуальны, філасофскі ўзровень. Дарэчы А. Грачанікаў прыгадвае тут вядомае выказванне Пісарава, што сапраўдны паэт павінен разумець, ведаць усё, што ў дадзеную хвіліну цікавіць самых лепшых, самых разумных і адукаваных прадстаўнікоў яго веку і яго народа.

Але варта б было ў артыкуле прывесці гэтую красамоўную цытату цалкам, таму што яна асвятляе нам і другі бок медалю, у ёй востра закранаецца вельмі важнае і актуальнае пытанне аб месцы паэта ў грамадстве: «Паэт — вялікі змагар думкі... «рыцар духу», ці ж паэт — нікчэмны паразіт, які пацяшае іншых нікчэмных паразітаў дробязнымі фокусамі бясплённага фіглярства. Сярэдзіны няма. Паэт-тытан, які сатрасае горы векавога зла, ці паэт-казяўка, што корпаецца ў кветкавым пыле». Сказана магчыма, рэзкавата, але як трапна, як важка! Кожнаму пачаткоўцу неабходна ўсвядоміць тыя высокія грамадзянскія ідэалы, дзеля якіх варта жыць, змагацца, гарэць... Кожнаму, хто імкнецца быць сапраўдным паэтам свайго часу.

Але як жа ў гэтым сэнсе справы ў аўтараў «Першай кнігі паэта»? Шчыра кажучы, не вельмі. Пішуцца вершы маладымі неяк ужо надта лёгка, без асаблівага пачуцця адказнасці за паэтычнае слова. З горыччу А. Грачанікаву прыходзіцца канстатаваць: «Нават бегла пазнаёміўшыся з вершамі большасці пачаткоўцаў, не цяжка заўважыць, што іх творчыя інтарэсы абмяжоўваюцца невялікім «пятачком». Па тэматыцы іх вершы можна нават згрупаваць: аб роднай вёсцы, аб студэнцкіх гадах, першым каханні, дзяцінстве...» Дзе ўжо тут гаварыць аб глыбокім пранікненні ў сутнасць жыццёвых з'яў, калі нярэдка «за радкамі не бачна аўтара, як асобы, — са сваім светаўспрыманнем, уласнымі пошукамі, трывогамі, перажываннямі!» Асабліва насцярожвае справядлівая заўвага, што некаторыя пачаткоўцы ідуць у літаратуру не ад уласнага вопыту, а ад літаратуршчыны, ад зададзенасці...

Між тым, юнацкі ўзрост даўно мінуў для ўсіх сямі аўтараў (ёсць сёння сярод іх і саракагадовыя!), накоплены дастатковы жыццёвы вопыт, павінна быць і адпаведная жыццёвая мудрасць — разуменне тых надзённых важных задач, якія стаяць перад усімі савецкімі людзьмі, перад кожным з іх паасобку.

Трэба аддаць належнае аўтару артыкула: ён вельмі добрасумленна і скрупулёзна імкнецца знайсці, адзначыць і падтрымаць усё станоўчае ў творчасці пачаткоўцаў... У Н. Шкляравай гэта — «няхітрыя, даверлівыя інтанацыі, імкненне гаварыць шчыра, проста»; у Н. Тулупавай, вершы якой уяўляюцца больш спелымі, — жаданне расказаць «аб людзях высакароднай прафесіі — урачах»; у В. Коўтун — «вобразнае мысленне, інтуітыўнае пачуццё меры і шматзначнасці слова»; у М. Шаўчонак — «вера ў чалавечую дабрату» і г. д. Ёсць свая логіка і ў сцвярджэнні аўтара артыкула, што ў нашай літаратурнай моладзі — вялікія магчымасці, што «крылы дужэюць у палёце»... Аднак бясспрэчна: гэты творчы палёт трэба камусьці больш клапатліва накіроўваць — той жа секцыі паэзіі СП БССР, нарэшце, рэдактарам у выдавецтве. Калі А. Грачанікаў, аналізуючы творчасць М. Мінчанкі, піша, што з усяго яго зборніка «Вячэрні звон» па сутнасці ўражвае толькі адзін-адзіны верш, а астатняе патанае ў патоку шэрасці, апісальніцтва, гэта здаецца зусім неверагодным... І тут усхвалявана думаецца аб тым, як несур'ёзна, мякка кажучы, рэдагуюць у нас кнігі маладых, як, ад гэтага ўрэшце-рэшт нясуць маральныя страты і чытач, і аўтар. А тыя ж пажаданні, якія выказвае са спасылкай на канкрэтныя прыклады А. Грачанікаў аўтарам сямі кніжак, — вызваляцца з палону ненатуральнасці, дэкларатыўнасці, дробнатэм'я, больш давяраць уласнаму пачуццю, пазбягаць запазычанняў і г. д. — усе ж гэтыя пажаданні, заўвагі павінны былі хоць у нейкай ступені рэалізаваць рэдактары, калі кнігі знаходзіліся яшчэ ў рукапісах.

У канцы артыкула вельмі слушна акцэнтуецца ўвага на пытанні грамадзянскасці, як найбольш важнай якасці ўсёй паэзіі. Аўтар зазначае: «у маладых паэтаў адносна зацягнуўся працэс выспявання грамадзянскасці», у чым, па сутнасці, іх няздатнасць «глыбока пранікнуць у багаты і складаны духоўны свет нашага сучасніка». Думаецца, што гэтым, менавіта гэтым, у першую чаргу тлумачацца тыя творчыя пралікі і няўдачы аўтараў першых кніжак, аб якіх з веданнем справы гаварылася ў артыкуле. Грамадзянскасць — душа паэзіі.

Я. ІВАНОЎ.

МІНАЕ ўжо амаль паўгода, як на старонках газеты «Літаратура і мастацтва» (13 жніўня 1971 года) быў надрукаваны артыкул «Дзеці ідуць у тэатр», дзе з вялікай трывогай гаварылася пра творчае жыццё Рэспубліканскага тэатра юнага гледача імя 50-годдзя камсамола Беларусі і Дзяржаўнага тэатра лялек БССР, пра фарміраванне рэпертуару, пра ўзаемаадносіны паміж рэжысурай і акцёрскімі калектывамі. Рэдакцыя ведае, што ў тэатры юнага гледача адбылося абмеркаванне артыкула, і амаль усе, хто выступаў, пагадзіліся з тым, што трывога была не беспадстаўная, што ў дзейнасці калектыву ёсць сур'ёзныя недахопы. У адрас артыкула рабіліся закіды за не зусім дакладныя лічбы і празмерна вольную інтэрпрэтацыю асобных фактаў. Але пафасам усіх выступленняў быў клопат пра ўздым рэжысёрскай культуры, пра большую патрабавальнасць артыстаў да сябе, пра неабходнасць узбагаціць рэпертуар значнымі творамі сучаснай і класічнай драматургіі.

29 кастрычніка 1971 года наша газета змясціла артыкул артыста Алега Пары «Спытай самога сябе», дзе вельмі востра ставіцца пытанне пра этыку мастака, яго адказнасць за ўсё, што робіцца ў калектыве, яго грамадзянскі абавязак паслядоўна ўдасканальваць сваё майстэрства і выходзіць на сцэну з гарачым імкненнем раскрыць хараство чалавечага жыцця і подзвігу.

Сёння мы друкуем выступленне заслужанай артысткі БССР Рымы Маленчанка — своеасаблівы працяг абодвух артыкулаў, пра якія мы гаварылі.

Рыма МАЛЕНЧАНКА,

заслужаная артыстка БССР

ШТО МЫ БУДЗЕМ РАБІЦЬ ЗАЎТРА?

РАБОТА АКЦЁРА — работа па прызванні. Мне здаецца, гэтае сцвярджэнне асаблівых доказаў не патрабуе. Розныя шляхі вядуць у тэатр: шмат моладзі імкнецца паступіць у тэатральны інстытут, а многія, закончыўшы іншыя навучальныя ўстановы, усё-такі трапляюць на сцэну. Ва ўсякім разе, па-мойму, чалавека не ўгаворваюць выбраць акцёрскую прафесію.

Такім чынам, у тэатр прыходзяць людзі, якія вельмі хочуць у ім працаваць. І тут жыццё іх складваецца па-рознаму. Адны іграюць, другія нічога не робяць, трэція, развітаўшыся са сваёй марай, наогул пакідаюць тэатр. Часам таму, што рэжысёр проста не мае патрэбы ў табе, і няма ў яго часу і жадання разглядзець твой талент. Так, менавіта талент, бо ў другім тэатры, бывае, гэты ж акцёр расцвітае, і прыкладаў гэтаму — мноства! Часам па іншых, самых розных прычынах. Ва ўсякім разе, я думаю, не выклікае сумнення, што акцёру вельмі важна знайсці свой тэатр, сваю рэжысуру, пры дапамозе якой ён мог бы найбольш ярка і поўна раскрыцца. І сярод многіх тэатраў ёсць асобы, спецыфічны тэатр — дзіцячы, які, на маю думку, павінен мець сваё яркае творчае аблічча.

Пра гэты тэатр і пра свае сённяшнія клопаты і засмучэнні мне б хацелася пагаварыць. Ужо 16 гадоў маё жыццё звязана з Рэспубліканскім тэатрам юнага гледача, якому таксама 16 гадоў. Для тэатра, для акцёра тэрмін, мабыць, немалы. Ужо вырас гэткі ўзгорачак жыццёвага і акцёрскага вопыту, з якога лягчэй азірнуцца назад, ды і зазірнуць наперад, у нечым разабрацца.

Першыя крокі нашага тэатра (і мае асабістыя) складваліся ўдала. Атмасфера студыйнасці, душэўнага ўздыму, агульнага клопату і штодзённых пошукаў. Рэпертуар тэатра разнастайны і дакладна прадуманы. Фактычна пад адным дахам нараджаліся чатыры тэатры — для гледачоў ад пяці да семнаццаці гадоў. Зразумець дзіцячы тэатр як адзінае цэлае можна, калі дакладна разабрацца ў «эстэтычных прыступках», адчуць іх непарыўнасць.

Кожны этап эстэтычнага росту звязаны з папярэднім. У гэтай пераемнасці і непадзельнасці заключаецца асаблівасць дзіцячага тэатра. «Тэатр для дзяцей заклікаены ўзяць у свае рукі маральнае і эстэтычнае выхаванне дзяцей з самага ранняга ўзросту і разам са школай весці іх да самастойнасці, даросласці, да атэстата не толькі агульнаадукацыйнай, але і грамадзянскай, эстэтычнай сталасці», — гаворыць галоўны рэжысёр першага ў краіне тэатра юных гледачоў — ленінградскага — З. Кагародскі. Так вызначалі нашы мэты, няхай іншымі словамі, заснавальнікі нашага тэатра Л. Мазалеўская і У. Стэльмах. Мы, акцёры, звязалі сваё жыццё з гэтым тэатрам, з гэтай верай.

Адсюль і разнастайныя ролі ў акцёрскім багажы, пачынаючы з казачных і канчаючы ролямі рускай і зарубежнай класікі. Сустрэчы з тэатрам дапамагалі юнаму гледачу зразумець мову мастацтва. Безумоўна, жыццё наша не было бясхмарным. Былі свае цяжкасці, былі няўдалыя пастаноўкі, былі нецікавыя, стандартна сыграныя ролі, часам не хапала элементарнага ўмення. Кожны спектакль, які набываў этапнае для нашага росту значэнне, нараджаў новыя пытанні, новыя праблемы, новыя пошукі і ў тэатра і ў акцёраў. Што ж — у гэтым магла быць і зарука далейшага поспеху.

Цяпер тэатр уступіў ва ўзрост, калі, вобразна кажучы, патрэбна атрымліваць атэстат сталасці. І акцёры, якія пачалі разам з ім сваё сцэнічнае жыццё, пераступілі трыццацігадовы рубеж маладосці. У кожнага акцёра, канечне, ёсць затоеная мара сыграць нейкую пэўную ролю або несці са сцэны сваю тэму. З гадамі гэтая мара выкрышталізоўвалася больш рэльефна, больш пэўна. Мара робіцца ўсё больш неспакойнай, бо праходзяць гады, а мара застаецца марай, ні ў што не ўвасабляецца, а ты проста бяздзейнічаеш, і, нарэшце, адчуваеш сябе выкінутым з жыцця тэатра.

Чаму ж здарылася так, што ты вырас як акцёр, зразумеў нейкія ісціны, засвоіў навыкі свайго рамяства — вымушаны быць у творчым прастоі або іграць ролі выпадковыя, якія тваю артыстычную індывідуальнасць ніяк не раскрываюць? У нашым тэатры гэта не толькі я. Магу назваць і іншых акцёраў — Людмілу Барташэвіч, Людмілу Цімафееву, Тамару Мужэнка, Ларысу Бельскую, Барыса Барысёнка, Віктара Лебедзева. Спіс можна было б прадоўжыць. І ва ўсіх тая ж творчая незадаволенасць, і часцей або радзей выпадковыя ролі (толькі пра рэдкую скажаш — пашанцавала!). Ёсць такія акцёры, безумоўна, і ў іншых тэатрах, там, відаць, свае прычыны.

У нашым жа тэатры, па-мойму, можна вызначыць дзве першачарговыя асноўныя праблемы, якія вымагаюць неадкладнага вырашэння.

Першая — акцёрская трупа. Дзіцячы тэатр абавязаны быць тэатрам аднадумцаў, людзей, якія свядома ставяць і свядома ажыццяўляюць пэўныя задачы ў кожным спектаклі, у кожнай сустрэчы з гледачом. Адсюль і выцякае праблема кадраў. І рэжысёры, і акцёры, якія звязваюць свой лёс з лёсам дзіцячага тэатра, павінны працаваць у ім не па збегу жыццёвых акалічнасцей, а па прызванні. І складаецца яно як бы з двух прызванняў — мастака (рэжысёра, акцёра) і, абавязкова, педагога. Для дзіцячага тэатра гэта неабходна. Мне здаецца, непатрэбны нашаму тэатру рэжысёры, якія хочуць рабіць толькі сваю біяграфію, дабівацца арыгінальнымі сцэнічнымі прыёмамі сцвярджэння свайго «я» і поспеху. Патрэбны людзі, якія глыбока разумеюць прыроду дзіцячага тэатра, шчыра хочуць прысвяціць жыццё менавіта яму.

Ці маем мы права сказаць, што наша трупа — гэта трупа аднадумцаў, людзей, аб'яднаных не толькі службай, а і творчымі прынцыпамі?..

Другая, цесна звязаная з першай, — праблема драматургіі ў дзіцячым тэатры. На жаль, у нас ставяцца п'есы выпадковыя, сухія, я сказала б, пустаслоўныя, якія пазбаўляюць жыццё яго глыбіні, нічога не даюць нашаму гледачу — паглядзелі і забылі, а ў душы нічога не засталося.

Магчыма, нас саміх і Упраўленне па справах мастацтва Міністэрства культуры БССР гіпнатызуе слова «дзіцячы». А дзеці ж — і семнаццацігадовыя, для якіх неабходна глыбокая, змястоўная і вострacанфліктная драматургія. Замест гэтага на сцэну пранікаюць інфантыльнасць або прымітыў. Дзеці — гэта і школьнікі-пачаткоўцы, якія праз радыё і тэлебачанне атрымліваюць, як цяпер кажуць, багатую плынь інфармацыі па розных галінах ведаў і пэўныя ўрокі эстэтычнага выхавання. Таму і ад п'ес, адрасаваных самым маленькім нашым гледачам, мы чакаем не толькі традыцыйнай казачнасці. Наш рэпертуар павінен будавацца так, каб тэатр па-грамадзянску актыўна і на сучасным узроўні размаўляў з тымі, хто да нас прыходзіць на ранішнікі і на вячэрнія спектаклі. Амплітуда тут вялікая, і на афішы могуць і павінны быць імёны не толькі апрабіраваных драматургаў, што пішуць для тэатраў юнага гледача, а і Горкі і Чэхаў, Купала і Чорны, Дастаеўскі і Фадзееў... Чалавек школьнага ўзросту не глухі да таго, што хвалявала нашых папярэднікаў. Праўда, тут прыкры бывае «хрэстаматыйны глянец», класіку таксама трэба ўмець падаваць са сцэны.

Заснавальнік савецкага дзіцячага тэатра Аляксандр Брацаў казаў: «Тэатр для дзяцей — гэта пашыраны тэатр для дарослых, больш завостраны, узмоцнены да той ступені свайго ўздзеяння, каб быць прываблівым не толькі для звычайнага дарослага гледача, але і для гледача больш патрабавальнага, гледача-дзіцяці, непадначаленага абывацельскай звычцы прымушаць сябе да прыняцця таго, што ўжо прынята іншымі».

Так, надзвычай вялікая адказнасць тэатра, які з'яўляецца субяседнікам маладога гледача. Не менш вялікая адказнасць за наш тэатр і наша — акцёраў, якія пачыналі ў гэтым тэатры і звязалі з ім сваё жыццё.

Якія ж высновы? Адны пытанні. Ці набудзе тэатр зноў сваё аблічча — аблічча тэатра для дзяцей? Ці знойдзем мы сапраўдных аднадумцаў, адданых сваёй справе? І нарэшце, папросту — што мы будзем рабіць заўтра?..

Гэта не дае спакою нам не адзін год. Хвалюе і сёння. Вастрэй адчуваеш, як цяжка працаваць без яснай перспектывы, тады, калі ў тэатры няма галоўнага рэжысёра. Яго якраз і няма ў нас.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

Магілёўскі абласны драматычны тэатр паказаў прэм'еру спектакля «Сотнікаў» паводле аднайменнай аповесці Васіля Быкава (інсцэніроўка Ю. Собалева). У дэкарацыях па эскізах мастака М. Волахава спектакль паставіў рэжысёр Ю. Собалеў.

На здымку — у ролі Сотнікава артыст Ф. Неваднічэнка (справа), у ролі Рыбака — В. Барысаў.

Фота А. ГОЛЫША.

У Дзяржаўным драматычным тэатры імя Якуба Коласа адбылася прэм'ера «Свой востраў» па п'есе эстонскага драматурга Р. Каўгвера (пераклад А. Макаёнка). Пастаноўка лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР С. Казіміроўскага, рэжысёр У. Забела, мастацкае афармленне А. Салаўёва, музычнае — І. Нісневіча. У спектаклі шырока прадстаўлена моладзь тэатра. На здымку — леташнія выпускнікі Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута В. Грушаў і П. Ламан у ролях Нігласа і Януса.

Фота С. КОХАНА.

АКЦЁРЫ І РОЛІ

У ПРОМНІ БЯЗЛІТАСНАГА ПРАЖЭКТАРА

МІХАІЛ ГРЫШЧАНКА У БАЛЕЦЕ «АЛЬПІЙСКАЯ БАЛАДА»

В ОБРАЗ Івана ў гэтым спектаклі выклікаў спрэчкі ў крытыкаў і ў тэатры. Што гэта — яшчэ адзін варыянт балетнага юнака ў вопратцы сучасніка ці новы мастацкі вобраз, гераічная асоба, якая дзейнічае ў складаных умовах уцёкаў з палону? Рабіліся закіды і ў адрас кампазітара: італьянская, блізкая да тарантэлы, музычная тэма Джуліі распрацавана больш глыбока ў сімфанічным балеце, чым беларускія інтанацыі, якія неабходны для таго, каб воін быў жывым і канкрэтным сцэнічным партрэтам, непаўторным у псіхалогіі, думках, рухах сэрца. Мабыць, у такіх закідах ёсць пэўная рацыя.

Адзін з выканаўцаў партыі Івана М. Грышчанка пайшоў па шляху пошукаў нацыянальнага ў характары героя, а гэта ў харэаграфіі мае свае спецыфічныя цяжкасці.

Артыст шукаў не толькі самабытнае, індывідуальнае, непаўторнае, ён у нечым і набліжаў вобраз да яго папярэднікаў у нашым балеце: да Сымона («Салавей»), Янкі («Палымяныя сэрцы») і Мікалая («Мара»). Былі ж назапашаны каштоўныя зерні, і саліст не забываўся на іх, эстэтычна абгрунтоўваючы сваё разуменне арыгінальнага вобраза ў балеце Я. Глебава і харэаграфіі А. Дадзішкіліяні.

Перш-наперш ён разумна і мэтанакіравана ўзважыў і размеркаваў тэмперамент у танцах. Часцей за ўсё харэаграфічны рух Грышчанкі ў гэтай партыі — гнеўны і паэтычна адухоўлены, пластычна дакладны і філасофскі асэнсаваны, зграбны і эмацыянальна насычаны. Іван — чалавек з гарачым сэрцам, шчыры і надзвычай чулы. Яго сцэны і дуэты з Джуліяй (М. Пятрова) прасякнуты глыбокай павагай да дзяўчыны. У іх няма сантыментальнага лірызму. Вобразна кажучы, гэта людзі, якія і ў самых паэтычных па настроі дыялогах не забываюць, што пад нагамі ў іх абпаленая вайной зямля. Пачуццё кахання, прыгожае сваёй чысцінёй, натхняе героя М. Грышчанкі на нянавісць да тых сіл, якія атручваюць чыстае паветра італьянскай і беларускай зямлі.

У спектаклі няма некаторых істотна-важных эпізодаў, якія ёсць у аповесці Васіля Быкава і ў аднайменным кінафільме, і балет у пэўным сэнсе па жанры «камерны». Але камернасць не пазбаўляе яго хвалюючага драматызму і сапраўднай трагедыйнасці. Трагедыя Івана аптымістычная: яна асвятляецца недалёкай перамогай, за якую гіне салдат.

Да вобраза Івана можна аднесці думку М. Грышчанкі, якую ён выказаў пра Машэку («Выбранніца»): «...Машэка блізкі мне тым, што ён — беларус, палымяны змагар за праўду, супраць зла і гвалту». Такім успрымаецца ў «Альпійскай баладзе» і яго Іван.

АКЦЁРЫ І РОЛІ

ЧЫРВОНЫ РАДОК

ТАМАРА НІКАЛАЕВА У РОЛІ КАЦЯРЫНЫ У «НАВАЛЬНІЦЫ» НА ГРОДЗЕНСКАЙ СЦЭНЕ

У тым няспынным працэсе абнаўлення акцёрскіх труп, які адбываецца ў тэатрах рэспублікі, усё часцей радуюць гледачоў выхаванцы Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута. І ў Гродне таксама. Адказныя ролі тут даручаюць Сяргею Кліменку, Уладзіміру Мішчанчуку... А ў творчай біяграфіі Тамары Нікалаевай на пачатку артыстычнай кар'еры з'явілася роля, якую ўпісваюць у біяграфію чырвоным радком — Кацярына. Пра гэта мараць актрысы, лічаць вялікім гонарам і адказнасцю аддаць духоўныя сілы стварэнню характару яркага, трагедыйнага, глыбокага. Студэнткай думала пра Кацярыну і Т. Нікалаева. Мабыць, разумеючы, што ён рызыкуе, рэжысёр А. Струнін даверыў ёй ролю і тым падтрымаў запаветныя імкненні маладой актрысы.

Рэжысура не памылілася. Рызыкаваць было варта. Бо Кацярына ў спектаклі «Навальніца» з удзелам Т. Нікалаевай ёсць. На маю думку, многае залежала ад таго, што пастаўлена драма А. Астроўскага тут адкрыта традыцыйна, без прэтэнцыёзных мудрагельстваў, з вялікай пашанай да духу і літары выдатнага драматургічнага твора. У мінулым нумары газеты «Літаратура і мастацтва» артыст Ул. Дзёмін, гаворачы пра «Навальніцу», адзначаў, што Кабаніху Г. Панкрат у Гродне іграе пераканаўча. З гэтым можна пагадзіцца, але трэба падкрэсліць, што як ад сцэнічнай трактоўкі ролі Кабаніхі залежыць гучанне вобраза Кацярыны, так і наадварот. У дадзеным выпадку Т. Нікалаева выступае раўнапраўнай партнёркай вопытнай актрысы, вызначаючы часта сваім тэмпераментам пафас і асобных сцэн, і ўсяго спектакля.

У першай жа сцэне Кацярына ў Т. Нікалаевай поўная ўнутранага неспакою, засяроджаная і трывожная, яна нібы шукае нечага або некага, нібы прадчувае бяду. Страх і адчай яе павялічваюцца ад сцэны да сцэны. Пакутуе ўзрушаная душа, плача, усё часцей надрываецца яе голас, усё больш неспакойныя яе жэсты і рухі. І раптам, пасля адыходу Ціхана, застаўшыся з Варварай, яна весела засмяялася, амаль гарэзліва заблішчалі яе вочы: «Ці такая я была!..» Выканаўца нібы скінула ўвесь груз дачаснага драматызму і стала зусім звычайнай маладой жанчынай, пазбаўленай шчасця, аб якім Кацярына так горача марыць. Такой адкрытай у пачуццях, шчырай у марах хацелася б бачыць Кацярыну ў спектаклі часцей.

Пасля сустрэчы са звар'яцелай барыняй Кацярына—Нікалаева зноў уся ўнутрана як бы сціснулася, затрымцела. Гэта натуральна, але тут жа чамусьці яна пачала мітусіцца па сцэне ў парывістых рухах і жэстах. Спачатку думаеш, што такія пераходы ў эмацыянальным стане або выпадковыя ў ігры Т. Нікалаевай, або ад нявопытнасці выканаўцы, ад жадання ўкласці ў такі дарагі і складаны вобраз усё, што ўмееш і не ўмееш, што ведаеш і не ведаеш. Аднак ад карціны да карціны пэўная экзальтацыя робіцца амаль асноўнай у сцэнічным вырашэнні вобраза.

У сцэне-маналогу з ключом у другой дзеі— «Вось пагібель, вось яна!..»—такая экзальтацыя ў раскрыцці пакут заканамерная і дасягае свайго апагею, але ў апошнім маналозе пасля развітання з Барысам — «Куды цяпер?»—паўтараецца, як аднастайны прыём эмацыянальнай характарыстыкі гераіні. Кацярына ў Гродне таму і ўспрымаецца не так бунтаркай, як пакорлівай трагічнаму лёсу ахвярай цёмнага царства. Гэта таксама «паводле Астроўскага», але не вычэрпвае глыбіні вобраза.

Пакуль што Т. Нікалаева іграе Кацярыну асуджанай на гібель. Адсюль яе залішняя чуллівасць, якая часам апярэджвае думкі і дзеянне, адсюль падкрэслена драматызаваныя жэсты і рухі, напеўнасць голасу. У гэтай Кацярыне яшчэ няма мяцяжу, выкліку цёмнаму царству. Але яе пакуты і пагібель успрымаюцца ў спектаклі як адгалосак чалавечых імкненняў, якія вымагаюць грамадскіх змен. Гэты выразны матыў спектакля і апраўдвае маральную чысціню Кацярыны з яе экзальтацыяй і вялікім хваляваннем, як гэта раскрывае Т. Нікалаева.

Зразумела, няпоўнае раскрыццё вобраза залежала ад нявопытнасці маладой актрысы. Ды толькі тое, што робіць Т. Нікалаева на сцэне, яна робіць з непасрэдным уздымам, аддаючыся стыхіі акцёрскага тэмпераменту, які можа з бегам часу знайсці больш глыбокае рэчышча і прывесці актрысу да вобраза Кацярыны-мяцежніцы.

А. БУТАКОЎ.

Вобраз атрымаў ухваленне не толькі гледачоў. Пастаноўшчык спектакля, балетмайстар А. Дадзішкіліяні гаварыў:

— На ролю Машэкі выбіралі танцоўшчыкаў з ярка выяўленым мужным, валявым пачаткам. Гэта і акцёр Міхаіл Грышчанка. Ён добра станцаваў Івана ў «Альпійскай баладзе», што, уласна кажучы, і вызначыла яго прызначэнне тут на галоўную ролю...

Да спектакля па матывах аповесці В. Быкава М. Грышчанка быў падрыхтаваны папярэдняй творчай дзейнасцю. Увогуле героіка пераважае ў рэпертуары артыста: Спартак, Мікалай («Мара»), Базіль («Дон—Кіхот») і іншыя партыі, у якіх прыкметны асаблівасці «почырку» саліста, адзначаныя намі ў цэнтральным вобразе «Альпійскай балады».

Акцёр не капіруе механічна малюнак, створаны першым выканаўцам партыі Л. Чахоўскім, хоць танцавальная пластыка (рухі, па і позы) амаль аднолькавыя. Мне здаецца, што Л. Чахоўскі — больш мяккі, лірычны, не пазбаўлены ў асобных эпізодах і пяшчотных акварэльных фарбаў. У М. Грышчанкі пераважаюць суровыя «рэмбрантаўскія» фарбы. У псіхалагічным партрэце дамінуе напружаны драматызм. І сяброўка Івана, Джулія (М. Пятрова), вырашана ў «грышчанкавай» эпічнай танальнасці. Нам уяўляецца, што гэта адпавядае зместу аповесці, набліжае спектакль да думак і творчых намераў таленавітага пісьменніка і не пярэчыць сімфанічна-абагульненаму стылю музыкі Я. Глебава.

Ці бездакорны сцэнічны партрэт, што намаляваны артыстам? Можна было б пажадаць яму большай вынаходлівасці ў дэталях і далейшай распрацоўкі лірыка-рамантычных інтанацый, якія выразна акрэслены ў партытуры кампазітара.

...У адным фотаальбоме я напаткаў два здымкі з «Альпійскай балады»: Іван і Джулія ў выкананні Л. Чахоўскага і К. Малышавай, тыя ж героі— М. Грышчанка і М. Пятрова. Нават чалавеку, які зусім не ведае артыстаў, выразна відна розніца ў сцэнічных партрэтах, пра якія вядзецца гаворка. Прыкметны вонкавая стрыманасць у перадачы драматызму лёсу Івана першым выканаўцам партыі і бурная хваля гневу ў постаці М. Грышчанкі. Фотаздымкі праўдзіва адлюстроўваюць змест самабытнага спектакля, агульнае і індывідуальнае ў ім. Бачыць герояў у жывым і трапяткім танцы —сапраўдная эстэтычная асалода. Пражэктар і рампа не дазваляюць артысту нешта «недагаварыць» або, наадварот, перабольшыць. Гэта добра ведае Міхаіл Грышчанка, а мы адчуваем у яго яркім герої «Балады».

М. МОДЭЛЬ.

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

НА ПЛЫНІ ЧАСУ

Тарасу ХАДКЕВІЧУ — 60 гадоў

7 сакавіка вядомаму беларускаму празаіку Тарасу Хадкевічу спаўняецца 60 гадоў. З гэтай нагоды праўленне Саюза пісьменнікаў БССР накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«З наддзвінскіх даляў, з Полаччыны, павялі Вас сцежкі ў вялікае жыццё. Вельмі рана, у 17 год, Вы адчулі сілу і хараство друкаванага слова і ўзяліся за пяро журналіста. На старонках раённых, а потым рэспубліканскіх газет з'явіліся Вашы артыкулы, нарысы, рэпартажы, вершы.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны Ваша літаратурная творчасць набыла плённы характар. Маючы вялікі запас убачанага і перажытага, Вы звярнуліся да жанру прозы. Адна за адной выходзяць аповесці «Братэрства», «Рэха ў гарах», «Вяснянка», зборнікі апавяданняў.

Значным дасягненнем з'явіўся Ваш раман «Даль палявая», у якім з глыбокім веданнем жыцця паказана наша калгасная вёска, яе працавітыя людзі.

Вы, разам з тым, і аўтар шэрагу кніг публіцыстыкі і нарысаў, што сведчыць аб шырокім дыяпазоне Вашай творчасці.

Працуючы доўгі час у СП БССР літаратурным кансультантам, Вы аддалі шмат сіл і клопатаў выхаванню маладых пісьменнікаў.

Мы ведаем Вас як добрага таварыша, як актыўнага грамадскага дзеяча.

Жадаем Вам, дарагі Тарас Канстанцінавіч, новых поспехаў у творчай працы, добрага здароўя, шчасця».

Штотыднёвік «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання.

Зайшоўшы неяк, яшчэ ў перадваенны час, у рэдакцыю газеты «Звязда», я пачуў праз расчыненае акно даволі рэдкі тады для Мінска строкат матацыклетнага матора. Мусіць, нешта не вельмі ладзілася ў механіка, бо яго машына часцяком пакашлівала, чыхкала, а то і зусім змаўкала.

— Тарас Хадкевіч рыхтуецца ў камандзіроўку, — весела растлумачыў мне хтосьці з супрацоўнікаў. — Нешта не сядзіцца яму ў горадзе. Відаць, адчувае, што за гэты час у вёсцы штосьці вельмі важнае адбылося. Тое, чаго ніяк нельга прапускаць.

Такія характарыстыкі Тараса Хадкевіча супрацоўнікаў па газеце «Звязда» былі даволі трапнымі. Яшчэ ў канцы 1930 года, апынуўшыся па рэдакцыйных справах у старажытным Полацку, я зайшоў у акруговую газету, дзе Тарас Хадкевіч працаваў тады адказным сакратаром. І ён мне прызнаўся, што такая важная пасада яго не зусім здавальняе, што яна не дазваляе яму, калі захочацца, паехаць у вёску, дзе цяпер адбываюцца такія змены і перамены, такія падзеі, якіх ніколі не ведала гісторыя. Магчыма, гэта было сказана крышку з пафасам, але шчыра і даверліва.

А ў вёсцы сапраўды адбываліся падзеі, роўныя па важнасці і значэнні хіба толькі Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі. Пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі праводзілася масавая калектывізацыя аднаасобных сялянскіх гаспадарак.

Дзе ўжо тут было ўседзець у рэдакцыі маладому журналісту і пачынаючаму паэту!

— Хутчэй давай нарыс! — гаварылі яму ў рэдакцыі, калі ён вяртаўся з калгаса ці МТС. — Можаш разлічваць нават на цэлую паласу.

Гаварылі так у «Чырвонай Полаччыне», у камсамольскай газеце «Чырвоная змена», у рэдакцыі «Звязды»:

У сваіх вершах, якія былі напісаны ў вольны ад напружанай рэдакцыйнай работы час, Тарас Хадкевіч праслаўляў каханне, вялікія змены ў нашым жыцці. Першы і разам з тым апошні яго паэтычны зборнік, выдадзены ў 1932 годзе, меў даволі бадзёрую назву: «Смялей, таварыш!»

Вайна з фашысцкай Германіяй на доўгі час перапыніла літаратурную дзейнасць Тараса Хадкевіча. Пасля дэмабілізацыі з Савецкай Арміі ў 1945 годзе ён зноў вярнуўся на працу ў «Звязду». Працаваў за двух. Ад ранку да вечара — у рэдакцыі, уначы — над апавяданнямі і аповесцямі.

Чытачам запомніліся яркія паэтычныя вобразы Васіліны і Ільі Гармаша з аповесці «Вяснянка», якія разам з многімі іншымі героямі аднаўлялі калгас. «Вяснянка» была перакладзена на рускую мову і на мовы братніх сацыялістычных краін. Пра вайну і самаахвярную барацьбу антыфашыстаў з гітлераўцамі, пра вызваленне Савецкай Арміяй Славакіі вельмі хораша расказана ў аповесцях «Братэрства» і «Рэха ў гарах». Гэтыя дзве аповесці прысвечаны інтэрнацыянальнай дружбе простых людзей, іх баявому адзінству ў барацьбе з фашызмам. Перад намі паўстаюць са старонак гэтых кніг, як жывыя, кожны са сваім адметным характарам і думкамі, людзі многіх нацыянальнасцей, аб'яднаныя адной галоўнай ідэяй, ідэяй перамогі над фашызмам. Гэта савецкі грамадзянін Аляксей Адзінец, які вырваўся з нямецкага палону і італьянец Рынальдзі, француженка Жанет і славак Здэнек. Каларытныя ў аповесці постаці Франца Грамадкі і шустрага падлетка-падпольшчыка Вацэка. Добра паказана вядомае паўстанне ў Баньскай Быстрыцы, баі партызан з гітлераўцамі.

Апавяданні і аповесці былі для Тараса Хадкевіча нібы подступам да больш буйнага твора — рамана «Даль палявая», добра вядомага не толькі на Беларусі, але далёка за яе межамі. Перакладзены на рускую мову, ён палюбіўся многім і многім чытачам. Пра гэта сведчыць і агульны яго тыраж: чвэрць мільёна экземпляраў. І, відаць, раман палюбіўся таму, што ў ім шмат святла, шмат веры ў чалавечнасць, якая перамагае ўсё нядобрае ў нашым жыцці. Я чытаў раман у першым выданні. Але мне і па сённяшні дзень запомніліся нампаліт МТС Лявон Паходня, старшыня калгаса Зося Валынец, дырэктар МТС Сцяпан Ваўчок, брыгадзір трактарнай брыгады Лясовіч, няўдалы старшыня калгаса Андрэй Бабейка.

Нямала цікавых і займальных апавяданняў напісана Тарасам Хадкевічам і для дзяцей.

Аднойчы, зайшоўшы да Хадкевіча на кватэру, я заўважыў на яго пісьмовым стале даволі ёмісты рукапіс. Гэта быў новы раман «Песня Дзвіны» — пра людзей старажытнага беларускага горада і пра людзей яго маладзенькага брата, які асталяваўся на высокім беразе нашай вялікай ракі. Раман пра наш сённяшні дзень.

— Вось здам гэты рукапіс у «Полымя» і адпрашуся ў Саюзе пісьменнікаў з'ездзіць на два тыдні ў адну цікавую мясцінку, — гарэзна ўсміхнуўся Тарас Хадкевіч. — Разумееш, хачу яшчэ раз пабачыцца з некаторымі маімі героямі.

І гэта было сказана такім тонам, як некалі гаварыў ён у рэдакцыі «Звязды». І мне здалося, што яму не шэсцьдзесят, а толькі якіх трыццаць год — тая ж неўгамаваная смага ўсё пазнаваць.

Добрага табе здароўя, дарагі дружа! Новых шчаслівых дарог!

М. ПАСЛЯДОВІЧ.

РАЗМОВА ПА ШЧЫРАСЦІ

У ХВЕДАРА Чэрні, можна сказаць, зайздросны выдавецкі лёс. Дэбютаваў ён у 1966 годзе кнігай «Добрай раніцы, людзі!», а праз якія чатыры гады меў ужо тры ўласныя кнігі. Што ж, гэта добра, скажам мы, але пры адной умове: калі паэт не губляе пачуцця адказнасці за сваё слова, калі ён плённа працуе, калі ён відавочна расце і сталее, калі паглыбляецца і ўзбагачаецца яго бачанне свету і ўдасканальваюцца сродкі паэтычнай выразнасці.

Ці можам мы сцвярджаць гэта ў дачыненні да Хв. Чэрні, кідаючы позірк на ўсе яго тры кнігі? З адказам спяшацца не будзем. Адразу зробім толькі агаворку: мы не збіраемся, крый божа, вымагаць ад паэта, каб кожны яго наступны твор быў лепшы за папярэднія. На творчым шляху бываюць няўдачы і ў самых выдатных паэтаў. Але нам важна адчуваць, ад чаго нараджаюцца гэтыя няўдачы. Няўдачу можна дараваць і нават апраўдаць, калі яна—звяно ў ланцугу паэтавых пошукаў, але нельга, калі яна сведчыць, што аўтар дазволіў сабе палёгку, калі ён не выдаткоўваў на твор усіх сваіх душэўных сіл, калі ён, зрэшты, страціў у сабе самім свежае адчуванне жыцця і свету, своеасаблівую чуйнасць мастака.

Хв. Чэрня—паэт, безумоўна, здольны. Крытыкі, праўда, не пляскалі ў ладкі, калі выйшла ў свет яго першая кніга, але ўсё ж знаходзілі ў ёй шматабяцальныя парасткі. Былі ў кнізе (хай і не багата) вершы, з якіх бачыўся душэўны і біяграфічны вопыт паэта. Было юначае захапленне светам, дарогамі, вандроўкамі, прага кахання, жаданне жыць напоўнена і адказна, былі—няхай сабе і не вышэйшага мастацкага гатунку—творчыя знаходкі, якія вялі нас у жыццё сваімі адметнымі эмацыянальна-выбранымі сцяжынамі. Была ў кнізе (хаця часам і разрэджвалася шматслоўем, рыторыкай, банальшчынай) атмасфера юнацтва і працы, народжаная ўласным жыццёвым вопытам (маладому паэту давялося папрацаваць пасля школы на Мінскім аўтазаводзе).

Але на фоне нешматлікіх удач было відно, як часта задавольваецца паэт прыблізнымі паэтычнымі рашэннямі, як не заўважае жыццёвых складанасцей, як цягне яго на штамп, як багата ў яго вершах нядбайных, няўклюдных, творча бездапаможных радкоў. Пра ўсё гэта пісалі ў свой час рэцэнзенты...

На жаль, пра гэта даводзіцца гаварыць і зараз, калі паэт мае тры кнігі. І, калі гаварыць зусім шчыра, мяне найбольш насцярожваюць ужо не самі па сабе выпадкі няўмельства (можна яшчэ навастрыцца, набіць, як кажуць, руку), як нейкі душэўны разрыў паміж жыццёвым, пачуццёвым матэрыялам вершаў і тымі літаратурнымі шляхамі, па якіх ідзе Хв. Чэрня.

Ён гаворыць пра дабрату (назва яго другой кнігі «Дабрэе свет»), сцвярджае чалавечую чуласць, дэкларуе ўвагу і душэўнасць, ваюе з чэрствасцю... Каго не пакліча ўсё гэта на актыўнае суперажыванне? Ды... у многіх вершах Хв. Чэрні, на жаль, не кліча. Чаму? Пачытаем паэтаву другую кнігу:

Ясната, ясната,
Ні хмурынкі нідзе,
Як мая дабрата
Між харошых людзей.
Сонца ў небе плыве
І праз сэрца плыве,
Песняй пырхае радасць
У густой сіняве.

. . . .

О, каб ды культам узаемнасці
З'яднаць вас, людзі, між сабой:
Скідайце ўсё—кашулі чэрствасці,
Сукенкі зману і нявернасці—
І будзьце сутнасцю сваёй.

Забудзьце ўласнае і прагнае,
Забудзьце ўсё, чаго не знаць.
Накрыйцеся адзінай праўдаю
І спіце людзі. Спаць, спаць...

. . . .

І храпе паўпланеты
Так, што чуе сусвет.

(«Трыпціх»).

Што нам абвешчаная ў вершы дабрата, калі яна нічога не каштуе паэту, калі яна з'яўляецца да яго ў выглядзе ідылічнай, стылізаванай радасці («песняй пырхае радасць»), калі яна не мае судакранання з рэальным, неідылічным светам чалавечых турбот і трывог? Што нам рытарычна-літаратурны пафас «узаемнасці», калі ён выявіўся ў таннаЛітаратурных «вобразах» (дарэчы, па-мяшчанску двухсэнсоўных: «скідайце... сукенкі зману і нявернасці»)? Усё тут выпадковае, дробнае, незабяспечанае чалавечым перажываннем. Адсюль, мусіць, і гэтае душэўна неўспрымальнае пышнаслоўе: «О, каб ды культам узаемнасці...», якое цяжка выгаворваецца, але лёгка даецца паэту. Складваецца ўражанне, што Хв. Чэрня толькі імітуе складанасць успрыняццяў, філасафічнасць і глыбіню мыслення.

Чытаем такое:

Геніі—яны зусім не геніі:
Іх прызнаюць. Яны не прызнаюць,
У іх таксама—беды і трагедыі,
Яны і віны і гарэлк п'юць...

«Тонкае разуменне генія»—не можаш устрымацца ад усмешкі.

Дзень-ноч, ноч-дзень,
Як дзінь-дон, дон-дзінь,
Спрадвеку ішло, ідзе
І будзе вечна хадзіць, —

гэта ўжо, так сказаць, узор асэнсавання плыні часу.

Хв. Чэрня ўсё супастаўляе з той павярхоўнай упэўненасцю, што ўласціва найперш халодным версіфікатарам:

І з той жа мужнасцю і верай
Я ў сорак першым бой даваў,
З якой мой дзед хадзіў на звера
І прадзед хлеб свой здабываў.

(«Зямля»).

Няхай даруе мне паэт, але ж аб'ектызаваны герой верша выказваецца тут надта ж у духу і стылі самога Хв. Чэрні.

І яшчэ колькі радкоў з верша «Возера было блакітна-шэрае...»:

Ах, бяда, бяда мая і гора,
Дык плыві ж ка мне хутчэй, плыві,
Расхвалюй маіх пачуццяў мора,
Ускалышы мой акіян крыві.

Хто давядзе нам, што гэта (пачуццяў мора», «акіян крыві») не літаратуршчына?

Апошняя кніга Хв. Чэрні—паэма «Размова з памяццю». Паводле анатацыі, яна «прысвечана барацьбе працоўных былой Заходняй Беларусі за сваё сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне, геройчным подзвігам савецкіх людзей у гады Вялікай Айчыннай вайны, светламу дню нашай Перамогі над фашысцкімі захопнікамі, дружбе і міру на зямлі». Што такое анатацыя—усім вядома, кпіць з анатацыі сёння ўжо надакучыла. Але ўсё ж, нягледзячы на гэта, анатацыя ўражвае.

Так, Хв. Чэрня напісаў паэму, сюжэтны твор з паслядоўным развіццём падзей, аб'ектывізаванымі вобразамі, мастацкімі абагульненнямі, аўтарскімі адступленнямі—адным словам, з усім тым, што дазваляе выкарыстоўваць гэты жанр.

Маштаб падзей сапраўды глабальны, паэт ахоплівае зрокам, можна сказаць, цэлую гістарычную эпоху—ёсць прастора для абагульненняў і роздуму. Але пачытаем паэму. Вось якімі словамі падае аўтар перадгісторыю герояў—сыноў старога Мацея, музыкі з цяжкім лёсам селяніна заходнебеларускай вёскі:

А выраслі—ад бацькі
Пайшлі ў чужыя вёскі прымакамі,
Дзе пілавалі іх і грызлі як сабакі,
І вылі ночы ля дзвярэй ваўкамі,
О, лёс музыкаў!

Некалькімі надзвычай «дакладнымі і выразнымі» радкамі прадстаўляе Хв. Чэрня галоўнага героя твора Міхася, які рос здольным музыкантам:

Здавалася, ігралі толькі рукі,
Здавалася, дзве доўгія рукі
Са струн спацелых вырывалі гукі
І ў душы забівалі, як цвікі...
Смычком ён пілаваў усіх, хто
скача...

Дзеянне паэмы разгортваецца паступова. Вось Міхась сустрэў першае, незабыўнае каханне, але бацькі-багацеі Яніны не разумеюць яго пачуццяў, і каханыя не могуць быць разам: «І стала невыносным расставанне, а там, на дне душы, тайком **і злосць яго, і крыўда, і каханне спляліся, нібы гадзіны, клубком».**

Адбываюцца вялікія гістарычныя падзеі, што не абмінулі і герояў паэмы. Прыйшло вызваленне з Усходу. І тут радкі паэмы запалоньвае рыторыка, пафаснасць якой не судакранаецца з перажываннямі персанажаў, яна існуе ў творы сама па сабе, узятая з гатовых літаратурных узораў, накшталт: «Чырвань сцягоў шчаслівых збірала братоў у паход».

На долю Міхася выпадае шмат выпрабаванняў. Вось выходзіць замуж за другога ягоная Яніна, і аўтар, узрушаны больш за героя, адгукаецца на гэтую падзею чулліва-прыгожай гірляндай роспачы: «Твой жа плач—гэта твой палач—ён карае цябе самую, і ў апошнюю аж хвіліну галава твая упадзе, упадзе на чужую раўніну маладых ды нямілых грудзей».

Услед за гэтым паэт лічыць неабходным выказацца пра сэнс і змест кахання. Але як жа прыгожа, зноў-такі, ён гэта робіць: «Каханне! Колькі ты сагрэла душ чалавечых у агні сваім, ты вечным полымем заўжды гарэла прад помнікам пачуццям залатым... Каханне, ты сляпым падчас бываеш, як невідучы часам робіць крок туды, дзе не было ніколі ямы, так робіш ты апошні крок таксама. І гэта ўжо не крок, а гэта рок... Цябе ўсяго прыстрэліць давялося, цябе ніяк застрэліць не маглі...» Гэты «рок» кахання вісіць над героем, «ластаўкі душэўных парыванняў» носяць у паветры вобраз Яніны. «І каб не чуць іх, з дому крочыў, нібы да сябра, ў магазін, дзе ў рот адну, другую кроплю браў са знаёмым ці адзін».

Пазней, ужо на будоўлі, дзе працуе Міхась, яму прыглянулася памочніца. І чытач з палёгкай уздыхае, даведаўшыся з «жартаўлівых» намёкаў, што хутка мае адбыцца перамена ў жыцці героя:

Сама ж падсаджвалася з боку
у абед.
Плылі ў туманы з-пад сукенкі ногі.
І Мішка часам, гледзячы услед,
Казаў сабе:
«А мо яно й нічога б...»

Можа, хопіць, дарагі чытач? Павер, што ўсё гэта цытуецца без усялякай прадузятасці, можна было б прыводзіць і шматлікія іншыя мясціны, бо амаль увесь твор напісаны вось у такім пярэста-разыходным стылі, запалонены адвольнымі і беззмястоўнымі прыпадабненнямі, перыпетыі. паэмы сканструяваны таксама адвольна і пазбаўлены рэальнага псіхалагічнага зместу. Відавочна, што паэт, узяўшыся за вялікае мастацкае палатно, не меў сваёй—арыгінальнай і спелай—мастацкай задумы, не меў сваёй уласнай канцэпцыі жыцця і часу. У выніку вельмі многія старонкі паэмы «скляпаны» так-сяк і наўскасяк.

Не, не ўсё ў «Размове з памяццю» заслугоўвае адмоўнай ацэнкі. Часам (у асобных лірычных адступленнях, напрыклад) слова паэта набывае чысціню і выразнасць, і радкі пачынаюць свяціцца паэзіяй, часам паэт бывае праніклівы і душэўна чулы, часам ён умее павесці сюжэт. Аднак...

Аднак Хв. Чэрню, мне здаецца, калі ён не хоча страціць увагі чытача, трэба ставіць перад сабой рэальныя мастацкія задачы, трэба вучыцца ўменню бачыць жыццёвую праўду, трэба не зрэдзь часу, а заўсёды быць паэтам, а не версіфікатарам. Гэта нам не заўсёды ўдаецца, але ці не занадта часта мы самі і вінаваты ў гэтым? Кажу гэта з усёй шчырасцю, бо звяртаюся не толькі да Хв. Чэрні, але і да маіх равеснікаў-паэтаў і да самой сябе.

Адказнасці нам трэба больш, адказнасці! Мусіць, калі мы будзем бліжэй да людзей, нашых сучаснікаў, да іх рэальных спраў і клопатаў, у нас будзе намнога менш закоўзаных лірычных сцежак, «пралесак кахання», усялякага зграбнамілага ці коснаязыкага пышнаслоўя, а больш той жывой надзённасці, якая заўсёды адна толькі і з'яўляецца матэрыялам і зместам сапраўднай паэзіі.

Вера ВЯРБА.

ШКЕЛЬЦЫ Ў МАЗАІЧНЫМ МАЛЮНКУ

Стала банальным гаварыць пра вялікую цікавасць сучаснага чытача да мемуарна - дакументальнай літаратуры. Ёсць такая цікавасць і ў гарачых прыхільнікаў мастацтва: яны палююць на яе ў кнігарнях і прагна гартаюць старонкі ўспамінаў акцёраў, мастакоў, кампазітараў, кінематаграфістаў, рэжысёраў. Такая літаратура пашырае веды і ўзбагачае кожнага з нас разуменнем і мінулага, і сённяшняга стану таго ж тэатральнага або выяўленчага мастацтва.

Разгарніце, скажам, «Мазаіку мінулага» некалі вядомай на ўсю краіну кінаактрысы Галіны Краўчанка, і вы адразу пабачыце рэдкія здымкі Юрыя Тарыча, Ул. Корш-Сабліна, І. Пыр'ева тых часоў, калі на экран выходзіла аповесць Міхася Чарота «Грышка-свінапас» («Лясная быль»), стваралася эпічная гісторыка - рэвалюцыйная мастацкая стужка «Першы ўзвод» (у пракаце яна мела яшчэ назву «Заходні фронт»), нараджаўся фактычна першынец кінаапавядання пра адважных эпронаўцаў - падводнікаў «Шлях карабля» з папулярнай песняй маладога тады кампазітара, які стала супрацоўнічаў з фабрыкай «Белдзяржкіно», І. Дунаеўскага... Мабыць, і адны толькі гэтыя факты і імёны звернуць на сябе ўвагу ўсіх, хто любіць наша кінамастацтва, сочыць за яго гісторыяй і хоча ведаць яе як мага лепш.

Лёс актрысы кідаў Г. Краўчанка з адной студыі на другую, яна здымалася ў так званых «баявіках»—прыгодніцкіх стужках, у гістарычных фільмах, іграла ролі гераічныя і камедыйныя. Таму на яе старонках многа наогул тых здарэнняў, якія нібыта прыадкрываюць дзверы на «творчую кухню», выклікаюць у чытачоў і ўсмешку, і абуджаюць пачуццё павагі да самаахвярных «працаўнікоў экрана». Але калі гаварыць пра «скразную дзею» кнігі, варта звярнуць увагу на такую акалічнасць: Г. Краўчанка знаёміць нас са станаўленнем савецкай школы выхавання акцёра і рэжысёра кіно, школай, якая спачатку выхавала майстроў «вялікага нямога», а потым, без перапынку для перабудовы, у працэсе вытворчасці фільмаў, і значных артыстаў гукавога кінематографа. Аўтару выпала авалодваць сакрэтамі мастацтва дзесятай музы — кіно — разам з Міколам Садковічам, Львом Голубам, Розай Свярдловай, Алегам Жакавым, Барысам Бабачкіным і многімі іншымі славутымі дзеячамі, якія пакінулі яркі след у развіцці беларускага кінематографа.

Да вартасцей кнігі трэба аднесці яе шырокі далягляд. Расказваючы, напрыклад, пра тарычаўскую стужку «Шлях карабля», Г. Краўчанка палічыла патрэбным не толькі назваць сцэнарыста (вядомы празаік і падарожнік І. Сакалоў-Мікітаў), а і раскрыць змест літаратурнай першакрыніцы, якая натхняла рэжысёра і выканаўцаў роляў. Упрыгожваюць старонкі кнігі і лірычныя інтанацыі, нават тыя, дзе ёсць адценне зразумелага суму, — скажам, пра «Грышку-свінапаса» аўтар піша і так: «Зусім нядаўна ў Мінску я з пачуццём задавальнення і некаторым здзіўленнем глядзела гэты фільм, назіраючы за галаваломнымі трукамі, якія мы рабілі з маладым Л. Данілавым, выканаўцам ролі партызанскага разведчыка Грышкі...»

Ад шырока папулярнай калісьці «Аэліты» рэжысёра Я. Пратазанава да «Вайны і міру» С. Бандарчука — такая панарама савецкага кінематографа ў нейкіх істотных і жывых рысах адлюстравана Г. Краўчанка. Яна расказвае пра тых, з кім ёй пашчасціла запаўняць першыя і такія яркія старонкі гісторыі гэтага масавага мастацтва, яна ўспамінае тое, у чым удзельнічала і што перажыла сама. Беларускі чытач будзе ўдзячны аўтару і за тыя шкельцы ў яе «Мазаіцы мінулага», дзе адбіліся падзеі і людзі, чыя творчасць звязана з кінематаграфіяй нашай рэспублікі, і за змястоўную кнігу наогул.

В. ІВІН.

Г. Краўчанка. «Мазаіка мінулага» (расказвае кінаактрыса). На рускай мове. Выдавецтва «Искусство». Масква. 1971.

ГАЙДН СЛАВІЦЬ ЖЫЦЦЁ

ПРЭМ'ЕРА АРАТОРЫІ «ПОРЫ ГОДА»

СЯРОД многіх прыемных сюрпрызаў, якія ў апошні час усё часцей падносіць слухачам наша філармонія, выкананне араторыі Іосіфа Гайдна «Поры года» сапраўды можна лічыць падзеяй музычнага жыцця сталіцы. Араторыя — апошні твор, «лебядзіная песня» вялікага аўстрыйскага кампазітара, напісаная ў сямідзесяцігадовым узросце, — упершыню была выканана ў Вене ў 1801 годзе. Твор здзіўляе надзвычай пранікнёнай паэтычнасцю, яснасцю музычнага мыслення, невычэрпным аптымізмам. Лібрэта араторыі, створанае на аснове аднайменнай паэмы англійскага паэта Джэмса Томсана, належыць венскаму паэту-аматару ван Світэну. Гэта натхнёны гімн працы, у якім людзі знаходзяць шчасце і сэнс жыцця. У ім услаўляюцца простае і сумленнае жыццё сялян, палявыя работы, пейзажы лугоў і лясоў, любоў, народная мудрасць.

Твор, напісаны для сімфанічнага аркестра, хору, салістаў, складаецца з чатырох частак, якія носяць пэўны філасофскі, алегарычны сэнс: падобна на тое, як поры года змяняюць адна адну, так і ў чалавечым жыцці чаргуюцца дзяцінства («Вясна»), маладосць («Лета»), сталасць («Восень»), старасць («Зіма»). У вечным руху, абнаўленні — сэнс жыцця.

Жыццё сялян паказваецца ў шматлікіх хорах пасялян, земляробаў, паляўнічых, у партыях трох салістаў: старога аратага Сімона (бас), яго дачкі Ганны (сапрана) і маладога селяніна Лукі (тэнар). Аркестравы ўступ да кожнай часткі носіць праграмны характар. Аркестравыя фарбы часта выкарыстоўваюцца як сродак музычнай вынаходлівасці, гукапісу (імітацыя паляўнічых ражкоў, крыку птушак, раскатаў грому, квакання жаб і г. д.).

Як жа справіліся выканаўцы з выкананнем гэтага цяжкага манументальнага твора?

Аб'яднаны хор Беларускага тэлебачання, радыё і Дзяржаўнай кансерваторыі (мастацкі кіраўнік—заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Віктар Роўда) зноў прадэманстраваў цудоўнае пеўчае майстэрства. Высокі прафесіяналізм, стараннасць адпрацоўкі дэталяў, беражлівае сур'ёзнае стаўленне да аўтарскай задумы — вось тыя якасці, якія ўласцівы гэтаму калектыву. Вабіць трапяткая мяккасць, цеплыня, задушэўнасць выканання. Асаблівай пахвалы заслугоўвае група сапрана: слухачы былі зачараваны прыгажосцю тэмбру, шчырасцю, роўнасцю гучання ва ўсіх рэгістрах.

Добра справіўся са сваёй задачай аркестр (канцэртмайстар — заслужаны артыст БССР Георгій Клачко): адчуваеш яго ансамбль, мяккасць, незвычайную пявучасць. Калектыў паказаў сябе дастойна як у аркестравых эпізодах, так і ў акампанеменце хору і салістам (калі не лічыць некаторую неадначасовасць, рытмічную недакладнасць у ігры струннай групы ў №№ 34, 35 і інш.). Добра праявілі сябе салісты аркестра Валерый Флораў (габой), Анатоль Марынчанка (флейта), Раман Ігнацьеў (кларнет) і іншыя. На высокім прафесійным узроўні выканаў партыю чэмбала Аляксей Ліфшыц. Сольныя вакальныя партыі выканалі салісты Дзяржаўнага тэатра оперы і балета Беларускай ССР заслужаная артыстка БССР Людміла Златава (Ганна), народны артыст БССР Віктар Чарнабаеў (Сімон), Леанід Івашкоў (Лука). Дакладнасць, музычнасць, высокі прафесіяналізм уласцівы Людміле Златавай. Добра праспяваў сваю партыю Леанід Івашкоў. Трэба сказаць, што гэты артыст аказаўся крыху ў цяжкаватым становішчы, бо яго партыя напісана ў асноўным у нізкай тэсітуры, але ўмелае валоданне голасам дапамагло спеваку пераадолець цяжкасці. Сакавіта, прыгожа гучыць голас Віктара Чарнабаева, хоць яго выкананне было крыху аднастайнае і не заўсёды дакладнае.

Дырыжыраваў араторыяй «Поры года» малады ленінградскі дырыжор Юрый Аліеў. За кароткі час ён здолеў падрыхтаваць і паказаць цікавую работу. Дырыжору ўласціва пачуццё формы і стылю, уменне працаваць «буйнымі мазкамі» і старанна адпрацоўваць дэталі. Юрый Аліеў мае свой дырыжорскі почырк — натуральнасць, прастата, лаканізм жэстаў, поўная выканаўчая свабода. Нават у самых напружаных момантах дырыжор ніколі не быў скаваны, «заціснуты».

Выкананне «Пораў года» сведчыць аб вялікіх творчых магчымасцях калектыву выканаўцаў. Хочацца выказаць падзяку за падарунак мінскаму слухачу і пажаданне, каб такія святы адбываліся часцей.

А рэпертуарныя магчымасці—неабмежаваныя, невычэрпныя...

Аляксей КАГАДЗЕЕЎ,
народны артыст БССР.

ПАКАЗАЦЬ СВОЙ ЧАС

АБ ЧЫМ І ЯК РАСКАЗВАЮЦЬ АМАТАРСКІЯ КІНАФІЛЬМЫ МАГІЛЯЎЧАН

ЗАДАЧА чалавека, які ўзяў у рукі камеру, — паказаць жыццё па-свойму, так, як не паказваў яшчэ ніхто. Але кіно мае і свае правы, законы. Вось аб гэтым я і хацеў бы пагаварыць з кінааматарамі.

Адбыўся Усесаюзны конкурс аматарскіх фільмаў аб ашчаднасці і эканоміі ў народнай гаспадарцы. І радасна, што нашы беларускія кінааматары выступілі на гэтым конкурсе з вялікай цікавай праграмай. Самадзейная кінастудыя Мінскага ордэна Леніна і ордэна Кастрычніцкай Рэвалюцыі аўтамабільнага завода паказала на конкурсе фільм «Рэзервы на службу пяцігодкі», рэчыцкія кінааматары — кінанарыс «Як робіцца фанера», самадзейная кінастудыя Полацкага нафтаперапрацоўчага завода — нарыс «След на зямлі», «Лепшы па прафесіі» і «Прапановы» — работы гамяльчан. На конкурсе былі тры нарысы, знятыя ў Магілёве.

Цяжка даваць ацэнку ўсім работам. Спынюся толькі на стужках магіляўчан, у якіх я нядаўна пабываў.

У Магілёўскай вобласці шмат самадзейных студый, у якіх нядрэнна падрыхтаваныя аматары. Адна з іх — студыя «Прамень» пры доме культуры чыгуначнікаў, якой кіруе Адам Арцёмавіч Рагоўскі. Добра ведаюць у горадзе студыю «Электрык» завода электрарухавікоў, «Юпіцер» — завода «Строммашына».

Дарэчы, у гэтай студыі цікавая гісторыя. Камуніст, слесар-інструментальшчык завода «Строммашына» Міхаіл Райціс не без гумару расказаў, як яна арганізоўвалася. Ачышчалі тэрыторыю на суботніках, збіралі металалом, за выручаныя грошы купілі першую кінакамеру. Былы дырэктар завода Віктар Іванавіч Серабракоў кпіў: «Цырк будзеце наладжваць?» Але Райціс неўзабаве пачаў здымаць кінанарыс «Наш інструментальны», дзе былі зняты і заводскія «агрэхі». Калі на заводзе праходзіў справаздачна-выбарчы партыйны сход, прапанаваў камуністам паглядзець фільм. Многія былі здзіўлены: «Навошта гэта?» Але, убачыўшы, як на экране выглядае тое, да чаго як бы прывыклі, прыцярпеліся — ажывіліся. Фільм многіх кранўў за жывое. Цяпер у заводскай студыі выдатнае памяшканне, нават свая глядзельная зала. У плане — работы аб працоўных традыцыях, лепшых людзях завода. Вялікай папулярнасцю карыстаецца сатырычны часопіс «Звон», які выпускаецца адзін раз у два месяцы.

Упершыню ў нашай рэспубліцы гэтая аматарская студыя зняла невялікі мультыплікацыйны фільм «Навошта чалавеку агарожы» па малюнках інжынера-канструктара Валянціна Каротчанкі. Аператарам быў М. Райціс. І нягледзячы на тое, што фільм мае тэхнічныя і творчыя недахопы, глядзіцца ён жыва, цікава. Характэрна, што ў рабоце студыі прымаюць удзел інжынеры, начальнікі цэхаў. Яны пішуць сцэнарыі, кансультуюць.

Кінааператар самадзейнай студыі «Электрон» Тамара Новікава любіць кінамастацтва. Створаныя ёю фільмы «Тэхнічная творчасць», «Побач з табой» пабывалі на усесаюзным конкурсе. Фільмы з недахопамі, але яны каштоўныя тым, што расказваюць аб сваім заводзе, аб рабочых, іх творчасці, дружбе паміж моладдзю і старэйшым пакаленнем — ветэранамі вайны. Удала зняты моманты жыцця цэха, калі моладзь гуляе ў «каробачку» і ўсе разбягаюцца пры з'яўленні майстра. Іх, хто толькі што прыйшоў на завод, як быццам нічога не цікавіць, але паступова мы заўважаем, што юнакі зблiжаюцца з майстрам, які прайшоў вайны, вызваляў горад. Нарыс зняты месцамі схематычна, з многімі парушэннямі кампазіцыі, ёсць разнабойнасць у шчыльнасці цёмнага і светлага кадра, надуманыя планы. Але гэта не перашкаджае разгледзець людзей, зразумець іх, палюбіць.

Самадзейная студыя «МаАЗ» вельмі маладая. Яна арганізавалася ў кастрычніку 1970 года і мае добрую тэхніку. Разумеючы значнасць і сілу кіно, дырэкцыя, партыйны камітэт і мясцком удзяляюць ёй шмат увагі, дапамагаюць набываць кінаапаратуру.

У гэтай студыі ўжо ёсць сур'ёзныя работы, але галоўнае — удзельнікі яе самі выраблююць кінаапаратуру. Яны арыгінальна вырашылі пытанне з гукам на 16-міліметровай плёнцы не толькі ў сінхронным перазапісе, але і ў дэманстрацыі праекцыйным апаратам. Іх вынаходства заслугоўвае ўвагі.

Тэхнічны ўзровень апрацоўкі і здымкі вельмі высокі. Рабочы матэрыял чысты, правільна экспанаваны, гаворыць аб сур'ёзным падыходзе да аматарскага кіно. Вось толькі не хапае ў аператарскай рабоце свабоды кадра, руху самой кінакамеры. Кадры кінанарыса «Успомнім усіх па імёнах» заціснуты «жалезнай» кампазіцыяй, чым парушаецца рытм фільма.

Радуе папаўненне арміі кінааматараў. Адкрываецца новая аматарская студыя ў Магілёве пры таварыстве аховы прыроды.

Крыху насцярожвае аматарская студыя «Прамень» дома культуры чыгуначнікаў. Студыя, як я ўжо сказаў, адна са старэйшых у Магілёве, у яе сценах прайшлі нядрэнную тэарэтычную падрыхтоўку многія кінааматары. У гэтай студыі ёсць удалыя дакументальныя і ігравыя фільмы з удзелам самадзейных артыстаў. У кароценькім ігравым фільме «Нарэшце-такі» (аб рыбалцы) мне спадабаўся запеў фільма, дзе цітры зняты арыгінальна, з выдумкай. Але сам фільм зняты аднапланава, шмат абарваных, незакончаных планаў, што перашкаджала і мантажу. Разнабой у колеры.

Падобныя недахопы і ў ігравым фільме «Раненая кнігаўка» па апавяданні В. Цітова.

Вось тут я задумаўся. А ці варта траціць час, плёнку на ігравы аматарскі фільм? Вельмі слаба ўсё гэта выглядае на экране. Дрэнная ігра акцёраў не раскрывае вялікіх чалавечых пачуццяў.

Вялікая і дзелавая размова адбылася ў гэтай студыі разам з удзелам работнікаў гарадскога камітэта партыі і абласнога савета прафсаюзаў. Усебакова было абмеркавана пытанне аб сувязі кінааматараў з гледачом. Вырашана арганізаваць паказ у адным з кінатэатраў горада лепшых аматарскіх фільмаў, правесці вечары, прысвечаныя лепшым студыям. Было ўзнята пытанне арганізацыі аб'яднанага гарадскога аматарскага клуба пры гарадскім доме культуры.

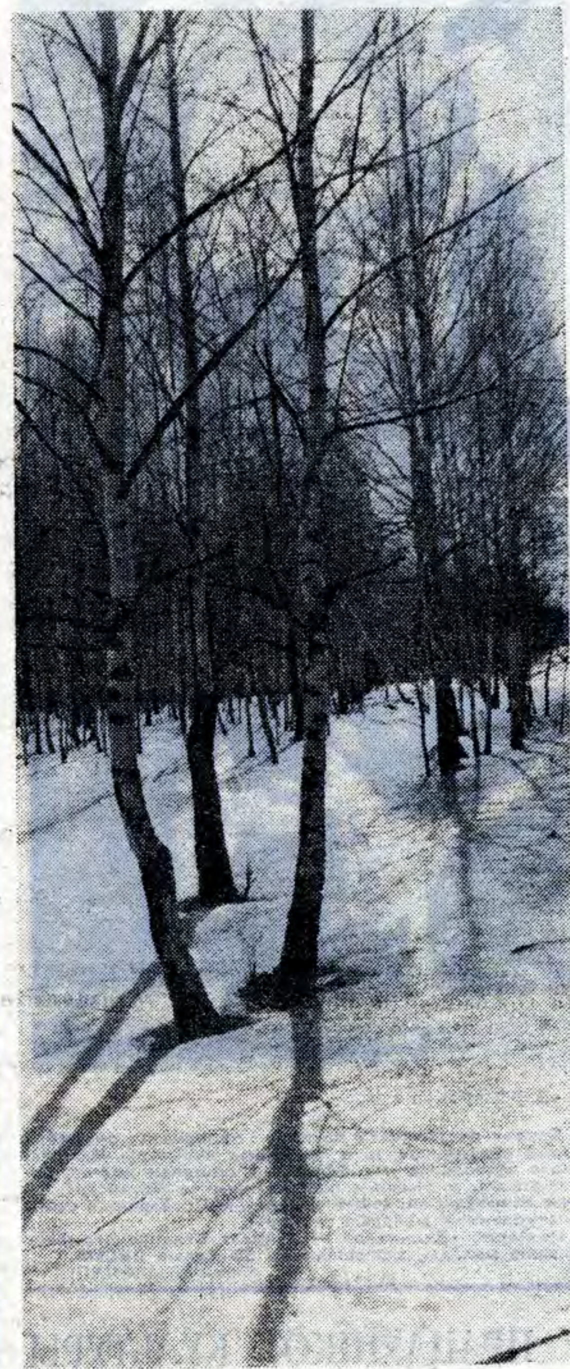
На гэтай сустрэчы гаварылася аб аб'яднанні намаганняў усіх студый горада для стварэння вялікага фільма аб Магілёўшчыне.

У вялікім мастацтве няма рэцэптаў, ёсць асноўныя каноны, якіх прытрымліваюцца майстры кіно, і гэтыя каноны запісаны ў багатай літаратуры аб кіно. Іх трэба ведаць.

Адзін агульны недахоп характэрны для нашых кінааматараў. Няма адбору ў знятым матэрыяле, і гэта перашкаджае мантажу фільма. У гатовым фільме бачыш шмат паўторных планаў. Яны не толькі разбіваюць экранны расказ, але і перашкаджаюць раскрыццю асноўнай думкі. А галоўнае, прайграюць фільмы, у якіх няма культуры здымак — неахайнае адзенне герояў, брудны цёмны фон, непрыбраны станок, хаця размова ідзе аб станоўчым героі. Часта слабыя дыктарскія тэксты. Яны як бы паўтараюць тое, што мы бачым на экране самі. І яшчэ: старанны адбор кадра дасць магчымасць глыбей прадумаць сюжэт фільма, правесці правільны мантаж задуманай тэмы.

У кінааматараў цікавая і нялёгкая задача — занатаваць кінакамерамі свой час, сучасніка.

Ф. ОСІПАЎ,
кінааператар.

САКАВІК.

Фотаэцюд Ул. КРУКА.

АБМЯРКОЎВАЮЦЦА НАВІНКІ РЭПЕРТУАРУ

Учора, 2 сакавіка, у Брэсце пачаў работу выязны пленум Беларускага тэатральнага аб'яднання. Яго ўдзельнікі паглядзяць і потым абмяркуюць нядаўнія прэм'еры абласнога драматычнага тэатра імя Ленінскага камсамола Беларусі — «Мяшчане», «А зоры тут ціхія...», «Саслужыўцы», «Залатое вуха» і спектакль мінулага года «Трэцяя варта».

З Мінска БТА камандзіравала групу тэатральных дзеячоў, якія разам з мясцовымі актывістамі аб'яднання прааналізуюць рэжысуру, акцёрскія работы, дэкаратыўнае афармленне і іншыя кампаненты названых вышэй пастановак. У прыватнасці, удзельнічаюць у пленуме народныя артысты БССР Г. Абуховіч і С. Бірыла, заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі Ул. Стэльмах, крытыкі Г. Барышаў, С. Пятровіч, А. Саннікаў.

«Беларуская балада».

«Трасуха».

«Вясковая вясёлая».

«Цар-дзяўчына і Іван».

Сакрэт пастаяннага поспеху народнага ансамбля танца «Вяснянка», што пры доме культуры Магілёўскага аўтазавода імя Кірава,—у пошуках новага, самабытнага, у высокім выканаўчым майстэрстве, у тым сапраўды вясновым настроі, які ствараюць сваім выступленнем маладыя танцоры.

Нездарма «Вяснянка» — лаўрэат Беларускага фестывалю моладзі, прысвечанага 50-годдзю ЛКСМБ.

Фота В. МАРЧАНКІ.

У ПРАЦАЎНІКОЎ КУЛЬТУРЫ

У інстытуце павышэння кваліфікацыі работнікаў культуры адбылася сустрэча супрацоўнікаў «Літаратуры і мастацтва» з загадчыкамі раённых аддзелаў культуры.

Аб праблемах у рабоце культурна-масавых устаноў рэспублікі, аб тым, чаго чакаюць ад газеты загадчыкі клубаў і бібліятэк, аматары вясковай сцэны, гаварылі Віктар Бургас з Ельска, Сяргей Прыдземскі з Вілейкі, Аляксей Клачко з Мастоў і іншыя.

Намеснік рэдактара газеты Алесь Бажко расказаў аб творчых і арганізацыйных планах рэдакцыі. Аб тым, якія мастацкія творы, публіцыстычныя матэрыялы знойдуць чытачы на старонках «Літаратуры і мастацтва», паведаміў загадчык аддзела літаратуры Яўген Каршукоў.

Свае новыя вершы прачыталі супрацоўніцы рэдакцыі паэтэсы Вера Вярба і Вольга Іпатава.

Н. КРЫЖАНОЎСКАЯ.

У РЭДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выказваю сардэчную ўдзячнасць усім тым, хто прыслаў свае віншаванні ў сувязі з маім шасцідзесяцігоддзем і ўзнагароджаннем Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Н. ПЕРКІН.

МАЛАДЫ АМЕРЫКАНЕЦ Джоэл Пічэні, які прыехаў на стажыроўку ў адзін з савецкіх універсітэтаў, выбраў тэмай сваёй дысертацыі творчасць Аляксандра Блока. Але першыя крокі Пічэні ў ролі стажора адразу ж паказалі, што яго мала цікавіць творчасць гэтага вялікага і складанага рускага паэта.

Пічэні, які прывёз з-за мяжы розныя паклёпніцкія выданні, поўныя брудных выдумак пра Савецкі Саюз, пачаў абдорваць імі савецкіх грамадзян — студэнтаў і знаёмых.

Пры гэтым ён не раз у гутарках з савецкімі людзьмі нашэптваў аб «дыскрымінацыі яўрэяў у СССР», а калі знаходзіў чалавека, гатовага слухаць расказ аб «зямным раі» ля цёплага паўднёвага мора, тут жа падсоўваў прапагандысцкую кніжку «Ізраіль». Яна павінна была адыграць ролю лакмусавай паперкі ў яго пошуках маладых людзей, якія б, зацікавіўшыся прапагандысцкімі фальшыўкамі Ізраіля, захацелі пакінуць сваю сапраўдную Радзіму — Савецкі Саюз...

...Распаўсюджванне ўсялякіх міфаў аб Ізраілі стала нормай у дзейнасці падрыўных прапаган-

У свой час турысцкую паездку па СССР рабіў амерыканскі рабін Фрайліх, які, злоўжываючы нашай гасціннасцю, збіраў тэндэнцыйную інфармацыю, займаўся сіяніскай прапагандай. Паездка Фрайліха па Савецкай краіне была спынена кампетэнтнымі органамі. Услед за ім быў выдураны амерыканскі грамадзянін Левін, які таксама выконваў заданне аднаго з сіяніцкіх цэнтраў.

Прыязджаючы ў сацыялістычныя краіны як турысты, навуковыя работнікі, студэнты, спецыялісты, сіяніцкія эмісары, як правіла, ужываюць розныя хітрыкі, каб схіліць некаторых асоб да выезду ў Ізраіль. Ідэалагічная апрацоўка звычайна пачынаецца з таго, што эмісар сіяніцкага цэнтра ўстанаўлівае кантакт з аб'ектам апрацоўкі «як яўрэй з яўрэем», цікавіцца, чым займаецца, як жыве яго «брат па крыві», а потым ужо асцярожна пераходзіць да прапаганды ідэі аб'яднання ўсіх яўрэяў і прапануе перабрацца ў Ізраіль, робячы шчодрыя абяцанні адносна будучага ўладкавання на «зямлі продкаў».

Так дзейнічаў, у прыватнасці, дырэктар ад-

«МАЛЕНЬКІЯ ПТУШКІ»

дысцкіх служб як самога Ізраіля, так і ЗША, Англіі і іншых капіталістычных дзяржаў.

Прычым, каб надаць большай верагоднасці сваім акцыям, ідэалагічныя дыверсанты Тэль-Авіва і прапагандысцкія службы міжнародных цэнтраў сіянізму ў ЗША, Англіі, Францыі, Швейцарыі і іншых капіталістычных краінах спрабуюць выкарыстаць у якасці рупару сваёй падрыўной прапаганды тых асобных грамадзян, якія, выехаўшы з СССР у Ізраіль, маглі б стаць «сведкамі дыскрымінацыі яўрэяў у Савецкім Саюзе», пацвердзіць выдумку, што колькасць асоб, якія хочуць выехаць з СССР у Ізраіль, вялікая, але ім нібыта не дазваляюць пакінуць Савецкі Саюз.

Канечне, такія фальшыўкі сіяніцкіх ідэалагічных дыверсантаў пабудаваны на пяску, і яны самі выдатна разумеюць, што пытанне аб выездзе за граніцу савецкае заканадаўства вырашае з максімальнай дэмакратычнасцю. Калі некаторыя савецкія яўрэі хочуць выехаць да сваіх сваякоў за граніцу, у тым ліку ў Ізраіль, яны атрымліваюць такую магчымасць.

У свой час, напрыклад, з Савецкага Саюза выехала да сваякоў у Ізраіль вядомая выканаўца яўрэйскіх народных песень Няхама Ліфшыцайтэ. У размовах са знаёмымі свой ад'езд у Ізраіль Ліфшыцайтэ матывавала жаданнем вывучаць яўрэйскі музычны фальклор. Яна «ехала толькі спяваць, а не гаварыць пра палітыку»—так было сказана ў адным з інтэрв'ю, апублікаваным у друку Тэль-Авіва адразу ж пасля прыезду спявачкі ў Ізраіль.

Аднак прыезд Ліфшыцайтэ з СССР сіяністы адразу пачалі выкарыстоўваць для распальвання антысавецкай істэрыі ў Ізраілі, ЗША і іншых капіталістычных краінах, дзе актыўна дзейнічаюць цэнтры міжнароднага сіянізму. Сіяністы паспяшаліся параўнаць Ліфшыцайтэ з «маленькай птушкай, якой удалося вылецець з жалезнай клеткі».

І «маленькай птушцы» спадабалася гэта вялікая хлусня. Яна падхапіла яе і, выехаўшы на гастролі ў Злучаныя Штаты Амерыкі, пачала расказваць небыліцы пра свой «дзёрзкі крок» — намер спець на конкурсе артыстаў савецкай эстрады яўрэйскія песні, «каб ведаць, як будзе рэагаваць Крэмль на яўрэйскую песню».

Як вядома, гэты «дзёрзкі крок» даў магчымасць Ліфшыцайтэ стаць лаўрэатам Усесаюзнага конкурсу артыстаў эстрады і зрабіць шматлікія гастрольныя паездкі па Украіне, Сярэдняй Азіі, Паволжы і іншых раёнах нашай краіны, а таксама выступіць з канцэртамі ў Аўстрыі і Францыі.

Пра гэта Ліфшыцайтэ лічыць за лепшае маўчаць, але, забыўшы элементарную прыстойнасць, заяўляе, што, на яе думку, «вельмі цяжка будзе аднавіць яўрэйскую культуру ў Савецкім Саюзе».

Пра якую культуру ідзе гаворка? Ці пра тую, да носьбітаў якой разам з Ліфшыцайтэ міжнародны сіянізм спрабуе залічыць і рад іншых асоб, якія выехалі на Захад?

Напрыклад, адным з герояў падрыўной радыёпрапаганды Ізраіля стаў былы фарцоўшчык, якога раней судзілі ў СССР і які выехаў у Ізраіль да сваякоў, Рыгор Фейгін, якога радыё Тэль-Авіва выдае за былога маёра Савецкай Арміі і «ардэнаносца».

Нярэдка гучыць у эфіры голас скрыпача-перабежчыка Міхаіла Гальдштэйна, які вырашыў спецыялізавацца на антысаветчыне і выступае з рознымі злоснымі пасквілямі аб жыцці ў СССР.

Але сіянізм выкарыстоўвае для ажыццяўлення падрыўных дзеянняў не толькі радыё, друк і іншыя масавыя сродкі інфармацыі. Нярэдка ідэалагічныя дыверсіі даручаюцца спецыяльным эмісарам міжнародных цэнтраў сіянізму, якія прыбываюць у сацыялістычныя краіны пад рознымі прыкрыццямі.

Яшчэ калі ў Маскве было ізраільскае пасольства, яго супрацоўнікі распаўсюджвалі ў час паездак па СССР злосную сіяніцкую літаратуру. Такімі непрыстойнымі справамі займаліся, напрыклад, першы сакратар пасольства Ізраіля ў Маскве Шарэт, трэці сакратар пасольства Эфраім Паз, яго жонка Бацья Паз і іншыя.

Страціўшы магчымасць дзейнічаць у СССР пад выглядам дыпламатаў, эмісары сіянізму пачалі ўжываць іншыя спосабы пранікнення ў СССР. З дапамогай спецслужб Ізраіля яны засылалі ў СССР «турыстаў», якія згаджаліся весці прапаганду ідэй сіянізму ў СССР.

дзела так званага «Сусветнага яўрэйскага агенцтва», член выканкома міжнароднай сіяніцкай арганізацыі Ілiягу Добкін. Ён імкнуўся падкупіць сваіх сваякоў спецыяльна прывезенымі падарункамі, ад якіх, яны, аднак, адмовіліся. Місія яго пацярпела поўны правал.

Да правядзення ідэалагічных дыверсій у сацыялістычных краінах міжнародныя сіяніцкія цэнтры і спецслужбы Ізраіля прыцягваюць і асобных карэспандэнтаў буржуазных газет і часопісаў, акрэдытаваных у СССР. Пры гэтым улічваецца, што карэспандэнтам даводзіцца ўстанаўліваць кантакты з мясцовымі жыхарамі, сустракацца з імі ў самых розных абставінах. Гэту акалічнасць ідэалагічныя дыверсанты, выконваючы волю Тэль-Авіва, спрабуюць выкарыстаць для таго, каб выклікаць сярод савецкіх людзей працэсы, якія б садзейнічалі распаўсюджванню ідэй сіянізму і давалі магчымасць прыцягваць асобных грамадзян да выканання заданняў сіяніцкіх цэнтраў.

Невыпадкова карэспандэнт маскоўскага бюро амерыканскага агенцтва Асашыэйтэд Прэс Джэймс Пайперт літаральна з першых дзён свайго знаходжання ў Савецкім Саюзе накіраваў свае «журналісцкія» намаганні на ўстанаўленне кантактаў з маладымі людзьмі яўрэйскай нацыянальнасці, правацыруючы іх на антысавецкія выказванні, даручаючы ім «далікатныя» заданні па зборы інфармацыі, якая дыскрэдытуе нашу краіну і савецкіх людзей. Разам з Пайпертам актыўна дзейнічаў і другі амерыканскі карэспандэнт Сандэр Польстэр — супрацоўнік газеты «Нью-Йорк пост».

Пайперт і Польстэр пасля пэўнай ідэалагічнай апрацоўкі маладога масквіча М. прапанавалі яму супрацоўнічаць у адным з амерыканскіх сіяніцкіх «цэнтраў» і рэгулярна інфармаваць гэты «цэнтр» аб становішчы яўрэяў у Савецкім Саюзе. «Ва ўзнагароду» замежныя журналісты паабяцалі арганізаваць выезд М. і яго сваякоў у Ізраіль або ЗША, перавесці грошы і каштоўнасці ў адзін з банкаў на Захадзе, а потым дапамагчы атабарыцца за мяжой.

Але М. хутка разабраўся ў сапраўдных мэтах ідэалагічных дыверсантаў і звярнуўся ў адпаведныя кампетэнтныя арганізацыі з просьбай дапамагчы яму пазбавіцца ад такіх «сяброў».

У правядзенні вострых правакацыйных акцый Тэль-Авіў і міжнародныя цэнтры сіянізму абапіраюцца на ўдзельнікаў розных сіяніцкіх арганізацый, якія дзейнічалі ў многіх краінах свету. Асабліва сумную вядомасць набыла сабе сваімі правакацыйнымі хуліганскімі ўчынкамі сіяніцкая арганізацыя ЗША «Джуіш дэфэнс ліг» («Ліга абароны яўрэяў»). Верхавод гэтай адкрыта расісцкай арганізацыі былы равін Меір Каханэ адкрыта выступае з пропаведдзю расавай і нацыянальнай варожасці, заклікае да расправы з савецкімі людзьмі. Менавіта каханаўскія малойчыкі не раз арганізоўвалі ўзрывы саматробных бомб са слезатачывым газам і розныя іншыя акты разбою ў адносінах савецкіх артыстаў, якія выязджалі на гастролі ў ЗША.

Толькі на просты пералік бясчынстваў лігі Каханэ спатрэбілася б некалькі старонак. Хуліганы кінулі гранату са слезатачывым газам у глядзельную залу Чыкагскага опернага тэатра ў час гастроляў ансамбля Ігара Майсеева, напалі на аўтобус з артыстамі савецкага «Цырка на лёдзе» ў Філадэльфіі, узарвалі самаробныя бомбы з аміякам на канцэртах сусветна вядомых савецкіх выканаўцаў Д. Ойстраха, С. Рыхтара, Л. Когана. Малойчыкі-расісты ўчынілі дэбош на канцэрце Омскага народнага хору.

І, нарэшце, самае апошняе злачынства бандыцкай лігі Каханэ. Нядаўна ў канторы вядомага арганізатара гастроляў савецкіх артыстаў у ЗША Саламона Юрока і ў будынку кампаніі «Каламбіа артыстс», якая таксама ўдзельнічала ў арганізацыі гастроляў дзеячоў савецкага мастацтва ў Амерыцы, адначасова ўзарваліся запальныя бомбы. У тое ж імгненне ў тэлеграфным агенцтве Асашыэйтэд Прэс зазваніў тэлефон і нейчы голас паведаміў, што гэта справа рук «лігі абароны яўрэяў», якая, маўляў, не дапусціць «працягвання культурных сувязяў ЗША — СССР».

Запальныя бомбы былі начынены спецыяльнай сумессю, якая не паддавалася тушэнню вадой і звычайнымі вогнетушыцелямі. У агні загінула сакратар канторы С. Юрока — Ірыс Канэс, былі дастаўлены ў шпіталь некалькі пацярпелых ад агню

ЗАЎСЁДЫ Ў СЭРЦЫ—РАДЗІМА...

Марыя ВЕГА

Марыя Мікалаеўна Ланг (літаратурны псеўданім — Марыя Вега) у канцы грамадзянскай вайны апынулася ў эміграцыі, спачатку жыла ў Францыі, зараз — у Швейцарыі.

Творы Марыі Вегі — паэтэсы, празаіка, драматурга — шырока вядомы ў асяроддзі рускіх эмігрантаў у многіх краінах свету, асабліва ў Францыі, ФРГ і ЗША. Яна — аўтар трох зборнікаў вершаў. У Савецкім Саюзе Марыя Вега друкуецца з 1962 года. Паэтычны зборнік «Одолень-трава» — першая кніга вершаў таленавітай паэтэсы, выдадзеная на яе Радзіме.

У многіх вершах паэтэса выказвае пачуццё глыбокай журбы па роднай зямлі, па непаўторных яе пейзажах, па музыцы роднай мовы. Родная кніга, роднае слова для яе неабходны, як хлеб надзённы. Воляй лёсу вымушаная жыць далёка ад Радзімы, Марыя Вега ўвесь свой талент аддае служэнню роднай краіне, роднаму народу.

Прапаноўваем вашай увазе вершы Марыі Вегі ў перакладах з рускай мовы Анатоля Грачанікава.

МАЙ ЯГО СТАГОДДЗЯ

Бяссмерце — гэта памяць ў сэрцы
кожным
Праз сто і праз пяцьсот гадоў сівых...
Як пра жывога, расказаць мы зможам
Ім пра таго, каго няма ў жывых.

А ці ж няма!
Ды хіба ж мы не знаем,
Што ўсюды ён. Жыве краіна ім,
Што Ленін быў яе вясной і маем,
Зрабіў ён час навекі маладым.

Квітнее памяць светлаю ліleяй,
У светлы дзень — квітнее далягляд.
Перад яго гранітным Маўзалеем
Паводкай разліваецца парад.

Як сад у белапенным карагодзе,
Ён паўстае над сонечнай Масквой —
Май незвычайны, май яго стагоддзя
Не пасмяротнай славы,
а жывой!

РОДНАЯ МОВА

На мове мы гаворым той,
Што занядбана ачарсцвела,
Як без спагаднасці жывой —
Змарнелая душа і цела.

Запасы слоў! Як мала іх!
Іх час, як нас, здрабніў, прыгорбіў,
Хоць знеслі мы ў жабрачай торбе
Іх з родных стэпаў залатых.

А міма зладжана, натхнёна,
У звонкім цоканні падкоў
Ідуць пад сцягам пад чырвоным
Жывыя раці свежых слоў.

Хай сцяг трапечацца і б'ецца,
Паўз нас барвова прамільгне,
Ды слова ззяе і віецца,
Яно не знікне, слова, не!

Раскалыханае вятрамі,
Яно струменіць водар свой
Над зледзянелымі марамі,
Над снежным светам, над зямлёй,
Над кожным днём, шынком,
пякарняй,
Над белым зарывам зімы...
Над еўрапейскаю лякарняй,
Дзе стогнем у выгнанні мы.

РАЗМОВА

— Многа на свеце бачылі
(Дзе мы ні пабывалі):
Індыйскія кветкі гарачыя,
Альпы і Гімалаі.

Вежы, саборы, глетчары,
Струхлелы і вечна новы
Рым сустракаў пад вечар нас
Бронзавы і ліловы.

Стралой да наступнага берага,—
Цуд жалезабетона:
У каралях агнёў Амерыка
Люляла мост Вашынгтона...

Шлях наш разліўся хвалямі
Стракатымі па планеце.
Дык чаму ж замаўчалі вы!
Што ў снах вашых зорна свеціць!

— Рачулку я ведала ціхую,
Мосцік там ёсць драўляны.
Увесну вызваньваюць-цікаюць
Ландышы на палянах.

Бярэзнічкі там світальныя,
Гнецца жыта над сцежкамі.
Гасцінцы там снежна-дальнія,
І бездараж зырка-снежная.

Пад палазамі роўнымі
Там снег рыпіць спрасаваны...
— Мы помнім сузор'і гронкамі
Над пальмаваю Гаванай,

Калі мексіканскай восенню —
Сліпучыя зоркапады...
Вы бачылі гэтыя россыпы,
Вясёлкавыя каскады!

— Іх прыгажосць адзначыла,
Ды,— прызнацца не сорам,
Большых зорак не бачыла,
Як па-над Чорным морам...

— Што ж вы знайшлі ўсцешнае!
Бураны, пурга, маразы,
Бездараж зырка-снежная,
Рачулкі, масты, бярозы!

— Хаця тыя далі — нясветлыя,
Рэкі, моры і сушы,
Але нарадзілі светлыя,
Вялікія рускія душы.

І толькі там не ўзняверцы,
Без хадульных прамоў аб цуду
Б'юцца цудоўныя сэрцы
Рускага люду.

ЛІХТАР

Снег падаў колкі, як ігліца...
А за карункамі гардзін
Вярцела ўвішна жартаўніца
На чорнай пальцы апельсін.

І цень аранжавае долькі
Упаў на кніжны пераплёт.
Былі у цэлым свеце толькі
Зіма, журба, ліхтар і лёд.

Што ёсць прасцей на свеце гэтым
Ад уяўлення! Вось ізноў
Над сярэдземнай хваляй — лета,
Пах апельсінавых гаёў.

Сярод рабрыстых скал — заліvы,
Звон мандаліны, скрып вясла,
На ўзгорку, ў навісі алівы,
Усхліп пянотнага асла —

Ужо ў натхненні незамглёным
Зляталіся з вышынь у дом...
Паўзлі азябла парасоны,
Як чарапахі, за акном.

І ВЯЛІКАЯ ХЛУСНЯ

і атрутнага дыму, у тым ліку і сам 83-гадовы імпрэсарыо С. Юрок.

— Гэта забойства,— заявіў С. Юрок у шпіталі,— самае сапраўднае забойства. Напад бандытаў.

Як вядома, С. Юрок, які аддаў многа сіл і энергіі арганізацыі гастроляў савецкіх творчых калектываў і асобных выканаўцаў у ЗША,— па паходжанні яўрэй, яўрэйка і Ірыс. Пагрозы супраць С. Юрока і трагічная гібель Ірыс Канэс яшчэ раз сведчаць, што пагромшчыкі з лігі Кахане, як, між іншым, і іншыя сіяністы, на словах называючы сябе «абаронцамі» яўрэяў, мала клапоцяцца пра іх. Мэта лігі не абарона яўрэяў, а, перш за ўсё,— антысаветызм, разбой і правакацыі, бандытызм і пагромы.

Вялікую актыўнасць у правядзенні правакацый, хуліганскіх выхадак і іншых злачынных дзеянняў супраць савецкіх грамадзян праяўляюць і англійскія цэнтры «Лейбарысцкія сябры Ізраіля», «Універсітэцкі камітэт абароны савецкіх яўрэяў» і іншыя.

Вясной 1971 г. на гастролі ў Англію выязджаў заслужаны Ансамбль песні і танца УССР Кіеўскай ваеннай акругі. Гэты творчы калектыў быў аб'ектам пастаянных нападак і правакацый з боку сіяністаў. Яны спрабавалі сарваць прэс-канферэнцыю, хуліганілі, пагражалі артыстам фізічнай расправай. У ноч з 10 на 11 мая 1971 года невядомыя злачынцы падпалілі атэль «Нью-Лэнхэм», у якім жылі артысты савецкага ансамбля (ансамбль пакінуў атэль літаральна за некалькі гадзін да пажару).

Зараз для ўзмацнення падрыўной дзейнасці супраць сацыялістычных краін сіяністы ствараюць новыя арганізацыі і цэнтры. У ЗША, напрыклад, створаны амерыканскі цэнтр міжнароднага сіянізму — «Амерыканская канферэнцыя аб становішчы савецкіх яўрэяў» (АКПСЕ), у якую ўвайшлі 28 буйнейшых сіянісцкіх арганізацый. Гэтым цэнтрам была праведзена злосная антысавецкая кампанія па зборы подпісаў губернатараў штатаў ЗША пад «заявай ад імя савецкіх яўрэяў», якую сіяністы сфабрыкавалі самі. Актыўны ўдзел у сіянісцкай прапагандзе прымае і вядомая амерыканская радыёстанцыя «Голас Амерыкі», пры якой створана спецыяльная група па падрыхтоўцы праграм аб «становішчы савецкіх яўрэяў».

Пры гэтым ідэолагі сіянізму без стомы прапаведуюць ідэю «абсарбацыі», гэта значыць, збору ўсіх яўрэяў у Ізраілі — «на зямлі продкаў».

Адначасова ізраільскія лідэры зноў (ужо ў каторы раз!) спрабуюць раздуць прапагандысцкую шуміху вакол так званага «яўрэйскага пытання» ў СССР. Характэрна, што сіяністы знаходзяць у гэтай бруднай справе пастаянную падтрымку імперыялістычнага, перш за ўсё, амерыканскага буржуазнага друку, які даўно ўжо цесна супрацоўнічае з сіянізмам.

Яшчэ ў 1967 годзе ў Нью-Йорку выйшла брашура пад крыклівым загалоўкам «Ізраіль і яўрэі ў савецкім люстры». У гэтай брашуры робіцца вывад, што ў нашай краіне пад знакам асуджэння ізраільскай агрэсіі нібыта разгарнулася «кампанія, якая пагражае яўрэям, што жывуць у СССР». І хоць адкрыты паклёп у гэтай брашуры відавочны, прапагандысцкая машына ЗША ў нашы дні зноў прыбягае да падобнага труку.

Напрыклад, нядаўна член рэдкалегіі газеты «Нью-Йорк таймс» Гары Шварц у вялікім артыкуле спрабаваў сказіць нацыянальную палітыку Савецкага Саюза і становішча грамадзян яўрэйскай нацыянальнасці, сцвярджаючы, што ў СССР нібыта існуе антысемітызм.

Шырока вядомая сваімі прасіяністцкімі сімпатыямі «Нью-Йорк таймс» робіць выгляд, што не заўважае антысемітызму, які ўкараніўся ў жыцці грамадства ЗША, дзе дзейнічае не адзін дзесятак арганізацый адкрытага фашысцка-антысеміцкага характару, дзе друкуецца нямала газет і часопісаў, якія старанна прапагандуюць антысеміцкія ідэі.

Сіяністы і іх апекуны пра гэта не пішуць і не гавораць. Яны шукаюць антысемітызм там, дзе яго няма. Бо вядома, што ў нашай краіне яўрэі — раўнапраўныя члены вялікай братняй сям'і народаў. Каля васьмі тысяч яўрэяў выбраны дэпутатамі Вярхоўнага Савета СССР, Вярхоўных Саветаў саюзных рэспублік і мясцовых Саветаў дэпутатаў працоўных. У гады Вялікай Айчыннай вайны 170 тысяч воінаў-яўрэяў былі ўзнагароджаны ордэнамі і медалямі СССР, 107 з іх прысвоена званне Героя Савецкага Саюза, а генералу арміі Крэйзеру і генерал-палкоўніку Драгунскаму гэта высокае званне прысвоена двойчы.

Заклікаючы савецкіх яўрэяў да выезду ў Ізраіль, сіяністы свядома ігнаруюць той факт, што за 50 з лішнім гадоў Савецкай улады ўжо некалькі пакаленняў савецкіх яўрэяў выраслі ва ўмовах сацыялістычнага ладу і выхаваны на камуністычных ідэалах. Разам з іншымі народамі нашай краіны савецкія яўрэі паспяхова працуюць у прамысловасці, сельскай гаспадарцы, ва ўстановах навукі і культуры, 71 чалавеку з іх прысвоена высокае званне Героя Сацыялістычнай Працы. Тысячы савецкіх яўрэяў з'яўляюцца членамі партыі камуністаў, дзевяць з дзесяці маладых яўрэяў ва ўзросце ад 14 да 28 — камсамольцы.

Шуміха, узнятая ізраільска-амерыканскімі сіяністамі, выклікана, канечне, не клопатамі аб сваяках, па якіх вельмі засумавала ізраільская верхавінка. Справа ў тым, што прэм'ер-міністр Ізраіля Голда Меір такім шляхам спрабуе атрымаць рабочую сілу, засяліць акупіраваныя землі, асвоіць балоты і бясплодную пустыню і, канечне, атрымаць як мага больш гарматнага мяса. Вось чаму цэнтры міжнароднага сіянізму паставілі перад сабой мэту ўзмацніць кампанію за масавую эміграцыю ў Ізраіль і перш за ўсё мужчын прызыўнога ўзросту. У гэтым і тоіцца асноўная прычына ўспышкі паклёпніцкай кампаніі аб «праследаванні яўрэяў у СССР».

На адной з сіянісцкіх брашур з крыклівай назвай «Дамоў!» накрэслена на першай старонцы «З Новым годам! Ад яўрэяў ЗША — яўрэям СССР!» І крыху ніжэй: «Мы вас не забылі!» Усё гэта дадзена з дзвюма шматзначнымі фатаграфіямі. Злева — маршыруючыя ізраільскія салдаты, справа — сцяг Ізраіля на фоне чацвёркі рэактыўных бамбардзіроўшчыкаў. Больш красамоўна не скажаш: калі ласка, прыязджайце ў Ізраіль, каб прыняць удзел у агрэсіі.

Але савецкія людзі ведаюць, што перасяленцаў, якія прыбываюць у Ізраіль, чакае жыццё, поўнае нястач і цяжкасцей. Невыпадкова за апошнія 20 гадоў з Ізраіля выехала каля 250 тысяч чалавек, або 20 працэнтаў тых, што прыехалі. Бязлітасная эксплуатацыя, шалёная расісцкая палітыка Ізраіля ўжо з першых дзён жыцця ў краіне хутка пераконваюць імігрантаў у ілжывасці сіянісцкай прапаганды. Гэта цалкам адчулі на сабе, хлябнуўшы гора ў сіянісцкім «раі», жыхар Гродна Н. Касавар, мінскі настаўнік Б. Самахвалаў, бабруйчанін І. Рабой, кіеўскі інжынер М. Чуднер, жыхар Чарнаўцоў М. Сірата і іншыя, што вярнуліся ў СССР.

Адзін з ашуканых сіянісцкай прапагандай Сямён Рабіновіч, звяртаючыся да савецкіх улад, піша: «Першага студзеня 1971 года я прыбыў з Савецкага Саюза ў Ізраіль. Прашу дазволіць мне вярнуцца назад у Савецкі Саюз. Я зразумеў, што не здолею жыць у любой іншай краіне, апрача як у Савецкім Саюзе, дзе нарадзіўся і з якім звязана ўсё маё жыццё...»

Чарговая прапагандысцкая шуміха разгорнута зараз міжнароднымі сіянісцкімі цэнтрамі ў сувязі з сіянісцкім кангрэсам, які адбыўся ў студзені 1972 года ў Іерусаліме. Па задуме яго арганізатараў кангрэс павінен быў падагрэць істэрычную кампанію супраць СССР, прыцягнуць новыя сілы для ўдзелу ў ёй і заклікаць сіяністаў актыўна «ўкараняцца» ў структуру камуністычных дзяржаў, г. зн. ажыццяўляць ідэалагічныя дыверсіі і іншыя падрыўныя дзеянні непасрэдна ў сацыялістычных краінах.

Аднак у першы ж дзень работы сіянісцкае зборышча ў Іерусаліме аказалася ў асадзе. Прадстаўнікі раду маладзёжных і студэнцкіх арганізацый Ізраіля, не згодныя з палітыкай Тэль-Авіва і лідэраў сіянісцкага руху, выйшлі на масавую дэманстрацыю пратэсту каля будынка, дзе сабраліся на свой злёт сіянісцкія главары. Дэманстранты пратэставалі супраць знешнепалітычнага курсу Тэль-Авіва, патрабавалі змяншэння выдаткаў на ваенныя патрэбы і павышэння заработнай платы.

Правакацыйны характар іерусалімскага кангрэсу, як і сіянісцкага зборышча, што праходзіў у свой час у Брусселі, сустрэў рашучае асуджэнне ў нашай краіне.

У апублікаванай у друку заяве групы савецкіх грамадзян яўрэйскай нацыянальнасці, якія жывуць у Мінску, гаворыцца:

«...Мы рашуча пратэстуем супраць правакацыйных выдумак сіяністаў. Як бы ні шалелі паны сіяністы, нішто не пахісне адданасці савецкіх яўрэяў, як і ўсіх савецкіх людзей, сваёй сацыялістычнай Радзіме, сваёй вялікай ленінскай партыі».

Савецкія людзі не раз даказалі сваю адданасць ідэалам камунізма і на палях баёў і ў мірнай працы. Вось чаму ніякія прошукі міжнароднага сіянізму не могуць пахіснуць ідэйную стойкасць савецкага народа, яго пастаянную гатоўнасць адстаяць заваёвы сацыялізма ад нападак імперыялістычнай рэакцыі і пабудаваць камуністычнае грамадства.

В. ЮЖЫН.

ВЯСЁЛАЯ ТРАСЯНКА

ЖАРТЫ, ГУМАРЭСКІ, ПАРОДЫ, ЭПІГРАМЫ, ШАРЖЫ

НАТАША *(з узрушэннем)*. Зірні на гэтага!.. Вунь на таго, хто з легкавушкі выскачыў. Ай-я-яй, якая грандыёзная барада, а кучары аж на каўнер кладуцца. А джэмпер — імпартны! Вось гэта з'ява!

ПАЛІНА *(не падзяляе захаплення)*. Колішні мой знаёмы.

НАТАША. Няўжо? Хто ж ён: скульптар, мастак, дырыжор?..

ПАЛІНА *(усміхаецца)*. Ні тое і ні другое.

НАТАША. Можа лірычны тэнар, першая скрыпка, паэт-лірык?..

ПАЛІНА. Лірык то лірык, ды не паэт.

НАТАША *(без ранейшага ўжо захаплення)*. Дык можа сатырык, гумарыст?

ПАЛІНА. Ой, Наташка, якая ты ўсё-такі дзівачка!

НАТАША *(расчаравана)*. І не сатырык? Дык чаму ён такім гогалем ходзіць?

ПАЛІНА. Перад табой, Наташка, раманіст!

НАТАША *(аж засвяцілася)*. Раманіст?! Ой, Паліначка, няўжо гэта праўда?

ПАЛІНА. Не маню.

НАТАША. Значыць, у яго ёсць раман?

ПАЛІНА. Не адзін, а цэлыя тры!

НАТАША *(з ранейшым узрушэннем)*. Такі малады і ўжо тры раманы! Трылогія, значыцца? І, напэўна, карыстаецца поспехам?

ПАЛІНА. У яго раманах, каб ты ведала, — усе трыццаць тры адмычкі да поспеху..

НАТАША. Дык ты скажы мне назвы яго раманаў.

ПАЛІНА. Калі ласка! Леначка, Рытачка, Люсенька!..

НАТАША *(у захапленні)*. Ой, як цікава! І тэма — пальчыкі абліжаш: сучасныя дзяўчаты!

ПАЛІНА. Ты, Натачка, не памылілася. *(Шэпча на вуха)*. Першы яго раман быў з Леначкай Грудзінскай, другі — з Рытачкай Кружэня, трэці — з Люсенькай Ляшчэня...

НАТАША *(з абурэннем)*. З гэтай размаляванай лялькай? Ой, мамачкі! Не інакш, усе мужчыны сляпыя.

ПАЛІНА. Не хвалюйся, Натачка, бач, цябе ён ужо заўважыў. *(Зноў шэптам)*. Паміж намі, дзяўчатамі, кажучы, па яго вачах відаць, што цяпер гэты спадпічнік натхніўся на новы, чацвёрты, раман. *(Наташа прыхарошваецца)*. Аднак улічы: ён будзе такім жа кароткім, як папярэднія. Адным словам — міні-раман.

Іван РАЛЬКО

ВЫ ДАРУЙЦЕ НАМ СЁННЯ, ЖАНЧЫНЫ

Вось і зноў ваша светлае свята...
Ваша свята,
якіх не багата.
А ў мужчын, як заўжды, —
праз гады, —
Не хапае ўсё часу
На жаночага свята акрасу.
Не хапае якойсьці хвіліны.
Ах, мужчыны... мужчыны...
Я—адзін з вас: такі ж недарэка...
Дзе шукаць,
Дзе дастаць
Дзіўных траў — добрых лекаў —
Ад няўвагі —
знявагі
І крыку —
разліку...
Дзе знайсці запаветнае зелле тое!..
Мо ля шэрай
замшэлай лясіны
Каля вузенькай сцежкі ласінай,
А мо ў пушчы —
на дзікай паляніцы,
Дзе таўкуцца камарыкі ў танцы!
На гэта адразу
Не знойдзеш адказу,
Не высніш патрэбных слоў, —
(дакарай, распінай нас, Любоў!..) —
Вы даруйце нам сёння, Жанчыны!
Раз у год мы прыходзім з павіннай...
І ў вачах вашых — свет маладзее,
Узыходзіць, як сонца, надзея...

З ФРАНЦУЗСКАГА ГУМАРУ

Маленькі хлопчык пытае маленькую дзяўчынку:

— Калі мы будзем вялікія, выйдзеш за мяне замуж?

— Не, я ніяк не магу, — адказвае дзяўчынка.—Разумееш, у нас у сям'і выходзяць замуж толькі за сваякоў: мама выйшла за тату, бабуля—за дзеда, а цётка—за дзядзьку...

□

— Дарагі, паедзем на тыдзень у Ніццу.

— Гэта немагчыма. Трэба падумаць пра нашы даўгі.

— Вось там у цябе і будзе больш часу думаць пра іх.

□

Жонка падае абед мужу, які прыйшоў з работы:

— Дарагі, сёння па радыё перадавалі два цудоўныя рэцэпты: плямазнішчальніка і супу.

Пачуўшы гэта, муж адкладвае лыжку.

— Ну, дарагая, цяпер, калі я паспрабаваў плямазнішчальнік, ты пачастуеш мяне супам?

У КНІГАРНІ

— Скажыце, калі ласка, у вас ёсць кніга «Мужчына—уладар жанчын»?

— Звярніцеся налева, у аддзел фантастыкі.

РАМАН У ПІСЬМАХ

«Дарагая Мары!

Гэта ўсё мая жахлівая рассеянасць. Дакладна памятаю, што ўчора ўвечары прасіў Вашай рукі, але ніяк не магу ўспомніць, што Вы мне адказалі...»

«Мой дарагі Анры!

Як міла, што Вы напісалі мне. Мне было вельмі прыкра, што я ніяк не магла ўспомніць, каму адказала «не» ўчора ўвечары».

Пераклала з французскай Э. ІОФЕ.

А. МІМРЫК

ПА САКРЭЦЕ

Мая жонка — усім жонкам жонка. Хочаце верце, хочаце не. А лепш я раскажу пра яе. Каб толькі яна не даведалася, бо жыцця тады не будзе.

Аднаго разу жонка дужа мяне здзівіла і ўразіла. Чакаў яе з работы, чакаў, а яна з'яўляецца толькі ў дзесяць гадзін вечара. Гляджу і вачам не веру. Жонка гэта ці не жонка? Твар нібы яе, а вось валасы... Што з імі? Сталі зусім белыя, як сівыя. Прычоска высокая, бы птушынае гняздо.

— Мяфодзік, праўда, прыгожа? Даўно хацелася мне стаць бландзінкай.

Жончын голас вывеў мяне з аслупянення.

— Цяпер цябе хоць на сцэну выпускай! — засмяяўся я.

Тыдні два я не мог прывыкнуць да жонкі. Зірну і думаю: «Што яна з сабою робіць?»

Аднаго разу Паўліна кажа мне:

— Добра было б і табе, Мяфодзік, падфарбавацца.

— Глядзі сябе, а мяне не чапай...

І зноў кожнае раніцы яна гадзіну выседжвае перад люстэркам, а я раблю ўсю хатнюю работу. Калі ж часам пачынаю абурацца яе паводзінамі, яна адразу ў слёзы. А скажу вам шчыра: не выношу жончыных слёз.

Думаеце, доўга яна пабыла бландзінкай? Не! Настаў час, калі стала брунеткай. Прыйшла дадому і адразу да мяне:

— Мяфодзік, ці падабаецца табе такі колер?

— Не. Бландзінкай табе лепей.

— Цяпер жа такая мода, — засмяялася Паўліна. — Нічога ты не разумееш.

Нядаўна мая жонка стала рыжай. Ведаеце, такой рыжай, з медным адлівам.

— Цяпер рыжыя валасы ў модзе, — заявіла яна.

Няхай сабе будуць рыжыя. Мне ўжо ўсё роўна. Вось толькі суседзі сталі пасміхацца, ды і саслужыўцы кпяць. А яна хоць бы што. І я падумаў: «Чым усё гэта скончыцца?»

А скончылася вось чым. Прыходжу аднойчы дамоў, а Паўліна сядзіць заплаканая, на галаве хусцінка завязана.

— Што з табою? — здзівіўся я.

Развязала яна хусцінку, і я ўбачыў... амаль лысую галаву. Відаць, не вытрымалі валасы фарбы, павылазілі.

— Вось табе і маеш! — толькі і сказаў я.

— Маўчы, Мяфодзік, маўчы! Гэта ж я хацела перафарбавацца сама, дома, накупляла рознай фарбы, перакісу, ды, відаць, нечага перадала, — сказала Паўліна і залілася слязьмі.

Але што зробіш: сама вінавата. Можа хоць цяпер за розум возьмецца. Будзе дома сядзець, пакуль валасы адрастуць, можа, нешта на гаспадарцы паможа. Дзе гэта відаць, каб муж выконваў усю жаночую работу, а яна — анічагусенькі не глядзела? Але ніяк на магу дадумацца, што б такое зрабіць, каб яна перастала мною камандаваць? Можа, вы падкажаце мне? Па сакрэце?

У гасцях і дома.
Мал М. ЧАРНЯЎСКАГА.

МІМАХОДЗЬ

І. БАРКОЎ

□ Хабарнік не адмаўляўся браць нават дзірку ад бубліка.

□ Было б яшчэ паўбяды, калі б плагіятар сем разоў за пяро браўся...

□ Кашалёк заўжды таўсцейшы ў чужых руках.

Д. КУМСКІ

□ Быў верны сабе ў нявернасці да жонкі.

А. ПРАНІШНІКАЎ

□ У імя праўды быў здольны нават на хлусню.

М. ШЛЯФЕР

□ Ёсць залатыя думкі, а ёсць проста бліскучыя.

По тэхнічных умовах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, А. С. ГРАЧАНІКАЎ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

Індэкс 63856 АТ 01608.